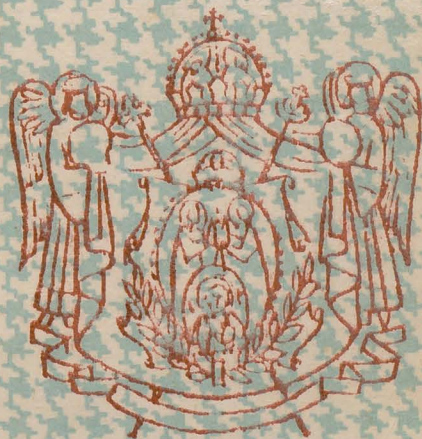

GLĂȘUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

ANUL I, Nr. 4 - 6, IULIE — DECEMBRIE 1991

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ A
SFINTEI MITROPOLII A MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Anul L, nr. 4–6,
Iulie – decembrie 1991
București

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte:

Prea Fericitul Părinte
TEOCTIST
Mitropolitul Munteniei și Dobrogei
și
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Vicepreședinți:

I.P.S. Lucian al Tomisului
I.P.S. Vasile al Tîrgoviștei
I.P.S. Antim al Dunării de Jos
P.S. Epifanie al Buzăului
P.S. Calinic al Argeșului

Membri:

P.S. Roman Ialomițeanul
P.S. Casian Gălățeanul

Redactor responsabil:

P.C.Pr. Mihai Hau

CUPRINS:

	Pag.
EDITORIAL	
Mesajul Sfintului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la deschiderea noului an școlar 1991 - 1992.	5
PASTORALE CHIRIARHALE	
Teoctist – Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	7
Lucian – Arhiepiscopul Tomisului	11
Antim – Arhiepiscopul Dunării de Jos	14
Epifanie – Episcopul Eparhiei Buzăului	18
Calinic – Episcopul Argeșului	21
ÎNDRUMĂRI OMILETICE ȘI PASTORALE	
Diac.Prof.Em.Cornițescu – Rugăciunea	26
Pr.David Popescu – Cuvînt la duminica a V-a după Rusalii	28
Pr.N.Tănăsioiu – La Duminica a XX-a după Rusalii	31
Diac.Prof.Em.Cornițescu – Sfîntul Andrei, Apostolul poporului român.	34
Pr.Prof.Sorin Cosma – Sfînta Treime	37
Arhid. Evghenie Dascălu – La Adormirea Maicii Domnului	40
Prof.T.Popescu – La Nașterea Mîntuitorului	44
ARTICOLE ȘI STUDII	
G.M.Prohorov – Isihasmul și gîndirea socială în Europa Occidentală în secolul XIV (trad.S.Dumitreșcu)	47
Pr.Dr.Ioan Dură – Mărturii despre ajutoare acordate de români mînăstirilor și vicîitorilor Athosului, prezentate într-o lucrare a englezului Paul Rycout din anul 1679	75
DOCUMENTARE	
Pr.Grigore T.Popescu,Gion D.Ionescu – Mînăstirea Radu Vodă din București	80
Victor Simion – Mînăstirea Tigănești	84

VIATA BISERICESCA ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI MUNTENIEI ȘI DOBROGEI

Din agenda de lucru a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist	96
Știri din cuprinsul Episcopiei Buzăului	106
Resfințirea bisericii parohiei „Icoana“ din capitală	114

PASTORALE

1	Păstoralul pentru ziua de Paște	
11	„Căminul credincioșilor“	
18	„Căminul credincioșilor“	
21	„Căminul credincioșilor“	

MĂSURĂTORI ȘI ÎNDRUMĂRI

28	Măsurători și îndrumări	
30	Măsurători și îndrumări	
31	Măsurători și îndrumări	
32	Măsurători și îndrumări	
33	Măsurători și îndrumări	
34	Măsurători și îndrumări	
35	Măsurători și îndrumări	
36	Măsurători și îndrumări	

ARTICOLE ȘI STUDII

37	Articole și studii	
38	Articole și studii	
39	Articole și studii	

DOCUMENTE

40	Documente	
41	Documente	

EDITORIAL

MESAJUL

Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la deschiderea noului an școlar 1991 – 1992

Cu prilejul începerii unui nou an școlar, cu părintească dragoste, dorim să ne adresăm astăzi părinților, profesorilor, învățătorilor, educatorilor și tuturor celor ce au misiunea educației și a formării tinerelor vârstare ale neamului nostru, cu îndemnul Mîntuitorului Iisus Hristos care spune: „Lăsați copiii să vină la Mine și nu-i opriți”. (Marcu 10,14)

Poporul nostru românesc s-a impus în istorie ca popor creștin de la nașterea sa, iar Biserica strămoșească, prin cuvîntul Lui Dumnezeu i-a plămădit ființa, și i-a fost pavază și scut prin vitregiile istoriei. Ea i-a dat „Limba sfîntă a vechilor cazanii”, i-a creat o cultură, i-a menținut unitatea națională și spirituală, și în tinda sfintelor ei lăcașuri i-a educat tineretul în taina științei de carte și a iubirii față de Dumnezeu și de oameni.

Timp de aproape patru decenii din istoria recentă a neamului nostru cuvîntul lui Dumnezeu a fost însă tăgăduit și i s-a negat, cu înverșunare rostul său firesc de pavază sfîntă a neamului. Iar locul în care s-a încercat cel mai mult dezrădăcinarea credinței în Dumnezeu din inima românilor a fost școala.

Renașterea moral – spirituală a societății românești și revitalizarea virtuțiilor creștine ale înaintașilor impune, în primul rînd, redescoperirea principiilor de viață ale acestora. De aceea Biserica dorește ca prin ora de religie să aducă o contribuție, în acest sens, la reînnoirea vieții spirituale și morale a poporului nostru își exprimă speranța că nu va fi împiedicată ci ajutată de forurile de stat contemporane.

Reintroducerea orei de religie în școlile de stat înseamnă, desigur, nu numai o reparație de ordin moral a unei nedreptăți făcute de regimul ateo-comunist prin înlocuirea ei cu ateismul oficial impus, ci și o posibilitate de a promova o morală și o spiritualitate românească, bazată pe valoarea infinită și unică a fiecărei ființe umane în fața lui Dumnezeu și a răspunderii pe care noi oamenii o avem pentru semenii noștri în fața lui Dumnezeu, a societății și a istoriei. De asemenea, ora de religie va permite cunoașterea dimensiunii spirituale a culturii noastre românești și deci descoperirea moștenirii comune a culturii europene.

Cu alte cuvinte, așa cum este necesar ca tinerii noștri să studieze istoria și literatura poporului român în unitatea și diversitatea lor, tot așa este necesar ca ei să cunoască și credința poporului nostru care a inspirat viața și creațiile lui de-a lungul secolelor și l-a ajutat să-și păstreze identitatea și continuitatea pe aceste plaiuri strămoșești binecuvântate.

Biserica binecuvîntează acest început de an dorind ca tinerii noștri să cunoască cît mai mult nemărginita iubire a lui Hristos pentru ei și pentru toată lumea iar această iubire să devină izvor de bunătate și de înțeles față de semenii noștri, pentru a cultiva frumusețile virtuților românești în armonia popoarelor Europei și a lumii întregi.

Acum, cînd școlile își deschid porțile și își așteaptă elevii, Biserica noastră străbună îi întîmpină cu rugăciunea ei dintotdeauna.

„Caută, cu milostivire, Doamne, Dumnezeuule, asupra tinerilor noștri și trimite în inima și mintea lor duhul înțelepciunii, al științei și al înțelegerii și luminează-i cu lumina cunoștinței Tale și le dă putere și tărie de a se obișnui întru priceperea legii celei dumnezeiești și la toată învățătura cea bună și folositoare.“

PREȘEDINTELE SFÎNTULUI SINOD

† TEOCTIST

PATRIARHUL ROMÂNIEI

PASTORALE CHIRIARHALE

† TEOCTIST

DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREȘTILOR
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ȘI DOBROGEI,
PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMANE

IUBITULUI NOSTRU CLER, CÎNULUI MONAHAL
ȘI DREPT CREDINCIOȘILOR, HAR ȘI PACE
DE LA DUMNEZEU-TATAL, IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ
BINECUVÎNTARE

„Iată, Fecioara va avea în pîntece și va naște
Fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se
tîlcuiește: „Cu Noi este Dumnezeu“ (Matei 1,23;
Isaia 7, 14).

Iubiți fii și fiice ai Bisericii noastre dreptmăritoare,

Cu aceste cuvinte sfinte rostite încă din vechime de prorocul Isaia, îngerul Domnului l-a încredințat pe dreptul Iosif că nașterea lui Iisus Hristos este de la Duhul Sfînt și i-a descoperit că „Fiul lui Dumnezeu, Fiul Fecioarei se face“, iar Pruncul ce se va naște și se va chema Emanuel, care înseamnă: „Dumnezeu este cu noi“ (Isaia 7, 14; Matei 1, 23).

Vestirea îngerească auzită de Iosif atunci o auzim mereu și noi, cum au auzit-o și părinții noștri. Ca și ei, sîntem și noi încredințați că Iisus Cel ce se naște de la Duhul Sfînt și din Sfînta Fecioră rămîne cu noi, cu toți cei ce năzuiesc să fie izbăviți de orice rîu, de păcat, de primejdie, de necazuri, de ispite, de lipsuri, nevoi, neputințe și boli.

Iubiți credincioși,

Ascultînd încredințarea Sfîntului Prooroc Isaia că Fiul care se naște va fi chemat Emanuel, Cu noi este Dumnezeu, îndulcindu-ne auzul în aceste zile cu melodiile bătrînelor noastre colinde moștenite din moși strămoși și oprindu-ne cu privirea spre chipul Pruncului radiind lumină, bunătate și sfîntă gingașie, trăim încredințarea că Dumnezeu este cu noi. Cu noi este Dumnezeu înseamnă scoaterea omului din întunericul păcatului la lumina Soarelui dreptății, ieșirea lui din anonim, din înstrăinare, din însingurarea în care s-a aflat din cauza căderii în păcatul cel dintîi prin voia liberă (Facerea 3,14-24) și întoarcerea lui în iubirea brațelor pămîntului Tatălui ceresc. Cu noi este Dumnezeu înseamnă de asemenea arătarea milostivirii dumnezeiești față de zidirea Sa, și îndeosebi față de om, coroana creației, omul din toate timpurile și de pe toată întinderea pămîntului. Acesta a înălțat mereu glas către Dumnezeu, împreună cu David: „Mîinile Tale m-au făcut și m-au zidit, înțelepțește-mă și voi învăța poruncile Tale” (Psalm 118, 73).

Nașterea Domnului este așadar, ziua în care Dumnezeu răspunde omului, care ajuns în adîncul fărâdelegii și disperării strigă din adîncul sufletului: „Pînă cînd Doamne, mă vei uita pînă în sfîrșit? Pînă cînd vei întoarce fața Ta de la mine?” (Psalm 12, 1-2). Aceasta este ziua împlinirii făgăduinței de izbăvire făcută lui Adam și Evei în rai (Facere 3, 15), ziua „plinirii vremii” (Galateni 4; 4), ziua marelui Dar făcut de Dumnezeu oamenilor prin trimiterea în lume a însuși Fiului Său.

Creatorul cerului și al pămîntului, al celor văzute și nevăzute, pleacă cerurile și se coboară. Se face întru totul asemenea nouă, afară de păcat, chip de rob luînd (Filipeni 2,7) și, asumîndu-Și întreaga condiție a făpturii Sale, se naște în peștera Bethleemului ca cel mai lipsit și smerit dintre pămînteni. El ia asupra Sa durerile noastre și Se împovărează cu suferințele noastre (Isaia 53, 4), ca eliberîndu-ne din robia păcatului și a morții să reactualizeze în noi chemarea cea dintru început: dobîndirea chipului și asemănării cu Dumnezeu (Facerea 1, 26). Sf. Atanasie cel Mare, părintele Ortodoxiei, tîlmăcește că Fiul lui Dumnezeu „S-a făcut om ca pe om să-l facă Dumnezeu după har”. Crăciunul este ziua luminii lui Hristos, „Soarele dreptății” care alungă întunericul, deznădejdea, disperarea și tristețea și umple sufletele credincioase de nădejde și bucurie.

Ca și acum aproape două mii de ani, Hristos bate și astăzi la ușa Bethleemului sufletelor noastre, căutînd lăcaș unde să se nască, așteptînd cu iubire și răbdare să-i deschidem ca să ne aducă pacea, bucuria și binecuvîntarea Sa dumnezeiască. Darurile pe care ni le împărțim unii altora, dar mai ales copiilor, sînt un modest și smerit răspuns la Darul pe care Dumnezeu ni l-a făcut nouă în Hristos. Luminile care împodobesc sfintele noastre lăcașuri și pomul de Crăciun exprimă, în mod tainic, „lumina cunoștinței” adusă în lume de Hristos, „Răsăritul răsăriturilor”, iar glasurile plîpînde ale tinerilor colindători închipuiesc pe îngerul care a vestit odinioară lumii: „Cu noi este Dumnezeu”.

Iubiți frați și surori întru Hristos Domnul,

Ca popor creștin încă de la plămădirea noastră ca neam în istorie, am izbutit să ne păstrăm identitatea națională și am supraviețuit vitregiilor care s-au abătut asupra noastră pentru că am rămas statornici, la bucurii și la necazuri, în credința și mărturisirea că Dumnezeu este cu noi. În colindele noastre străbune, expresii ale unor adevăruri de credință creștină, strămoșii noștri îl zugrăvesc pe Pruncul Iisus, în icoane sau colinde în graiul lor limpede ca pe unul dintre noii născuți „mititel și înfășățel”. Fecioara Maria și dreptul Iosif, îmbrăcați în straie românești, îl înfășă spre a-L feri de vîntul și gerul iernii. Cei trei păstori îi aduc daruri, iar „Bădița Traian” și Ștefan Vodă cu boierii, participă împreună cu noi, la bucuria Nașterii Fiului lui Dumnezeu în Bethleemul binecuvîntat.

Nereușita încercărilor sistematice din cei 45 de ani de întuneric ateu, de a stinge credința creștină, a dovedit că Dumnezeu nu poate fi smuls și alungat din sufletul românilor. Lipsiți de cunoștință religioasă în școală și oprîți de a merge la biserică, tinerii au dovedit totuși că la români, credința în Dumnezeu este transmisă de la părinți la copii, de la altar la credincioși, ca o comoară și moștenire de mare preț. Au dovedit aceasta mai ales, în decembrie 1989, cînd au înfruntat moartea avînd drept arme crucea și mărturisirea: „Cu noi este Dumnezeu”. Sîngele lor nevinovat de martiri, ce a udat și a sfințit încă o dată glia noastră străbună, s-a adăugat jertfei miilor de prunci, victime ale mîniei lui Irod la nașterea lui Hristos. Slăvindu-i pe acești primi martiri prunci, să ne aducem aminte deci și să cinstim vrednicia eroilor noștri martiri, tineri și vîrstnici, răpuși pentru dragostea lui Dumnezeu și a semenilor. Ne-a fost dat astfel să înțelegem mai adînc cuvîntul Sf. Pavel care spune: „Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul, sau strîmtoarea, sau prigoana, sau foamea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia...? Căci sînt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpînile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adîncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despărte pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru” (Romani 8, 35, 38-39).

Dreptmăritori creștini,

Ziua de astăzi este pentru noi zi de comunicare sfîntă cu Dumnezeu, cu semenii, cu firea înconjurătoare. Cerul și pămîntul în cîntec răsună, îngerii și oamenii cîntă împreună, glăsuiește un colind strămoșesc. Cei vii și cei adormiți în Domnul se întîlnesc astăzi în comunicarea rugăciunii liturgice. Sufierea toată și toată făptura tresaltă astăzi mărturisind cu putere multă: „Cu noi este Dumnezeu”.

Viața plăpîndă, abia înfripată, strigă din pîntece către Dumnezeu, zicînd: „Din pîntecele maicii mele Tu ești acoperitorul meu; întru Tine este lauda mea pururea” (Psalm 70, 7). În casele creștinilor, copiii așteaptă cu nerăbdare daruri, „ascultă

cu folos ce se spune de Hristos" și pornesc apoi, din casă în casă, făcînd și pe alții părtași la bucuria lor. Dar să nu uităm, iubiți părinți, frați și surori, că în orfelinate, copiii lipsiți de căldura și afecțiunea părinților așteaptă, de asemenea, cu nerăbdare și emoție, sărbătoarea Crăciunului. După spusa psalmului și aceștia se adresează cu nădejde lui Dumnezeu, mîngîierea lor și mărturisesc zicînd: „Ajutorul meu fii, să nu mă lepezi pe mine și să nu mă lași, Dumnezeule, Mîntuitorul meu, că tatăl meu și mama mea m-au părăsit, dar Domnul m-a luat” (Psalm 26, 15-16). Încă din primele clipe ale existenței lor, pruncii sînt ai lui Dumnezeu. Este foarte mare păcat pentru mama care ia viața pruncului dat de Dumnezeu. În numele Domnului vă îndemni să le apărați viața, să-i creșteți și să-i îngrijiți după pilda Maicii Domnului.

Pe patul durerii, în spitale sau cămine de bătrîni, bolnavii, părăsiți și suferinzi sau cei din închisori mărturisesc astăzi cu mai multă putere: „Domnul este întărirea mea și scăparea mea și izbăvitorul meu” (Psalm 17, 1). În fiecare strălucește chipul lui Iisus. Tuturor să le fim, scăpare, izbăvire și mîngîiere. Ei sînt cei cu care Mîntuitorul Hristos se identifică spunînd: „Adevărat zic vouă, întrucît ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut” (Matei 25, 40). Împreună cu credincioșii și credincioasele din parohie îndreptați-vă, iubiți părinți, către acești frați mai mici ai lui Hristos și mîngîiați-i după bunăvoință și dragostea fiecăruia.

Iubiți fii și fiice duhovnicești,

Sărbătoarea de astăzi ne cheamă pe toți să ne apropiem de Dumnezeu care a venit la noi. Drumul nostru spre Dumnezeu sau a lui Dumnezeu către noi, trece, însă, totdeauna, prin aproapele nostru. De aceea, datori sîntem să transpunem în faptă bucuria pe care, prin colinde, o vestim semenilor noștri. Să ne uităm în jur, și, după putință, să ne împărțim bucuria, nevoia, speranța și puținul nostru cu cei mai lipsiți decît noi. Să aducem în viața fraților noștri sinistrați din Banat și Moldova o rază de bucurie și speranță. Să dispară astăzi orice lacrimă de durere din ochii oamenilor și să nu rămînă nici un orfan, bolnav, bătrîn sau neputincios nevizitat și necercetat. Să ne iubim unii pe alții, fără deosebire de neam sau de graiul în care ne mărturisim credința. În fața lui Dumnezeu cu toții sîntem fii Lui. Cu toții să simțim Darul mîntuitor al lui Dumnezeu în Iisus Hristos, pentru că numai împreună putem mărturisi: „Cu noi este Dumnezeu”. Să-L rugăm să nu-Și întoarcă fața de la noi, de la omenirea care se află în suferință, de la creația Sa încercată de cutremure, cataclisme și inundații. Să ne rugăm împreună cu Sfîntul Vasile cel Mare: „Binecuvîntează, Doamne, cununa anului bunătății Tale. Fă să înceteze învrăjbirea Bisericilor... Pe noi pe toți ne primește întru împărăția Ta, fiii luminii și fiii zilei arătîndu-ne. Pacea și dragostea Ta dăruiește-ne nouă”.

Încredințându-mă rugăciunilor tuturor fiilor, fiicelor și vrednicilor slujitori ai sfințelor altare, vă doresc pacea de la Bethleem la Sfintele Sărbători și rămân al vostru părinte iubitor și către Hristos Dumnezeu fierbinte rugător.

† TEOCTIST

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

† LUCIAN

DIN MILA LUI DUMNEZEU ARHIEPISCOP AL TOMISULUI

Iubitului nostru cler, cinului monahal și dreptmăritorilor creștini din această de Dumnezeu păzită Arhiepiscopie: har, milă și pace de la Dumnezeu Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos, iar de la smerenia noastră arhierescă binecuvîntare.

„Ca toți să fie una...” (Ioan 17, 21)

„... În Hristos și în Biserică” (Efeseni 5, 32)

Iubiți fii duhovnicești,

Întîmpinînd această sfințită zi „a împreunării celor de Sus cu cele de jos”, potrivit cuvîntului Sfîntului Apostol Pavel, care zice: Fiul lui Dumnezeu „S- a deșertat pe Sine (de la slava Sa n.n), chip de rob luînd, făcîndu-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflîndu-Se ca un om (afară de păcat n.n)” (Filipeni 2, 7), cînd îngerii cu păstorii aduc cuvînt de preamărire la Nașterea Pruncului Iisus (Luca 2, 13-15), ne facem și noi martori ai unirii Cerului cu pămîntul prin psalmodierea smeririi dumnezeiești în cuvintele: „Hristos se naște, măriți-L; / Hristos din ceruri, întîmpinați-L; / Hristos pe pămînt, înălțați-vă; / Cîntați Domnului tot pămîntul...! / (Catavasiile Nașterii Domnului).

Iubiți credincioși,

Iisus Hristos, Dumnezeu – Omul a venit ca să mîntuiască lumea (Ioan 1, 29), s-o înnoiască, (Coloseni 3, 10), să deschidă o nouă cale de viață a omenirii, de continuă năzuință spre desăvîrșire. Căci „Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară ci să aibă viață veșnică” (Ioan 3, 16).

Prin întrupare, Fiul lui Dumnezeu a adus în lume chipul dragostei și al unității Sfintei Treimi în lucrarea mîntuirii omului, după cum El însuși mărturisește, fapt reflectat prin grăitoarea și profunda Sa rugăciune: „Părinte Sfinte, păzește-i în

numele Tău, pe cei pe care Mi i-ai dat, ca să fie una precum sîntem și Noi" (Ioan 17, 11). Tu, „M-ai trimis pe Mine în lume“..., „Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis“ (Ioan 17, 21). Acesta este Testamentul lăsat nouă de către Mîntuitorul: să fim una precum este unitatea Sfintei Treimi. Ființa unității pe care Mîntuitorul o dorește, pentru lume, este „dragostea ce nu cade niciodată“ (I. Corinteni 13, 8). De aceea, dacă vrem să fim ai lui Hristos, trebuie să avem dragoste întru noi și între noi (I Ioan 4, 8-11, 20-21).

Prin nașterea lui Iisus Hristos s-a împlinit porunca dragostei lui Dumnezeu față de om, fapt dovedit de cuvintele Mîntuitorului: „Întru aceasta s-a arătat dragostea lui Dumnezeu către noi, că pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a trimis Dumnezeu în lume, ca prin El viață să avem“ (I Ioan 4, 9).

Iisus Hristos, de la Naștere și pînă la Înălțarea Sa la ceruri, a descoperit lumii dragostea dumnezeiască, adusă din sînul Sfintei Treimi, prin cuvînt și faptă (Faptele Apostolilor 1, 1).

Unitatea în dragostea treimică a fost împărtășită de către Iisus Hristos Bisericii Sale, ca „temelie a adevărului“ (I Timotei 3, 15), prin apostolii săi, care, erau socotiți, la rîndul lor, a fi „stîlpi ai Bisericii“ (Galateni 2, 9).

În această unitate a dragostei, apostolii și ucenicii „stăruiau, într-un cuget, în rugăciune“ (Faptele Apostolilor 1, 14), făcîndu-se pildă celor ce locuiau în Ierusalim, în Galileea și alte părți ale pămîntului (Faptele Apostolilor 1, 19).

În duhul dragostei, într-o unire de cuget și de rugăciune, apostolii și ucenicii lor se aflau în ziua Cincizecimii, cînd s-au îmbrăcat cu putere de sus (Faptele Apostolilor 2, 4; 1 Corinteni 3, 3, I Corinteni 12, 10, 28), pentru propovăduirea Evangheliei iubirii în toată lumea.

Dreptmăritori creștini,

Biserica, în decursul existenței, prin ierarhi, prin preoți și credincioșii ei, a rămas nedespărțită de dragostea și învățătura lui Iisus Hristos. Dragostea i-a unit pe toți într-un singur duh al credinței. Prin aceasta simțeau că Hristos Domnul își află lăcaș în sufletul lor, înălțînd, împreună, aceleași cîntări de preamărire lui Dumnezeu, fiind încălziți de aceeași evlavie, avînd aceeași năzuință de unitate bisericească și de înfrățire între ei, socotindu- se, așadar, mădulare ale trupului tainic al lui Hristos (I Corinteni 6, 15; 12, 12; 14, 16, 26).

Ca urmași ai acestora și noi sîntem mădulare ale „Trupului lui Hristos“, potrivit cuvîntului Sfîntului Apostol Pavel, care zice: „... sîntem mădulare ale trupului Lui, din carne și din oasele Lui“ (Efeseni 5, 30). Dacă Biserica este „Trupul cel viu al lui Hristos“ trebuie să ne arătăm „mădulare vii“ prin puterea cea lucrătoare în noi (Efeseni 3, 20), putere ce vine de la Iisus Hristos, prin apostoli, pînă în vremea de acum. Așadar, ca fii ai Bisericii noastre, născuți „din apă și din duh“ (Ioan 3, 5), facem parte din trupul dumnezeiesc al ei, în unitate de dragoste.

Frați creștini,

Prăznuind Nașterea Domnului Nostru Iisus Hristos, creștinătatea readuce în cugetul nostru întreaga istorie a mîntuirii, de la începuturi și pînă în zilele noastre. Trîind evenimentul Nașterii Sale în ieslea Bethleemului împreună cu îngerii și păstorii (Luca 2, 14), ne simțim mai apropiați noi și mai pregătiți în săvîrșirea binelui.

Fiind în duhul unității, după cum spune psalmul: „Iată acum ce este bun sau ce este frumos, decît numai a locui frații împreună” (Psalm 131, 1), toți ne simțim mai puternici, pentru că Iisus Hristos n-a venit în lume pentru a despărți pe oameni, ci ca toți să fie una și pe toți să-i ducă către Dumnezeu-Tatăl, ca să fie o singură turmă, un singur trup, spre preamărirea Părintelui Cereșc care L-a trimis pe Fiul Său în lume pentru a împlini voia Sa. Prin această împreună lucrare, vom avea un singur altar, o singură Biserică, o singură glăsuire, care mărturisește dragostea în Hristos.

Însuflețiți de toate aceste adevăruri, strămoșii și părinții noștri au avut o singură lege, o singură simțire, un singur duh al unității, un singur crez, un singur grai, o singură tradiție și o singură năzuință de sfințenie și de mîntuire.

Iubiți credincioși,

Cît duh evanghelic găsăm în aceste adevăruri de unitate frățescă care sînt imaginea iubirii lui Hristos!? În aceasta se vedește chipul și lucrarea de adevărați urmași ai sfinților noștri strămoși care au primit, acum aproape două mii de ani, porunca cea nouă a iubirii: „Să vă iubiți unul pe altul, precum Eu v-am iubit pe voi...” (Ioan 15, 12).

Într-o astfel de înălțătoare trăire, prilejuită de Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, să rostim colindul sfînt, care binevestește continua venire a Sa, între noi: „Astăzi s-a născut Hristos, / Mesia, chip luminos; / Lăudați și cîntați / Și vă bucurați!"/.

Noi, care „de la început sîntem cu Iisus Hristos” (Ioan 15, 27), ce năzuință mai nobilă și mai înălțătoare am putea avea în aceste clipe dumnezeiești, decît să-L simțim pe Pruncul Sfînt născînd în sufletele noastre, „fără de care nu putem face nimic“!? (Ioan 15, 5).

Biserica, prin cuvîntul slujitorilor săi, rostit astăzi din fața Sfîntului Altar, întărește tradiționala comuniune dintre Ierarh și slujitorii Sfîntelor Altare, și înnoiește viața duhovnicească a păstorilor, iar la rîndul lor, aceștia se întăresc în credință și în Harul ce le este dat de Iisus Hristos, prin rugăciunile Bisericii.

Unitatea duhovnicească între slujitorii Altarului și credincioși se concretizează și mai pregnant la bucuria Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, cînd într-un glas prăznuiesc, împreună cu puterile cerești, pe Cel Nou Născut, zicînd: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire” (Luca 2, 14).

Dreptmăritori creștini,

Fie, dar, ca dragostea lui Iisus Hristos să cuprindă cât mai adânc viața și sufletele noastre, pentru că așa să ne facem vrednici de bucuria înălțătorului Praznic al Nașterii Domnului.

Să-L rugăm pe Iisus Hristos, Cel din ieslea Bethleemului, să se nască în sălașul sufletului nostru. Să cerem Maicii Domnului, ca Născătoare de Dumnezeu, să mijlocească la Fiul Său, mîntuirea noastră. Să ducă la tronul slavei Sale smeritele rugăciuni, ca bucuria de astăzi să fie desăvîrșită și să rămînă de-a pururi în noi.

Binecuvîntarea Domnului să se reverse peste casele și familiile voastre pentru a deveni mai bogați în fapte și iubire frățească, pentru ca astfel, toți într-un cuget, să preamărim pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfînt.

Dorindu-vă tuturor noi și sfînte împliniri, vă facem pîrintească urare: „Sărbători fericite“ și „La mulți ani!“.

Avîndu-vă în rugăciuni, rămîn pururea către Domnul, al vostru doritor de tot binele.

† LUCIAN

ARHIEPISCOPUL TOMISULUI

† ANTIM

DIN MILA LUI DUMNEZEU!, ARHIEPISCOP AL DUNĂRII DE JOS

Prea cucernicilor preoți, cinului monahal și tuturor binecredincioșilor din această de Dumnezeu binecuvîntată eparhie nar, milă, pace și ajutor de la pîrintele ceresc, iar de la smerenia noastră, arhierasca binecuvîntare.

„Hristos se naște, măriți-L!

Hristos din ceruri întîmpinați-L“

(Din cîntările Crăciunului)

Iubiții noștri fii sufletești,

Ne-am învrednicit și anul acesta, să întîmpinăm venirea Fiului Lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos pogorît din înaltul slavei dumnezeiești pe pămînt, aproape de noi:

„Să se nască

Și să crească

Să ne mîntuiască“.

Vestea Nașterii lui Hristos ne-o reamintesc copiii, colindătorii, la ferestrele caselor ca de acolo să pătrundă în adâncul sufletelor noastre. Dumnezeu trimite pe Fiul Său să se întrupeze „de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria”, pentru a-Și manifesta, astfel, marea iubire față de lume, căci: „Așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său cel Unul Născut L-a trimis ca tot cel ce crede-n Dînsul să nu piară ci să abă viața veșnică” (In. 3, 16).

Iubiți frați și surori în Domnul.

Sărbătoarea Nașterii Domnului, Crăciunul, este, așadar, sărbătoarea iubirii fără de margini a Părintelui ceresc față de fiii Săi, toți oamenii, precum dumnezeescul cuvînt ne încredințează: „Dumnezeu dorește ca toți oamenii să se mintuiască și la cunoștința adevărului să vină”. Așa și întîmpinăm Crăciunul în fapt cînd preotul, cu icoana Nașterii Domnului, vizitează casele noastre, intonînd troparul, cîntarea binecunoscută: „Nașterea Ta Hristoase Dumnezeuul nostru răsărit-a lumii lumina cunoștinței”.

Cunoașterea lui Dumnezeu prin luminare de la El, de Sus, și întruparea acesteia în viața fiecăruia din noi este sensul adînc al venirii Fiului lui Dumnezeu atît de aproape de noi. Ca să-L cunoaștem. Ca să aflăm voia Sa. Ca să o împlinim în viața noastră, bine știind că vine de la Părintele întregului neam omenesc. Înțeleasă în adevăratul ei sens, sărbătoarea devine prilej unic de bucurie.

Toate prejudecățile omenești, care s-ar interpune bucuriei Crăciunului încetează, distanțele de nesondat între cer și pămînt, între Dumnezeu și om se suprimă prin apropierea lui Hristos de noi și mai mult prin primirea Sa în casele și-n lăuntruul ființei noastre.

Astfel, Întruparea Cuvîntului lui Dumnezeu devine act personal împărtășit fiecăruia dintre noi cei credincioși. Sufletul creștinului este pregătit a fi „dumnezească peșteră”, în care se naște Hristos, dînd sens prin chipul Său, persoanei umane, plină de Hristos. Sfîntul Apostol Pavel tîlmăcește aceasta prin cuvintele: „o copii pentru care sufăr iarăși durerile nașterii pînă cînd Hristos va lua chip în voi” (Gal. IV, 19).

Împărtășirea noastră de chipul lui Hristos în noi, dumnezeescul din om, este mereu înnoită la sărbătoarea Crăciunului, sărbătoarea vieții celei noi în Hristos, cu Hristos, „făptura cea nouă”, este înnoirea totodată a trupului, dar și a minții și a sentimentelor curate ce dau sens vieții noastre în raport cu viața semenilor noștri. Este conștientizarea prezenței lui Dumnezeu Însuși prin Fiul Său iubit, în viața oricărui om.

De aceea, în înțelesul autentic Crăciunul, sărbătoarea Nașterii Domnului este Hristos în noi. Nu este așadar o simplă comemorare sărbătorească, exterioară a evenimentelor de acum 2000 de ani, ci prezența reală a Pruncului Sfînt, Mîntuitorul lumii, Hristos în noi, ca să ne readucă la starea de pruncie duhovnicească, la starea de nevinovăție omenească și la cea de fraternitate, în comuniunea fraților.

Iubiți fii duhovnicești,

Numai din starea de a fi ai lui Dumnezeu cu conștiința nevinovăției copilului – de nu veți fii precum copiii nu veți intra în Împărăția cerurilor (Mat. 18, 3) – înțelegem sensul Întrupării lui Hristos. Starea de a fii ai lui Dumnezeu ne ajută să depășim urmările înstrăinării de Părintele ceresc și de aproapele, în care nu mai întâlnim pe fratele nostru, ci adesea pe dușmanul nostru.

Apropierea de Dumnezeu ne aduce în fața responsabilității față de Dumnezeu readuce tocmai puterea iubirii de a crede în condiția de fiu al lui Dumnezeu pentru orice creștin. Nimeni nu este exclus de la comuniunea familiei umane avîndu-L „începătură” pe Domnul nostru Iisus Hristos. Prunc cu noi și în noi, Hristos se recunoaște astfel personal în toți cei ce-L primesc, dar în chip deosebit, își manifestă prezența iubitoare în suferința și încercarea fraților și surorilor abandonati de noi.

Iubiților,

În jurul nostru aproapele, tînăr ori vîrstnic, cunoscut ori necunoscut suferă de boală, de sărăcie, de izolare și marginalizare. Este astăzi ziua cînd Hristos vrea să le ușureze povara vieții lor. Hristos Însuși pentru a se apropia de ei are nevoie de sprijinul nostru pămîntesc ca să renască spiritul, iubirea și nădejdea în viața lor. Speranța și semințele iubirii astfel răsădite, rodesc în ei bucuria și încrederea în viață, în ciuda tuturor dificultăților. Darul de Crăciun cel mai mare pentru ei va fi încredințarea că sînt fiii lui Dumnezeu și frații noștri.

Iată rolul comunității creștinilor în întruparea valorilor morale și caritative în viața fraților și surorilor greu încercați, îndeosebi în vremurile noastre de înnoiri sociale, care cer multe sacrificii și lovesc pe cei mai necăjiți.

Dar Biserica noastră dreptmăritoare vă îndeamnă, ca totdeauna, și de această dată, să depășiți orice prejudecăți și să alegeți iubirea față de cel în suferință, și să participați activ, cei ce puteți, la ajutorarea lor. Bucuria sărbătorii să ne conștientizeze mai ales îndatorirea sacră a fiecărui botezat, de a-i face și pe alții fericiți. Ajutarea celui în suferință din spital, din azil, din orfelinat și din casa sa este participare cu Hristos la Nașterea Sa, ca să dea tărie vieții noastre. Astfel, fapta noastră bună se identifică cu iubirea lui Hristos pentru lume: „Întrucît ați făcut aceasta unuia dintre cei prea mici Mie Mi-ați făcut” (Matei XXV, 40). Iubirea manifestată prin fapta creștinească este rațiunea de a fi creștin în Biserica Ortodoxă. Sfîntul Efrem Siriul, încă din primele veacuri creștine întărește alături de alți Sfinți Părinți, practicarea virtuții milosteniei în Biserică, ca formă de prelungire a întrupării lui Hristos.

Opera de milă și caritate ca principiu de viețuire și dobîndire a vieții de veci face așadar parte nu numai din crezul ortodoxiei, ci este chiar calea de întîlnire cu Hristos Cel „Milostiv și de oameni iubitor”. Iată textul Sfîntului Efrem Siriul:

„Veniți dar fraților... să cîștigăm dintre săraci mulți martori. De la dînșii să cumpărăm untdelemn și să-l trimitem înainte. Că ei, văduvele, sârmanii, neputincioșii, ciungii, șchiopii, orbi, leproșii și toți săracii sînt cei ce vînd untdelemn candelilor. Pe aceștia să-i căutăm și să-i îngrijim, că ei împacă pe Dreptul Judecător cu noi. Pe cei ce vin la noi să nu-i întoarcem deșești înapoi, ci cu fața veselă să-i întîmpinăm, iar celor ce nu pot să vină, noi să le trimitem milostenie. Aceasta este cea mai mare și cea dintîi poruncă. Fiecare să cerceteze în Biserică, dacă nu cumva este vreun sărac sau vreun străin și aflîndu-l să se sîrguiască a-l lua în casa sa și să-l odihnească, pentru că, împreună cu săracul, intră Hristos în casă, Cel ce pentru noi s-a făcut sărac, că prin jertfa aceasta primim milostivirea lui Dumnezeu. Și dacă cel ce primește un prooroc plată de prooroc ia, oare cel ce pe Iisus Hristos Însuși Îl primește, ce fel; de plată va lua? Cu adevărat că pe cea scrisă: Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-a suit (I, Cor. 2, 9) cel ce pe sărac în casa sa aduce și pe Hristos, care a zis: „Feriți-vă de milostivi” îl aduce. Cel ce miluiește pe sărac împrumută pe Dumnezeu Cel ce a zis: „Întrucît ați făcut unuia din aceștia prea mici, Mie Mi-ați făcut”. Cel ce pe străin primește sub acoperămintul său primește pe Hristos Cel ce a zis: „Iar Fiul lui Dumnezeu n-are unde să-și plece capul”.

Lauda și mîntuirea creștinilor este ca totdeauna la masa lor, săracii și sârmanii și străinii să mănînce împreună cu ei că din casa lor Hristos niciodată nu va lipsi...

Lauda creștinilor este a cerceta pe cei din temniță...”

Să traducem măcar o parte din îndemnurile Sf. Părinte în faptă chiar azi. Îl vom aduce cu noi pe Însuși Mîntuitorul aproape de toți cei ce-L caută și au trebuință de ajutorul Său.

Așadar, se cuvine, să sprijinim activ, ca buni creștini, opera caritativă a Bisericii prin redactarea apostolatului laicilor, în care se manifestă concret iubirea lui Dumnezeu față de noi prin iubirea noastră față de frații noștri în suferință. Să sprijinim, mai mult decît pînă acum, lucrarea Bisericii, în toate parohiile noastre alături de preoți și de membrii consiliilor și comitetelor parohiale, îndeosebi prin reactivarea lucrării misionare a „Societății Naționale a Femeilor Ortodoxe Române” și a „Asociației Tineretului Ortodox”, care, de curînd, s-au reorganizat, prin mila Domnului și în Eparhia noastră și au purces, cu mare entuziasm, la slujire.

Sîntem încredințați că, făcînd astfel, Îl vom aduce pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos tuturor ce nu pot singuri să meargă la El.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

De Sfintele Sărbători să aveți parte de duhovnicești bucurii și de sănătate.

Al vostru părinte sufletească și pururea către Domnul rugător,

† A N T I M

Arhiepiscopul Dunării de Jos

† EPIFANIE

CU MILOSTIVIREA LUI DUMNEZEU EPISCOP AL BUZĂULUI

Întregului cler, cinului monahal și tuturor dreptcredincioșilor creștini din această eparhie, har, pace și ajutor de la Dumnezeu, iar de la noi arhieriești binecuvântări.

Iubiți fii sufletești,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos în ieslea din Bethleem ne cheamă și în acest an la prăznuire luminoasă întru bucurie sfântă. Iarăși s-a deschis cerul și din nou s-a luminat pământul, că, iată, S-a născut noul Mântuitor cu numele de Iisus, care „va mîntui pe poporul Său de păcat” (Matei 1, 21).

Cu adevărat, mare este bucuria credincioșilor în aceste zile de sfîntă sărbătoare, cînd Biserica ne împărtășește vestea pe care îngerii au adus-o păstorilor cu aproape două mii de ani în urmă.

Această bunăvestire îngerească s-a înfăptuit la „plinirea vremii”, pe timpul Cezarului August, în cetatea lui David, precum ne mărturisește cuvîntul Scripturii (Luca 2, 1-4).

Domnul Iisus Hristos, venind în lume ca prunc, ne-a dat negrăită pildă de iubire față de noi. Venind îmbrăcat în scutece sărăcicioase, ne-a arătat veșmîntul cel de mare preț al virtuților și bogăției spirituale. Sfîntul Grigore de Nazianz spune că Hristos se face „părtaș trupului nostru pentru a ne reda chipul dumnezeiesc pe care l-am pierdut prin neascultare și a ne aduce nemurirea veșnică”.

Mare și nemărginită este dragostea dumnezeiască a lui Iisus Hristos pentru neamul omenesc! „Cel bogat vine spre cel sărac. cel drept vine la cel ce caută dreptatea. Cel milostiv vine la acel ce nu știe ce-i îndurarea. Cel fără de păcat vine la cel păcătos”.

De aceea, la această mare sărbătoare creștinească, gîndurile noastre trebuie să fie curate, simțămintele noastre să fie pătrunse de fiorul credinței puternice, trăirea noastră să fie vrednică de calitatea fiilor Sfintei noastre Biserici.

Binecredincioși creștini,

Nașterea lui Iisus Hristos înseamnă începutul mîntuirii neamului omenesc. Ea luminează ca o stea călătoria noastră în această lume și ne ajută să devenim „lăcașuri ale Duhului Sfînt”, cum spune Sfîntul Atanasie cel Mare.

Prin venirea Domnului Hristos în lume, harul lui Dumnezeu se revarsă în om, îl pătrunde și înnoiește toată ființa lui, ca să o călăuzească spre starea desăvîșirii.

Pentru această desăvîrșire duhovnicească avem ca model pe Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce S-a întrupat din iubire față de noi toți, ca privind la viața Lui, să-L urmăm, să ne pătrundem viața noastră de sfințenia Sa, să ne înălțăm pînă la „starea bărbatului desăvîrșit” (Efeseni 4, 13), care este Hristos, așa cum ne îndeamnă Sfîntul Apostol Pavel.

Domnul Iisus Hristos nu este numai model, ci și Izvor de putere dumnezeiască pe care o dobîndim prin harul Său și care ne ajută să devenim desăvîrșiți. Dar harul lui Hristos se vîdește roditor în viața noastră numai dacă ne străduim să facem voia lui Dumnezeu în toate zilele vieții noastre, dacă sporim mereu în cele spirituale, avînd și credința puternică în acest har Dumnezeiesc, cum ne învață Sfîntul Petru, care zice: „Credeti întru harul și cunoștința Domnului nostru și Mîntuitorul Iisus Hristos” (I Petru 3, 18).

Se cuvine să cunoaștem că această sporire în har, această înaintare spre desăvîrșire nu sînt ușoare. Ele cer o continuă strădanie și împotrivire hotărîtă la tot ceea ce vine de la diavol. Știm că în noi se luptă mereu binele cu răul, virtutea cu păcatul, adevărul cu minciuna, dragostea cu ura, smerenia cu mîndria și bunătatea cu răutatea. Aceasta este lupta despre care mărturisea și Sfîntul Pavel, marele apostol al neamurilor. „Nu fac binele pe care îl voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvîrșesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine” (Romani 7, 19-20).

Iubiți fii duhovnicești,

Avem, deci, datoria ca în tot timpul vieții noastre să ne ferim de păcat. Să ne străduim ca toate simțămîntele, vorbele și faptele noastre să le călăuzim după Duhul lui Hristos, întru credință lucrătoare prin dragoste, nădejde, bunătate, smerenie și întrajutorare. Să nu uităm că prin lupta noastră neconținută împotriva răului, sprijinită pe harul lui Hristos și pe voința noastră puternică de a săvîrși numai binele, vom birui ispitele care ne îndeamnă la păcat, ne vom întări în năzuința noastră pentru tot ceea ce este folositor spre mîntuire.

Să nu uităm că în vremurile în care trăim, libertatea trebuie s-o folosim spre binele și desăvîrșirea noastră sufletească. Înnoirea de care avem nevoie acum, fiecare dintre noi, trebuie să fie întru Hristos Domnul, ca să nu mai fim robi păcatului prin ură, răutate, dezbinare, necinste, imoralitate și alte fapte nedemne de credincioșii Bisericii strămoșești și de filii neamului românesc.

Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă pe creștini „să se ferească de rău și să facă bine, să caute pacea și s-o urmeze. Căci ochii Domnului sînt peste cei dreπți și urechile Lui spre rugăciunile lor, iar fața Domnului este împotriva celor care fac rele” (I Petru 3, 11-12).

De aceea, mai mult ca oricînd, acum este timpul să ne unim strădaniile pentru săvîrșirea binelui, întărindu-ne voința spre cele folositoare și sfinte și împotrivindu-ne tuturor răutăților de care este contaminată multă lume din vremea noastră, luînd aminte la învățătura Sfintei Scripturi care zice: „Întărîți-vă

în Domnul și întru puterea tăriei Lui. Îmbrăcați-vă cu toată armătura lui Dumnezeu, ca să puteți sta împotriva diavolului" (Efeseni 6, 10- 11).

Vața noastră este un dar scump de la Dumnezeu, pentru care vom da seama cum l-am folosit.

De aceea, adevăratul credincios este dator să-și călăuzească viața sa după poruncile cele sfinte. Creștinul trebuie să caute pacea și dreptatea cu toți oamenii și să răspîndească în lume lumina lui Hristos Cel întrupat. După cum Iisus Hristos a venit în lume „să slujească și să-Și dea viața răscumpărare pentru mulți" (Matei 20, 28), tot așa datori sîntem și noi să slujim unii altora prin dragoste și spirit de jertfelnicie.

Domnul Iisus Hristos S-a născut într-o iesle săracă pentru a ne îmbogăți pe noi cu daruri dumnezeiești. Ne-a învățat și ne-a dat pildă cum să viețuim în această lume ca să fim plăcuți lui Dumnezeu. El ne-a împăcat cu Tatăl ceresc și ne-a îndemnat să trăim în bună înțelegere cu toți oamenii, dîndu-ne poruncă dumnezeiască: „Să vă iubiți unul pe altul. Precum v-am iubit Eu pe voi, așa să vă iubiți și voi unul pe altul" (Ioan 13, 34).

Iubiți credincioși,

Crăciunul nu este o simplă aniversare a actului istoric al Nașterii Mîntuitorului Hristos, doar un fapt al trecutului îndepărtat. Această minune se repetă, se reactualizează duhovnicește ori de cîte ori ne deschidem inimile ca să facem din ele sălașuri de sfințenie în care să-L primim pe Iisus Hristos. Zadarnică va fi bucuria de Crăciun dacă nu-L vom primi în inimile noastre pe Cel ce S-a născut în Bethleem, pe Domnul și Mîntuitorul nostru!

Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: „Omul este ca un altar și are ceva sfînt în el. Este de mare preț, de o valoare mai scumpă decît tot universul, deoarece pentru el și pentru mîntuirea lui S-a pogorît din slavă împăratul veșniciei". Astfel, cunoscînd valoarea omului și iubirea lui Dumnezeu, să ne străduim spre tot ceea ce este folositor mîntuirii noastre.

Așadar, la această mare sărbătoare creștinească, pentru a primi cu sfință cuviință pe Fiul lui Dumnezeu în inimile noastre, prin curățenie sufletească să ne luminăm, cu fapte să strălucim și în credință să ne întărim.

Sfînta noastră Biserică, prin cîntările ei frumoase, ne vestește Nașterea Domnului și în același timp ne îndeamnă:

Hristos se naște, măriți-L!

Hristos din ceruri, întîmpinați-L!

Hristos pe pămînt, înălțați-vă!

Cîntați Domnului tot pămîntul!

Să-L preamărim, deci, pe Mîntuitorul Iisus Hristos pentru toate darurile ce le-a revărsat peste noi, peste tot poporul cel dreptcredincios și peste țara noastră. Să-L întîmpinăm cu păstorii și cu îngerii, aducîndu-i ca dar viața noastră, inimile și sufletele noastre curate. Să ne înălțăm la El prin faptele noastre bune și să-L

rugăm să reverse asupra noastră ajutorul și dragostea Lui cea nemărginită și rodnică pentru a putea dobîndi mîntuirea. Să cîntăm cu evlavie și să ascultăm cu deosebită bucurie și puternică credință străvechile colinde de Crăciun, moștenite din moși-strămoși, care, de-a lungul veacurilor și mai ales în vremuri de restriște, au fost pentru noi toți o bogată hrană sufletească, prilejuri de aleasă trăire creștinească și de profundă simțire românească.

Urîndu-vă să prăznuți în liniște și bucurie sufletească Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului, Anului Nou 1992 și Bobotezei, rog fierbinte pe Domnul Nostru Iisus Hristos ca prin harul Său cel sfințitor să fie cu noi toți.

La mulți ani!

Cu arhierescă binecuvîntare și părintescă dragoste întru Hristos Domnul.

† EPIFANIE

Episcopul Eparhiei Buzăului

† CALINIC

DIN MILOSTIVIREA ATOTPUTERNICULUI DUMNEZEU EPISCOP AL EPARHIEI ARGESULUI

Alesului nostru cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor, har și pace de la Dumnezeu-Tatăl, iar de la noi arhieresca binecuvîntare

Domnul Dumnezeu a zis către Iisus: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut! Cere de la Mine și-ți voi da neamurile de moștenire și în stăpînirea Ta, marginile pămîntului!” (Psalm 2, 7-8).

Dreptmăritori creștini,

Domnul Dumnezeu ne-a dăruit și anul acesta Harul Său pentru care-l aducem mulțumirea noastră de fii recunoscători, precum zice David proorocul: „Piacute să-l fie Lui cuvintele Mele, iar eu mă voi veseli de Domnul” (Psalm 103, 35).

Purtarea de grijă a lui Dumnezeu, lucrarea Lui cea sfîntă, ne cheamă mereu și cu deosebire azi, zicînd: „Lăudați pe Domnul și chemați numele Lui; cîntați-l și-l lăudați pe El; spuneți toate minunile Lui; lăudați-vă cu numele cel sfînt al Lui; veselească-se inima celor ce-L caută pe Domnul. Căutați pe Domnul și vă întăriți; căutați fața Lui, cururea. Aduceți-vă aminte de minunile Lui și judecățile gurii Lui” (Psalm 104, 1-5).

Se cuvine să lăudăm pe Domnul Dumnezeu și să chemăm numele Lui pururea și să vestim lucrurile Lui de care ne-am făcut părtași.

Nesfârșite și mari minuni a făcut Dumnezeu Tatăl, pentru noi oamenii, pentru întreg pământului și marginile lui. Pentru toate acestea, proorocul Daniel ne cheamă zicînd: „Cîntați-I și-L lăudați pe El, spuneți toate minunile Lui” (Psalm 104, 2).

Cea mai mare minune săvîrșită de Dumnezeu a fost trimiterea la noi pe pămînt a Fiului Său: „Cînd a venit plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub lege, ca să răscumpere pe cei ce erau sub lege, pentru ca să căpătăm înfierea” (Galateni 4, 5).

Domnul Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, Iisus Hristos, în lume, din iubire nesfârșită, pentru noi: „Fiindcă atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El, să nu piară, ci să abia viață veșnică” (Ioan 3, 16).

Se cuvine, așadar, să răspundem cu statornică iubire, lăudînd pe Dumnezeu, cum psalmodiază David proorocul: „Lăudați-vă cu numele cel Sfînt al Lui, veselească-se inima celor ce caută pe Domnul” (Psalm 104, 3).

Iată cum ne istorisesc Sfinții evengheliști Matei și Luca, minunea minunilor, Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos: „Iar nașterea lui Iisus Hristos a fost așa: Maria, mama Lui, era logodită cu Iosif, și înainte ca să locuiască ei împreună, ea s-a aflat însărcinată de la Duhul Sfînt. Iosif, logodnicul ei, era un om neprihănit și nu voia s-o vădească în fața lumii, de aceea și-a pus în gînd s-o lase pe ascuns. Dar pe cînd gîndea el la aceste lucruri, i s-a arătat în vis un înger al Domnului, și i-a zis: „Iosif, fiul lui David, nu te teme să iei la tine pe Maria, logodnica ta, căci ce s-a sămîșit întru ea, este de la Duhul Sfînt. Ea va naște un Fiu și-i vei pune numele Iisus, pentru că El va mîntui pe poporul Său de păcatele sale”. Toate aceste lucruri s-au întîmplat ca să se îplinească ce vestise Domnul prin proorocul care zice: „Iată Fecioara va lua în pîntece și va naște un fiu și-i vor pune numele Emanuel, care în tîlmăcire, înseamnă: „Dumnezeu este cu noi”. Cînd s-a trezit Iosif din somn, a făcut cum îi poruncise îngerul Domnului, și a luat la el pe Maria, logodnica Lui” (Matei 1, 18-24).

„Maria s-a sculat chiar în zilele acelea și a plecat în grabă spre munți, într-o cetate a lui Iuda. A intrat în casa lui Zaharia și a dat binețe Elisavetei. Cum a auzit Elisaveta urarea Mariei, a strigat cu glas mare zicînd: „Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat este rodul pîntecului tău. Cum mi-a fost dat mie ca să vină la mine Maica Domnului meu? Ferice de aceea care a crezut, pentru că lucrurile care i-au fost spuse din partea Domnului se vor împlini”. Și Maria a zis: „Mărește suflete al meu pe Domnul și mi se bucură duhul de Dumnezeu Mîntuitorul meu, pentru că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că iată de acum mă vor ferici toate neamurile, pentru că Cel Atotputernic a făcut lucruri mari pentru mine. Numele Lui cel sfînt și îndurarea Lui se întinde din neam în neam, spre cei ce se tem de Dînsul”. Maria a rămas împreună cu Elisaveta ca la trei luni. Apoi s-a întors acasă” (Luca 1, 39-50, 56).

„În vremea aceea a ieșit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea. Înscrierea aceasta s-a făcut întâia dată pe cînd era dregător în Siria, Quirinius. Toți se duceau să se înscrie, fiecare în cetatea lui. Iosif s-a suit și el din Galileea, din cetatea Nazaret, ca să se ducă în cetatea lui David, numită Betleem – pentru că era din casa și seminția lui David, – să se înscrie împreună cu Maria, logodnica lui, care era însărcinată. Pe cînd erau ei acolo, s-a împlinit vremea cînd trebuia să nască Maria. Și a născut pe Fiul ei cel întîi născut, L-a înfășat în scutece, și L-a culcat într-o iesle, pentru că în casa de poposire nu era loc pentru ei. În ținutul acela erau niște păstori, care stăteau afară în cîmp, și făceau de strajă noaptea împrejurul turmei lor. Și iată că un înger al Domnului s-a înfățișat înaintea lor, și slava Domnului a strălucit împrejurul lor. Păstorii s-au înfricoșat foarte tare. Dar îngerul le-a zis: „Nu vă temeți că vă aduc o veste bună, care va fi o mare bucurie pentru tot poporul: astăzi în cetatea lui David vi s-a născut un Mîntuitor, Care este Hristos Domnul. Iată semnul după care Îi veți recunoaște: veți găsi un prunc înfășat în scutece și culcat într-o iesle” Și deodată, împreună cu îngerul s-a unit o mulțime de oaste cerească, lăudînd pe Dumnezeu și zicînd: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bună învoire”. După ce au plecat îngerii de la ei, ca să se întoarcă în cer, păstorii au zis unii către alții: „Haidem să mergem pînă la Betleem și să vedem ce ni s-a spus și ce ne-a făcut cunoscut Domnul. S-au dus în grabă și au găsit pe Maria, pe Iosif și pruncul culcat în iesle. După ce L-au văzut, au istorisit ce li se spusese despre Prunc. Toți cei ce i-au auzit, s-au mirat de cele ce le spuneau păstorii. Maria păstra toate cuvintele acelea, și se gîndea la ele în inima sa” (Luca 2, 1-20).

Iată minunea minunilor!

„Aduceți-vă aminte de minunile Lui, pe care le-a făcut” (Psalm 104, 5), ne strigă peste veacuri proorocul David!

Da, Doamne! Ne aducem aminte cu smerenie și bucurie sfîntă de minunile Tale cu care ne-ai binecuvîntat pînă la sfîrșitul veacurilor!

Iubiți frați și surori în Domnul nostru Iisus Hristos,

Să nu uităm viața noastră, cu care ne va binecuvînta Atotputernicul Dumnezeu, de aici înainte, să căutăm pe Dumnezeu, cu toată ființa noastră, pentru a căpăta putere. este o poruncă a Cerului: „Căutați pe Domnul și vă întăriți, căutați fața Lui, pururea” (Psalm 104, 4).

Menirea omului pe pămînt a fost, este și va fi întotdeauna, chiar dacă nouă ne scapă, uneori, căutarea Împărăției lui Dumnezeu, îndemn și poruncă dată de Iisus Hristos Mîntuitorul: „Căutați mai întîi Împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui și toate cele de trebuință se vor adăuga vouă” (Matei 6, 33). Este comoara cea mai de preț, singura veșnică! La comoara aceasta cerească să ne fie inima și să priveghem cu trezvie: „Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta” (Matei 6, 21). Întru iubire mare, Sfîntul Apostol Pavel ne cheamă, cu nădejde vie:

„Cugetați la cele de sus, nu la cele de pe pământ” (Coloseni 3, 2). Iată ce înseamnă a cugeta la cele de sus: „Drept aceea, omorâți mădularele voastre cele pămîntești: desfrînarea, necurătenia, pofta rea și lăcomia, care este închinare la idoli, pentru care vine mînia lui Dumnezeu peste ⁱⁱⁱ neascultători, în care păcate ați umblat și voi odinioară, pe cînd trăiați în ele. Acum deci lepădați și voi toate acestea: mînia, iuțimea, răutatea, defăimarea, cuvîntul de rușine din gura voastră. Nu vă mințiți unul pe altul, fiindcă v-ați dezbrăcat de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui și v-ați îmbrăcat cu cel nou, care se înnoiește spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-au zidit. Unde nu mai este iudeu și elin... barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru toți, Hristos. Îmbrăcați-vă așadar, ca aleși ai lui Dumnezeu, sfinți și prea iubiți, cu milostenia îndurării, cu bunătate, cu smerenie, cu blîndețe, cu îndelungă răbdare. Îngăduiți-vă unii pe alți și iertînd unii altora, dacă are cineva vreo plîngere împotriva cuiva, după cum și Hristos v-a iertat vouă, așa să iertați și voi. Și peste toate acestea, îmbrăcați-vă pentru dragoste, care este legătura desăvîșirii. Și pacea lui Hristos, întru care ați fost chemați, ca să fiți un singur trup, să stăpînească în inimile voastre, și fiți mulțumitori. Cuvîntul lui Dumnezeu să locuiască întru voi cu bogăție. Învățați-vă și povățuiți-vă între voi, cu toată înțelepciunea. Cîntați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-i, în psalmi și în cîntări duhovnicești și în laude. Orice ați face, cu cuvîntul sau cu lucrul, toate să le faceți în numele Domnului Iisus și prin El să mulțumiți lui Dumnezeu-Tatăl” (Coloseni 3, 5- 17).

Dreptmăritori creștini și creștine,

Vă reamintesc și anul acesta, că unul din păcatele strigătoare la Cer, care se săvîrșesc în lume și pe strămoșescul nostru pământ, esteuciderea de prunci, cu bunăvoie, în pîntecele mamelor. Să ne cutremurăm de acest păcat și să nu uităm nici o clipă că: „Cine săvîrșește păcatul este de la diavol, pentru că de la început diavolul păcătuiește. Pentru aceasta S-a arătat Fiul lui Dumnezeu în lume, ca să strice lucrurile diavolului”, cum spune Sfîntul Apostol Ioan (Ioan 3, 8).

S-a născut Iisus Hristos Domnul și Mîntuitorul nostru și pentru a da curaj creștinilor ca să nască prunci sănătoși, în pace și bucurie!

Mamele creștine care nasc prunci, sînt ocrotite de Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu, Fecioara Maria. Proorocul David, scrie inspirat de Duhul Sfînt: „Femeia ta ca o vie roditoare, în laturile casei tale, fiii tăi ca niște vîlăstare tinere de măslin împrejurul mesei tale. Iată așa se va binecuvînta omul cel ce se teme de Domnul” (Psalm 127, 1-4). Datoria mamelor către copii este iubirea nemărginită împletită cu jertfă, așa cum Iisus Mîntuitorul a fost iubit de Dumnezeu: „Cu iubire veșnică Te-am iubit și de aceea Mi-am întins spre Tine bunăvoința” (Ieremia 31, 3).

În prima carte din Sfînta Scriptură și chiar în capitolul cel dintîi, Domnul Dumnezeu a binecuvîntat pe Adam și Eva, zicînd: „Creșteți și vă înmulțiți și stăpîniți pămîntul” (Facere 1, 28). Cine se poate opune acestui imperativ, acestei

porunci a lui Dumnezeu? Cine poate porunci împotriva? Este oare îndreptățit cineva pe pământ să se opună poruncii lui Dumnezeu? Chemăm în numele lui Dumnezeu, pe toți creștinii și creștinele rugându-i, deopotrivă, să nu se împotrivesc poruncii lui Dumnezeu și că nimeni nu va fi vinovat de pruncucidere decât părinții care opresc nașterea!

Sfântul Apostol Pavel, scrie cum trebuie să fie bărbatul și femeia ca familie, zicînd: „Vreau doar ca bărbații să se roage în orice loc și să ridice spre cer mîini curate, fără minie și fără îndoieli. Vreau, de asemenea, ca femeile să se roage în chip cuviincios, cu rușine, nu cu împletituri de păr, nici cu aur, nici cu mărgăritare, nici cu haine scumpe, ci cu fapte bune, cum se cuvine femeilor care spun că sînt evlavioase... Ele vor fi mîntuite prin nașterea de prunci, dacă stăruiesc cu smerenie în credință, în dragoste și sfințenie” (I Timotei 2, 8, 9 15)

O, Doamne Dumnezeule! Ajută-ne Tu ca, de azi, pînă la sfîrșitul vieții noastre, toate lucrările, toate cuvintele și toate gîndurile noastre să le binecuvîntezi și să le sfințești cu Harul Tău!

Doamne Iisuse Hristoase, ajută-ne ca prin Tine, să aducem mulțimiri lui Dumnezeu Tatăl, că Te-a trimis la noi, pentru a ne aduce mîntuirea. Îți mulțumim Împărate Ceresc, Mîngîietorule, Duhul Adevărului, Carele pretutindenea ești și pe toate le plinești, Vistierul bunătăților și Dătătorule de viață, vino și Te sălășuiește întru noi și ne curățește pe noi de toată întinăciunea și mîntuiește Bunule, sufletele noastre! Amin!

Hristos se naște, măriți-L,

Hristos din ceruri, întîmpinați-L,

Hristos pe pământ, înălțați-vă,

Cîntați Domnului, tot pămîntul!

Cu iubire vă pomenește în rugăciuni pe toți.

† CALINIC,

EPISCOPUL ARGHEȘULUI

ÎNDRUMARI OMILETICE ȘI PASTORALE

RUGĂCIUNEA

Omul este singura creatură a lumii văzute care se roagă, manifestându-și în felul acesta credința în Dumnezeu. Rugăciunea este pentru el respirația și pîinea sufletului său, de aceea în toate timpurile a simțit nevoia să-și hrănească ființa sa spirituală prin mijlocirea acestei forme de cult care este atît de veche ca și omenirea. După Sf. Scriptură, primii oameni, Adam și Eva, și-au arătat în rai dependența față de Creatorul lor prin rugăciunea pe care o vor înlocui urmașii lor cu jertfe, ca formă de exprimare a dependenței lor față de divinitate. Cain și Abel au adus jertfe, iar fratele lor Set și fiul său Enos au început să invoace numele lui Dumnezeu, adică să se roage. (Fac. 4, 26). Mai tîrziu, patriarhii evrei, după ce ridicau jertfelnic, se închinau și chemau prin rugăciuni numele Domnului (Fac. 12, 8; 13,4).

Rugăciunea adevărată înseamnă înălțarea minții și voinței omului credincios către Dumnezeu. Ea este tot atît de veche ca și jertfele, care sînt semnul venerării puterii dumnezeiești, de care oamenii aveau nevoie pentru a trece cu bine valurile vieții pămîntești.

Împreună cu jertfele, rugăciunea formează partea indestructibilă a religiei și sînt de mare importanță pentru păstrarea și propășirea credinței în Dumnezeu. Cele două forme de manifestare a credinței în divinitate se întîlnesc în toate religiile și adevărata lor valoare pentru viața religioasă o aflăm în Sf. Scriptură. În spiritul cuvîntului scripturistic rugăciunea este particulară și comună, de aceea locașul de cult mozaic va primi numele de „casă a rugăciunii”. Ea este mult prețuită de autorii inspirați de Dumnezeu și în acest sens este suficient să menționăm Psaltirea care cuprinde rugăciuni de laudă, de unde a primit și titlul general de „Carte a laudelor”, apoi rugăciuni de cerere, mulțumire și pocăință.

În Vechiul Testament avem nenumărate texte de rugăciuni cum este aceea a lui Moise, pentru iertarea poporului care făcuse vițelul de aur (Ieș. 32, 30-32), sau cea înălțată de regele Solomon la sfințirea templului din Ierusalim, cînd a rugat pe Dumnezeu ca să asculte atît cererea sa cît și a poporului la care adăuga și cererea străinului (III Regi 8, 30, 43). Din mențiunile vechi testamentare

cunoaștem și puterea binefăcătoare a rugăciunii așa cum a fost aceea înălțată de profetul Ilie, când a înviat copilul văduvei din Sarepta Sidonului (III Regi 17, 20-22) sau cîntarea celor trei tineri evrei aruncați în cuptorul de foc din care au ieșit nevătămați (Daniel 3.).

Rugăciunile trebuie rostite din inimă curată și minte sănătoasă și așa sînt bineprimite de Dumnezeu, după cum cele izvorîte din viclenie și răutate sînt respinse de Părintele Ceresc (Isaia 1, 15; Ier. 14, 12). Ele sînt vorbirea minții cu Dumnezeu așa cum spune Evagrie monahul în Cuvîntul său despre rugăciune. Se pot înălța lui Dumnezeu rugăciuni dimineața, la prînz și seara, potrivit psalmistului (Ps. 55, 18).

Importanța și rostul rugăciunii în viața religioasă sînt adevărate și în Noul Testament. Fiul lui Dumnezeu înainte de a începe activitatea sa publică de 3 ani și jumătate s-a rugat și a postit 40 de zile. De multe ori Mîntuitorul Hristos venea în Grădina Ghetsimani ca să se roage și tot El ne-a dat un model de rugăciune. Este cunoscută sub numele de rugăciunea – Tatăl nostru, prin care se cere Tatălui Ceresc să ne dea pîinea de toate zilele și hrana cea nepieritoare a sufletului. În lupta contra diavolului Fiul lui Dumnezeu ne îndeamnă și ne recomandă postul și rugăciunea ca arme biruitoare împotriva celui rău. După sfatul Sf. Iacob, fratele Domnului, rugăciunea dreptului cea fierbinte, ajută foarte mult celor bolnavi (Iacob 5, 13-16).

Valoarea rugăciunii a fost apreciată și glorificată de mulți oameni luminați. Poetul nostru național, Mihai Eminescu a compus un minunat text despre rugăciune, iar marele clasic al literaturii universale, poetul german Goethe a spus, „precum tămîia împrăștează viața unui cărbune, tot astfel rugăciunea împrăștează nădejdiile inimii“. Filosoful Seneca recunoaște în ea acel mijloc de împărtășire a binefacerilor mari și la timp, pentru cei ce se roagă. Pentru Schelling cea mai valoroasă rugăciune care străbate cu siguranță cerurile este cea rostită de copii, pe care trebuie să-i învățăm să o rostescă din cea mai fragedă vîrstă. Pentru alți cărturari, rugăciunea înseamnă un mare avantaj pentru cel ce o practică și aceasta îi dă posibilitatea de a se apropia de Dumnezeu de la Care vine toată lumina, dreptatea și bunătatea. Prin rugăciune se realizează legătura cu Dumnezeu care te luminează să înțelegi rostul vieții în această lume. Ea trebuie să pornească din inimă, deoarece altfel se împrăștie înainte de a ajunge la cer și în loc să slăvească pe Dumnezeu, îl necinstește.

După aprecierea Fer. Augustin „rugăciunea este unitatea de măsură a dragostei“, sau cum subliniază Aguste Sabatier, ea înseamnă „religia în acțiune“ sau liman pentru cei învăluți în vifor, tociag pentru cei osteniți, comoară pentru cei săraci, adăpost pentru cei bogați, ajutor contra boalelor pentru cei slabi și apărarea a sănătății pentru cei tari (cf. Fer. Augustin). Pentru Lamartine rugăciunea este comunicarea tainică cu Atotputernicul invizibil, considerînd-o cea mai mare din forțele supranaturale sau naturale ale omului. El a apreciat-o drept cel mai sublim privilegiu al omului, deoarece ea îi înlesnește vorbirea cu Dumnezeu. Filosoful Xenofoneș afirmă că la orice masă se cuvine ca orice bărbat

înțelept, înainte de toate, să se roage cu cuvinte alese și din inimă lui Dumnezeu ca să-i dea putere în săvârșirea faptelor drepte, întrucât acestea sînt cea dintîi datorie a sa.

Frumoase aprecieri aflăm și atunci cînd se spune că „rugăciunea este actul atotputernic, care pune puterile cerului la îndemîna omului. Nu putem ajunge Cerul, rugăciunea îl face să se pogoare pînă la noi”. (Lacordaire). Prin mijlocirea ei sufletul se înviorează și se luminează cu razele mîngîietoare ale vieții adevărate, în care dogorește dragostea, dreptatea și sfințenia dumnezeiască. Ea înseamnă un popas de reculegere în fața lucrurilor zgomotoase și deșarte precum și un prilej deosebit de a asculta și convorbi cu Dumnezeu, care ne învață să ne rugăm mereu deoarece „celui ce cere i se va da” (Matei 7, 7-11).

Ca să nu întinăm menirea înaltă a rugăciunii, Fiul lui Dumnezeu ne îndeamnă să nu ne rugăm ca niște fățarnici, ca să arătăm oamenilor că sîntem credincioși, ci mai degrabă în cămara minții, deoarece Dumnezeu vede în ascuns intenția noastră sinceră și ne va răsplăti. Rugăciunea falsă este aceea rostită dintr-un șirag mare de cuvinte fără a porni din adîncul sufletului, precum și așa-zisa rugăciune a celor ce doresc răul, reușita în furturi sau în alte acte inumane.

Creștinul adevărat se roagă și atmosfera de rugăciune o întîlnim în cadrul mănăstirilor unde călugării mereu invocă numele lui Dumnezeu și lucrează potrivit principiului „Ora et labora”. Ei se roagă, lăudînd pe Dumnezeu, cerîndu-l ajutorul întru nevoi și mulțumindu-l pentru ajutorul primit, precum și implorînd mila divină pentru greșelile săvîrșite împotriva Părintelui ceresc și a semenilor săi. El trebuie, așadar, ca să se roage, deoarece numai așa poate respira duhul sfințeniei, dătător de viață curată și sufletul său să se umple de energie sacră, care îl învrednicește să dobîndească mîntuirea, scopul suprem al existenței sale.

Diac. Prof. Emilian Cornițescu

CUVÎNT LA DUMINICA A V-A DUPĂ RUSALII

Cît de minunate și de întăritoare în credință sînt minunile Mîntuitorului!
Ele adîncesc puterea supranaturală a Domnului și Dumnezeului nostru isus Hristos și Dumnezeirea Sa.

Tot ce aparține Mîntuitorului este minunat. Nașterea și Învierea Sa, Patimile și Răstignirea, Propovăduirea și Tămăduirile, Fericirile, Învierile, tot ceea ce a săvîrșit Mîntuitorul este minunat. Pe Hristos, nu atît credința și pietatea ucenicilor L-a zugrăvit cu nimbul său dumnezeiesc, ci iubirea Sa nețărmurită pentru sănătatea, pacea, fericirea și mîntuirea omului.

Ca ipostas al Sfintei Treimi, ca Fiu al Tatălui „Care, așa de mult a iubit lumea, încît și pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat să moară pentru noi, pentru ca toți

cei ce cred într-însul să aibă viață veșnică", Iisus Hristos se înduioșează de suferințele mulțimii, știe că acestea sînt urmarea seculară a căderii omului în păcat. Ca Ziditor al Omului, ca un restaurator al său, Hristos dorește să tămăduiască suferința din rădăcini, știe că duhurile cele rele țin pe oameni în păcat și în suferințe. De aceea, cînd cei doi îndrăciți din ținutul gadarenilor despre care vorbește Sfînta Evanghelie de azi, Îl întîmpină, înfățișarea lor ne apare ca o icoană a suferinței absolute și a înlănțuirii omului de către Duhul cel rău. În această icoană apare lipsit de lumină, de libertate, de pace, de bine, apare ca un sclav al întunericului și al deznădejzii.

Mîntuitorul trecuse Marea Tiberiadei, împreună cu ucenicii Săi, ca să găsească odihnă în Perea. Așezat în partea din fața corăbiei, adormise. O furtună puternică abătîndu-se de pe vîrfurile Hermonului, amenința corabia să se înece.

Tulburați, ucenicii sculară pe Domnul strigînd: „Stăpîne, mîntuiește-ne că pierim!“.

Trezit, Mîntuitorul, prima Sa grijă a fost să potolească, nu valurile, ci inimile lor, apoi adresîndu-se mării furioase, îi spuse: „Taci; oprește-te!“ Îndată vîntul a încetat și s-a făcut liniște adîncă.

De pe malurile care se vedeau, la marginea mării, doi oameni îndrăciți zăriseră corabia și ieșind din peștera unde fuseseră ascunși, înaintau spre Învățător.

În vremea aceea, societatea nu acorda nici un adăpost celor cuprinși de duhul necurat. Izgoniți din cetate, își găseau odihnă printre ruine și morminte. Lipsa și ocolirea oamenilor îi făcea și mai tulburători pe acești oameni. Ajunseseră două făpturi, cu totul nenorocite, cu hainele sfîșiate în bucăți, plini de sînge și de necurății, alergînd zi și noapte printre stînci, scoțînd strigăte sfîșietoare.

Oricît de violenți erau, prezența divină din apropierea lor i-a făcut să îngenucheze în fața lui Iisus, strigînd cu glas tare și cu spaimă: „Ce ai cu noi, Iisuse, Fiul Celui Preaînalt?“ „Ai venit mai înainte de vreme ca să ne chinuiești pe noi?“

Erau numai doi și întrînșii intraseră mulțime de demoni. La întrebarea lui Iisus cum îi cheamă, ei răspuseră: „Legheon“ căci erau mulți. Ascunși după obiceiul lor în acești doi oameni nenorociți, demonii săpau la lucrarea de mîntuire pe care o aducea Hristos în lume. Tremurînd înaintea Mîntuitorului, ei îl rugară să nu-i izgonească departe, ci să le îngăduie să intre într-o turmă de porci din apropiere. Intrînd în turma de porci, aceștia, ca înnebuniți s-au aruncat în mare și s-au înecat.

Ca o dovadă a lucrului pe care doresc să-l facă duhurile necurate cu oamenii, aceștia au făcut acea turmă de animale nevinovate, aducînd pagubă și tulburare în mod indirect stăpînitorilor, care la primirea veștilor de la păstori, au venit la Mîntuitorul. Apropiindu-se de El, o mare surpriză: vîd la picioarele Învățătorului pe cei doi bolnavi, stăpîniți de duhurile rele, așezați jos, îmbrăcați și sănătoși.

Nici un strgât, nici un semn de furie, din partea celor vindecați. Cei care fuseseră de față, le-au povestit cele întâmplate cu îndrăcîții, și cu duhurile cele rele care ieșiseră dintrînși după porunca Mîntuitorului, care încaseră porcii.

Oamenii cunoscuseră de mai înainte pe cei bolnavi, stăpîniți de duhurile rele, iar o schimbare atît de neașteptată îi pusese pe gînduri.

Ca păgîni și necunoscători ai legii nu se gîndiră nici să-l strige și nici să nege faptul, ci, cuprinși de groază, au rugat pe Iisus să plece de la ei.

Locuitorii Gadarei erau greci de neam. Gadara, patria demonizaților după cele mai multe manuscrise, născuse pe vestitul poet Meleagres și pe epitulianul Philodemes, cunoscut pînă la Roma. Preocupați cu lucruri lumești, oamenii din ținutul Pereii, nu aveau nici o grijă de suflet și nu cugetau la împărăția cerurilor. Erau prea legați de cele trecătoare, și se temeau de vreo pagubă și mai mare, dacă Hristos ar mai fi rămas la dînșii.

Fapta lor nesocotită i-a așezat în judecata și mustrarea posterității. Știau prea puțin despre suflet și despre Hristos. Erau prea mult legați de pămînt, și de bunurile trecătoare, fiind bucuroși să scape numai cu atît, de aceea roagă pe Hristos să plece de la ei. Dar Iisus nu pleacă mai înainte de a vedea aici posibilitatea vestirii Evangheliei. Cum cei vindecați îl rugau să-i ia cu Dînsul, Iisus le-a spus: „Întorceți-vă la casele voastre și povestiți cîte a făcut vouă Domnul și cum a avut milă de voi”. Apoi, înlăcrimat, Iisus s-a urcat în corabie și s-a întors în cetatea Sa — Capernaum. Acesta este cuprinsul Sfintei Evanghelii pe care Biserica noastră l-a rînduit să fie citit astăzi. Cuprinzînd multe învățături pentru sufletul credincios, ca orice cuvînt al lui Dumnezeu, El se adresează tuturor oamenilor, tuturor generațiilor și tuturor timpurilor. Cîtă convingere și cîtă credință a picurat în sufletele oamenilor, iar celor care au văzut minunea, întîmplarea povestită din Evanghelia de astăzi.

Locuitorii Gadarei, amăgiți de strălucirile și preocupările vieții trecătoare au căzut din ce în ce mai jos, în ghiarele duhului celui rău.

Omul care a îmbrățișat viața cea păcătoasă este asemenea unei cetăți împresurate de dușmani, care a ocupat intrările de la marginea cetății, care este ființa sa.

Pentru un astfel de om, este greu să mai fie scăpare, căci peste puțin, păcatul poate pătrunde în suflet și acesta este mijlocul cetății omului.

Puținele lui fapte bune din această viață devin palide și se opresc așa cum se usucă o floare la arșița fierbinte a soarelui.

Pe tărîm interior se dă continuu lupta între bine și rău, în sufletul omului, între întuneric și lumină, între adevăr și minciună, între dragoste și pace și ura dintre oameni.

Lupta aceasta strică echilibrul dorit pentru plutire de corabia vieții și distruge fericirea.

Sufletul nostru nu trebuie să fie păgubit, să nu fie rănît de săgețile păcatelor și ale ispitelor. Evanghelia lui Hristos și predania Sfintei noastre Biserici, vine și ne arată, ca un medic, rădăcinile păcatului. Aceasta aduce cu dînsa nevoia de

iertare. Conștiința ne îndeamnă la pocăință. Prezența harului lui Dumnezeu ne întărește și atunci armonia dragostei frățești în Biserică ne face să zicem ca Sfântul Apostol Pavel: „Nu mai sînt eu, ci Hristos este cel ce locuiește în mine!” De și-ar fi dat seama gadarenii, ai căror reprezentanți erau cei îndrăciți, ce pierdeau prin izgonirea lui Hristos de la ei, ar fi fost nefericiți. De ar fi știut ei că Iisus spusese lumii „nu este mai mare dragoste decît să-și dea cineva viața pentru prietenii săi”, și că „Fiul Omului a venit să caute și să mîntuiască nu pe cei drepti, ci pe cei păcătoși”, s-ar fi purtat altfel. Cînd cei vindecați s-au întors tîmăduiți la casele lor, și i-au îmbrățișat membrii familiilor lor au fost nespuse de fericiți. Îmbrăcați, liniștiți, în suflet cu sîmînța propovăduirii lui Hristos, au zis: „Am fost stăpîniți de demon, dar Iisus Hristos Mîntuitorul ne-a vindecat”. Asemenea și aceia dintre noi care am căzut în obiceiuri rele, care am fost legați cu păcate urite, cu puterea lui Dumnezeu, să ne rugăm să fim dezlegați de aceste legături, prin întoarcerea la Hristos care ne zice: „Venii la mine toți cei necăjiți. Eu vă voi odihni pe voi.”

Hristos a venit în lume, pentru pacea, pentru fericirea și mîntuirea ei.

Din învățăturile Sale, din nenumăratele Sale minuni, se vede că starea de păcat este o boală sufltească ce a cuprins pe oameni. Aceasta este opera duhurilor celor rele, inițiatorii tuturor răutăților, suferințelor și nenorocirilor, războaielor și dezastrelor omenirii. Prin creșterea mîndriei, a urii, lăcomiei și egoismului, prin înrădăcinarea răutății, disprețului și a crimei, omul a ajuns o ființă desfigurată, pierzînd strălucirea și frumusețea asemănării cu Dumnezeu, prin legăturile puternice de care s-a legat de duhurile rele.

Numai prin Hristos obținem eliberare, vindecare și restaurare a binelui, a frumosului, a utilului vieții, și a adevărului, putînd să îngenunchem în fața icoanelor lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Care este împreună cu noi în Biserică, pînă la sfîrșitul veacului. A m i n.

Pr. David Popescu

LA DUMINICA A XX-A DUPĂ RUSALII

De multe ori, cei care au căutat să arunce o privire asupra vieții noastre omenești, vîzînd umbre, suferinți și nedreptăți, au asemănat viața ca o vale a plîngerii, plină de dureri și încercări. Dar, între aceste mari suferinți și izvoritoare de adînci întristări este moartea, dușmanul cel mare al tuturor. Ea este urmarea păcatului strămoșesc, al neascultării față de Ziditorul Dumnezeu, pe care o moștenim cu toții. Apărînd ca o etapă a firii, încă din primele pagini ale Sfintei Scripturi, moartea a adus în conștiința lumii ideea unor pedepse în istoria neamului omenesc.

Totuși, odată cu pedeapsa neascultării și apariției spectrului morții, același Dumnezeu, Atotputernic a creat și zorii împăcării și ai mîntuirii, zorii biruinței

vieții asupra morții. Aceasta avea să se întâmple prin venirea Mântuitorului Hristos la împlinirea vremii.

Pentru a noastră slobozire avea să apară în lume odată cu venirea lui Hristos: Minunea – Lumina, Pacea și Iubirea.

În cuvinte ca: „...„Eu sînt lumina lumii“, „Eu sînt Calea, Adevărul și Viața...“, „Eu sînt Învierea, viața și odihna“ apar cu litere de foc pe cerul nădejdlor noastre, icoana minunată și strălucitoare a Învierii și Mîntuirii.

De aceea, pe lîngă nenumăratele minuni săvîrșite de Hristos pentru dovedirea dumnezeirii Sale, cele mai mari sînt învierile, cele trei: a fiului văduvei din Nain, a fiicei lui Iair, a lui Lazăr și în mod cu totul deosebit – Învierea sa.

Despre învierea fiului văduvei din Nain, despre care vorbește azi Sf. Scriptură prin glasul sfîntului Evanghelist Luca, vom grăi... cuvinte de laudă și slavă lui Dumnezeu cel Atotputernic.

A doua zi după vindecarea slugii sutașului din Capernaum, Iisus Hristos urmat de ucenici și de o mare mulțime de oameni, pleacă spre satul Nain care era la poalele muntelui Taborului în ținutul Galileii, nu departe de Nazaret.

Cînd se apropie de porțile cetății o mulțime de oameni ieșeau din cetate, conducînd un mort ce era dus spre cimitir. Amărăciunea și durerea acelei mulțimi era mare, pentru că mortul era un tînăr în floarea vîrstei și unicul fiu al mamei sale și aceea era văduvă.

O femeie văduvă, singură pe lume și părăsită, cu un singur fiu în care își pusese toată nădejdea, se simte desigur, peste măsură de nenorocită și întristarea ei n-are margini.

Totdeauna cuvintele de mîngîiere ajută mult în asemenea împrejurări, iar împărtășirea durerii tăcute aduce ușurare. Întregul Nain era îndurerat de moartea acestui tînăr, iar ca o expresie a iubirii, locuitorii au ținut să arate sârmaneii mamei că-i împărtășesc durerea și de aceea participau în număr așa de mare la despărțirea de fiul ei.

Într-adevăr, este mare dragostea prietenului către prieten, a fratelui către frate, a soțului față de femeia sa, dar dragostea femeii văduve față de singurul ei fiu întrece orice dragoste lumească.

În acea clipă s-a întîlnit aici moartea neîndurătoare cu biruitorul ei. Au stat față în față, durerea nesfîrșită a unei mame, cu Cel ce a venit să șteargă și să alunge toată durerea și lacrimile; a mîngîiat-o cu cuvintele: „Nu mai plînge!“

Dacă Iisus Hristos s-ar fi oprit la această mîngîiere poate că n-ar fi însemnat mult, căci asemenea cuvinte îi mai adresaseră îndureratei mame desigur și alții. El însă adăugă îndată și fapta, pentru că mîngîierea să crească, și de aceea Iisus se apropie de pat, se atinse de el și porunci mortului: „Tinare, ție ții zic scoală-te!“ și îndată tînărul se ridică, se așeză, începu a vorbi și este dat mamei sale. Iisus Mîntuitorul dăruiește dragostea Sa totală.

Iată atotputernicia Aceluia care a făcut pe om și i-a dat viață, a Stăpînului vieții și morții. Iată bunătatea Creatorului, mila și compătimirea Lui cu făptura Sa!

Ce altceva putea dori în inima sa sârmana mamă văduvă din Nain, decît readucerea la viață a fiului ei? dar Iisus — Fiul lui Dumnezeu, Care cunoaște tot ceea ce gîndește omul și simte în inima sa, se îndură de ea și-i dă bucuria învierii fiului ei.

Din acestea învățăm că fapta cea bună a milostivirii să o facem de bună voie, nu să așteptăm rugăminți și mijlociri cînd vedem starea celor necăjiți și deznădăjduți din jurul nostru.

În fața acestei minuni, poporul a fost cuprins de spaimă și a început să dea laudă lui Dumnezeu, numindu-L pe Iisus „Mare Prooroc“.

El este Fiul lui Dumnezeu Care S-a făcut om ca să ridice toată greutatea care apasă viața noastră. El se apropie de noi prin rugăciune, călătorește cu noi și uneori nu ne dăm seama cînd ne ajută să fim biruitori asupra păcatului și asupra suferințelor.

Cînd Mîntuitorul a zis: „Tinare, ție ți zic scoală-te“, mortul a ascultat glasul Stăpînului, căci s-a sculat și a început să vorbească cu cei dimprejurul său.

O, prea slăvită minune! Cît de mărită este dumnezeirea lui Iisus, că poruncește și învie mortul. Aceasta a făcut-o Mîntuitorul Hristos, arătîndu-și puterea Sa, dar și să ne arate nouă că l-a înviat pentru lacrimile mamei și ca să facă cunoscut dreptul pe care-l are o mamă, învățînd în același timp pe toți respectul și ascultarea ce se cuvine părinților.

Cele trei învieri constituie un îndemn puternic spre a se îndrepta omul și a învia sufletește, pentru că Dumnezeu nu voiește moartea păcătoșului ci îndreptarea sa. Ele sînt pentru noi o garanție că Iisus Hristos a zdrobit puterea de stăpînire a morții.

Nădejdea învierii obștești a înveselit inimile celor din jurul sicriului fiicei lui Iair și a fiului văduvei din Nain și a înflorit din mormîntul lui Lazăr și a strălucit din mormîntul lui Hristos, pentru a da roade în întreaga creștinătate în curgerea tuturor veacurilor.

Văzînd aceasta, moartea nu mai este pentru creștin o nenorocire; nu mai este așteptată cu spaimă și temere, ci cu credință, pentru că pretutindeni unde se așează, spre odihna de veci trupurile neînsuflețite ale fiilor Bisericii, răsună mîngîietor cuvintele lui Iisus Hristos: „Eu sînt învierea și viața; cine crede în Mine va trăi chiar de ar muri și cine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac“ (Ioan 11, 25).

Iisus ne întîmpină și pe noi cu aceeași bunătate cu care a întîmpinat pe mama îndurerată dinaintea porților satului Nain, precum a spus sfinților apostoli înainte de patima Sa: „Iată, Eu cu voi sînt pînă la sfîrșitul veacurilor“.

Prin întreaga lucrare a Sa de pe pămînt, Mîntuitorul a adus raza mîngîierii, bucuriei și a îmbărbătării.

De îngropați pe mamă și pe tată, pe soră sau frate, pe soț sau soție, pe fiu sau fiică, pe toți cei dragi, nu plîngeți, pentru că n-au murit, ci dorm pînă în ziua cînd, ca Domn al vieții și al morții, va porunci mormintelor să se deschidă și celor ce dorm în ele să se ridice. Cînd pierdem pe vreunul din cei de-aproape, ai noștri,

să nu ne întristăm, cum ne îndeamnă și apostolul: „ca cei ce n-au nădejde”, adică cum sînt păgînii care nu nădăjduiesc în înviere, ci să ne mîngîiem cu nădejdea că în ziua de apoi vom învia.

De asemenea, precum Domnul Nostru Iisus Hristos n-a trecut nepăsător pe lîngă suferința omenească, tot așa și noi să ștergem după putere lacrimile celor ce plîng. Să nu trecem nepăsători pe lîngă copilul care plînge pe drumuri sau schilodit de vreo suferință, pe lîngă casa bolnavului lipsit de cele trebuincioase vieții și nici pe lîngă coliba unei văduve.

Lacrimile recunoștinței ești dator, frate creștine, să le verși și la crucea martirilor ce au căzut pentru libertatea neamului tău.

Înlănțuiți în firele de aur ale inimii, avînd în față stindardul credinței în puterea învierii să pășim pe calea nădejzii, să ascultăm mereu în inimile noastre cuvintele: „Iată Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacurilor”.

Pr. N. Tănăsioiu

SFÎNTUL ANDREI – APOSTOLUL POPORULUI ROMÂN

Originea apostolică a creștinismului românesc stă în legătură cu predica apostolică a Sfîntului Andrei pe care Biserica noastră îl cinstește în ziua de 30 noiembrie în fiecare an. Pomenirea numelui său are o adîncă semnificație în spiritualitatea românească, deoarece aceasta și-a păstrat pînă astăzi specificul ortodox și o dată cu aceasta, unitatea de neam, limbă și gîndire.

Ziua cinstirii Sfîntului Andrei este, ca și la ceilalți sfinți din calendarul bisericesc, momentul trecerii sale la cele veșnice. Sfîrșitul vieții a avut loc la 30 noiembrie, după ce a adus în părțile noastre sămînța Sf. Evanghelii. Apoi s-a retras în părțile Greciei, unde, în orașul Patras, a suferit moartea martirică, fiind răstignit pe o cruce în formă de „X”, semn care pînă astăzi poartă numele de „Crucea Sf. Andrei”.

Înainte de a primi moartea martirică, el s-a rugat zicînd: „O, cruce mîntuitoare, care ai fost înfrumusețată prin mîdularele Domnului, cu foc te-am iubit; de mult te doresc și te caut. Dorința mi s-a împlinit, primește-te-mă în brațele tale, scoțîndu-mă din mijlocul lumii și mă du la Stăpînul meu”. (Dr. Gherasim Timuș, Dicționar aghiografic București, 1898).

Apostolul românilor s-a născut, ca și fratele său, Sf. Petru în orașul Betsaida, așezat la nord de Marea Galileii, pe apele căreia se îndeletniceau cu pescutul. Pe cînd își aruncaseră mreaja în apele mării, cei doi frați au fost chemați de Mîntuitorul Hristos să vină după El, ca să-i facă pescari de oameni. Ei au ascultat chemarea divină și L-au urmat pe Domnul (Mat. 4, 18- 20).

Sfântului apostol Andrei i se mai spune și cel întâi chemat, deoarece el a aflat primul de Mesia și apoi el a făcut cunoscută această descoperire fratelui său, Petru.

În Noul Testament numele său apare pentru prima dată atunci când se afla în preajma sfântului Ioan Botezătorul care, în pustiul Iordanului, L-a descoperit pe Mântuitorul Hristos, apoi va fi menționat la chemarea sa și a fratelui său, Sf. Petru, la apostolat. La aceste mențiuni scripturistice, mai adăugăm altele două, prima privind minunea înmulțirii pîinilor, când Sf. Apostol Andrei spune Mântuitorului Hristos că în mulțime se află un tînăr cu cinci pîini de orez și doi pești (Ioan 5, 8-9), iar cea de a doua fiind în legătură cu cererea elinilor care rugau pe apostolul Filip să le mijlocească întîlnirea cu Mântuitorul Hristos, cerere pe care acesta a făcut-o cunoscută și Sf. Apostol Andrei și împreună s-au adresat Dascălului lor (Ioan 12, 20-22).

Împreună cu ceilalți ucenici ai Domnului, Sf. Ap. Andrei a fost trimis de Mântuitorul Hristos la propovăduirea și încreștinarea neamurilor (Mat. 28, 19). În urma tragerii la sorți, sfântului Andrei i-a revenit răspîndirea cuvîntului dumnezeiesc în părțile Scîției. Despre apostolatul său în părțile Scîției, care includea în vremea aceea și teritoriul Dobrogei, vorbește în sec. III învățatul teolog alexandrin Origen (254) în cartea a 3-a, în comentariile sale la Geneză, iar în secolul următor, IV, marele istoric bisericesc, Eusebiu de Cezareea, (340), în monumentală sa lucrare „Istoria bisericească” (II, 1). Afirmările lor sînt confirmate de documentele Simere care arată că Sfîntul Apostol Andrei a propovăduit și în părțile Gothiei, veche denumire a unei mari suprafețe din teritoriul țării noastre. Acestor mărturii li se alătură și altele din secolele următoare, cum ar fi cea din sec. VII a călugărului Epifanie sau afirmațiile istoricului bizantin Nichifor Calist, care a trăit în secolul al XV-lea și spunea că „Sf. Apostol Andrei a trecut din provinciile Asiei Mici în pustiurile scitice ale Daciei Pontice”.

În armonie cu aceste multiple mărturii, legate de apostolatul sfântului Andrei la poporul român, sînt dovezile arheologice din țara noastră, care coboară pînă în secolul II, vestigii care pun în lumină adevărul că la noi creștinismul este de origine apostolică. Acest adevăr îl confirmă tradiția noastră românească, unele colinde și creații folclorice din Dobrogea și stînga Prutului, toponimiile, numele de persoane și locașurile de cult închinat sfântului apostol Andrei. În partea de sud a Dobrogei există două peșteri care au servit drept biserici pentru creștinii care au ascultat predica sfântului Andrei. De la aceste grote s-a născut colinda dobrogeană intitulată „Peștera sfîntului Andrei” în care se vorbește de „casa lui Andrei, la Schitul din tei”.

Conform tradiției, sf. apostol Andrei n-a stat mult în părțile noastre și cu toate acestea, amintirea lui este vie în conștiința poporului a cărui spiritualitate curată a făcut să rodească cuvîntul sfintei Evanghelii. Astfel, în secolul al III-lea exista în părțile Dobrogei o Episcopie condusă de episcopul Evangelicus. Sămînța cuvîntului dumnezeiesc va rodi și în secolele următoare în părțile Dobrogei, unde s-au ridicat figuri luminoase ca Sf. Ioan Casian, cel care a ajuns în Occident și

a organizat viața monahală sau Dionisie Exiguul (cel mic), de la care ne-a rămas calculul anilor de la Hristos încoace pentru întreaga creștinătate.

De numele sfântului apostol Andrei se leagă începuturile creștinării noastre, de aceea părintele academician profesor D-tru Stăniloae în vremea noastră accentuează, pe bună dreptate, că originea creștinismului românesc este apostolică. Încreștinarea strămoșilor noștri, datorită predicii sfântului apostol Andrei, a făcut ca ei să renunțe la sabia împotriva dușmanilor și să ia ca armă de luptă rugăciunea și credința fermă în Dumnezeu. că-i va ajuta să biruie valurile pustiitoare ale neamurilor migratoare, precum și pretențiile imperiilor care jinduiau la bunurile lor. Cu această credință sfântă au abătut vitregia timpurilor și au reușit să perpetueze în sinul lor, unitatea de credință, de limbă și neam.

Ziua de 30 noiembrie este un moment sfânt pentru noi, de a lauda și mulțumi lui Dumnezeu că a binevoit să i se facă cunoscută voia Sa prin glasul sfântului Andrei, a cărui pomenire este vie în conștiința poporului român. Din tradiția poporului aflăm că sfântul Andrei, ajungând în părțile Dobrogei, lumea tulburată de haitele de lupi, a fost salvată de aceste fiare prin rugăciunile acestui slujitor al Domnului, care avea și darul vindecărilor. Prin aceste minuni, el s-a arătat și un mare ocrotitor al poporului român și binefacerile sale le vestește chiar într-o colindă, când zice: „Unde sînt Andrei să iasă. Și ne face tolba groasă”.

Multe obiceiuri ale strămoșilor noștri sînt legate de numele sfântului Andrei căruia i-au închinat penultima lună a anului și-i ziceau Undrea. Astfel, în ziua de de 30 noiembrie, ei puneau ramuri într-un vas cu apă pe care le țineau pînă la anul nou, când tinerii le luau și mergeau cu plugușorul. Tot în această zi se pun în străchini sau în faturii grîu sau orz, care se udă tot pînă la anul nou, când se trimitea ca dar rudelor. După credința poporului nostru, noaptea sfântul Andrei este deosebit de grea și această stare deosebită a fost consemnată și de poetul Vasile Alecsandri într-una din poeziile sale când zice: „câci e noapte îngrozitoare / noaptea sfântului Andrei!”

Respectînd această credință, oamenii din părțile Hațegului nu lucrau la 30 noiembrie, de teamă ca nu cumva să vină lupii să le mănince oile și caprele, iar cei din Moldova nu făceau nimic de frica strigoilor de la răsplintiile drumurilor. În unele ținuturi se spune că din cauza sfântului Andrei începe să se mărească ziua cît un bob de mei.

Așadar, sfântul Apostol Andrei rămîne o prezență vie în conștiința poporului care s-a născut creștin și român. Prin mijlocirea predicii sale, strămoșii noștri au cunoscut cuvîntul lui dumnezeiesc care a contribuit la formarea universului spiritual românesc și la întărirea unității și continuității poporului român. Această sămînță dumnezeiască a rodit mereu, făcînd din strămoșii noștri un popor generos, echilibrat, cuviincios și pașnic. Binecunoscuta omenie sau generozitatea poporului român pornește de la răsădul spiritual al sfântului Andrei pe care trebuie să-l păstrăm ca pe o comoară de preț, pentru ca spiritualitatea satului românesc să-și continue existența și originalitatea sa de-a lungul vremii

Diac. prof. Emilian Cornițescu

SFÎNTA TREIME

1. Momentul organizatoric.

2. Verificarea temei și a cunoștințelor predate în lecția precedentă.

3. Comunicarea noilor cunoștințe:

a) Legătura cu lecția precedentă sau cunoștințele anterioare

La baza religiei stă credința și legătura omului cu Dumnezeu. Când mărturisim credința și legătura noastră cu Dumnezeu? (Când rostim Crezul sau Simbolul de credință). Ce anume mărturisim, cu privire la Dumnezeu? (Că este un singur Dumnezeu, Tatăl Atotștiutorul, Creatorul tuturor celor văzute și nevăzute). Ce spunem în continuare? (Și întru Unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii... Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mintuire S-a pogorât din ceruri, S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria și S-a făcut om...) Fiindcă am făcut pomenire de Duhul Sfânt, ce mărturisim în Crez, mai departe, despre El? („Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl porcede...”).

b) Anunțarea subiectului lecției noi

Vedem de aici că mărturisindu-ne credința în Dumnezeu, facem pomenire de Dumnezeu Tatăl, Dumnezeu Fiul și Dumnezeu Duhul Sfânt, adică de Sfânta Treime, la Care ne vom referi în cele ce urmează.

c) Comunicarea noilor cunoștințe

Când spunem „Dumnezeu” înțelegem Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, fără a fi însă vorba de trei dumnezei, ci de un singur Dumnezeu, Unul în ființă și întreit în Persoane. Aceasta înseamnă că fiecare Persoană este o singură ființă, o singură voință, o singură lucrare, o singură putere, o singură autoritate. Această realitate conține un adevăr de credință și o taină ce nu poate fi înțeleasă cu mintea omenească și nici explicată prin cuvânt, oricât de meșteșugit ar fi el. S-a încercat totuși să i se dea o interpretare, folosindu-se asemănările din lumea materială. Astfel, s-a făcut asemănarea cu compoziția unei cărămizi formată din pământ, apă și foc, într-o singură unitate; sau cu arborele format din rădăcină, trunchi și coroană; sau cu soarele format din disc, raze și căldură; sau cu sufletul format din rațiune, voință și simțire. S-a făcut apoi asemănare cu timpul format din trecut, prezent și viitor; sau cu spațiul format din lungime, lățime și înălțime. Aceste asemănări însă, oricât de interesante ar fi, nu reușesc totuși să redea adâncimea plină de taină a Sfintei Treimi. Aceasta înseamnă că Dumnezeu este complet altceva decât noi oamenii, sau decât lumea materială cu care s-au încercat analogiile mai sus pomenite.

Cunoașterea mai bine a Sfintei Treimi se face pe baza dovezilor pe care ni le oferă Descoperirea lui Dumnezeu Însuși în Sfânta Scriptură. Astfel, în Vechiul Testament putem citi: „Să facem om după chipul și asemănarea noastră” (Facere 1; 26). Din această exprimare la plural, vedem că este vorba de mai multe

persoane. Această expresie o putem întâlni și cu prilejul creării primului om: „Și a zis Domnul Dumnezeu: „Iată, Adam s-a făcut ca unul dintre noi“. (Facere 3, 22), sau cu prilejul amestecării limbilor la zidirea Turnului Babel: „Haideți dar să ne pogorîm și să amestecăm limbile lor, ca să nu se mai înțeleagă unul cu altul“ (Facere 11, 7). Avraam întâmpinînd pe cei trei oameni de la stejarul Mamvri, le spunea ca unuia singur: „Doamne, de am aflat har înaintea Ta, nu ocoli pe robul tău“ (Facere 17, 19). Tot Sfînta Treime este prezentată și în vedenia „Domnului Savaot“ de către proorocul Isaia, care ne spune că serafimii stăteau înaintea Lui... și grăiau unii către alții: „Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Savaot, plin este tot cerul și pămîntul de mărirea Lui“ (Isaia 6, 3). Această expresie de trei ori sfînt, se referă tocmai la cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Dumnezeu în Vechiul Testament nu se descoperea atît de des sub forma Sfintei Treimi, pentru a se evita tendința poporului ales de a cădea în politeism, confundînd la un moment dat Sfînta Treime cu alți zei.

Putem să ne formăm credința mai clară despre Sfînta Treime, urmînd descoperirea pe care însuși Fiul o face, și pe care o găsim în paginile Noului Testament. Astfel, încă de la zămislirea Fiului în pîntecele Sfintei Fecioare, ne apare imaginea Sfintei Treimi, în prezentarea Sfintei Evanghelii. Aflăm că îngerul îi spune Sfintei Fecioare: „Duhul Sfînt se va coborî peste tine și puterea Celui Prea Înalt te va umbri; pentru aceasta și Sfîntul care se va naște din tine se va chema Fiul lui Dumnezeu“ (Luca 1, 35). Apoi, la Botezul Domnului, înainte de începerea activității mesianice în lume, Fiul primește Botezul, iar glasul Tatălui îl recunoaște și îl recomandă lumii, în timp ce Duhul Sfînt apare în chip de porumbel (Matei 3, 16-17). La despărțirea Mîntuitorului de Sfinții Apostoli, cu prilejul Înălțării Sale la cer, le dă acestora porunca de a boteza pe cei ce aveau să formeze Biserica Sa, „în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh“ (Matei 28, 19). Această poruncă a Domnului rămîne pentru Apostoli și pentru ucenicii acestora, ca și pentru Biserica creștină de-a lungul veacurilor o învățatură de credință și de viață. Astfel, cu prilejul Cincizecimii Sfîntul Apostol Petru în cuvîntul său arată că „pe acest Iisus L-a înviat Dumnezeu Cîruia noi toți sîntem martori. Înălțîndu-se deci de-a dreapta lui Dumnezeu și luînd de la Tatăl făgăduința Sfîntului Duh, l-a revărsat pe Acesta, cum vedeți și auziți voi acum“ (Fapte 2, 32-33). La fel, precizează și Sfîntul Apostol Ioan cu privire la Sfînta Treime: „Căci trei sînt care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvîntul și Duhul Sfînt, și aceștia trei una sînt“ (I Ioan 5, 4). Sfîntul Apostol Pavel binecuvîntează pe credincioși tot în numele Sfintei Treimi: „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi toți“ (II Corinteni 13, 13).

Referindu-se la Persoanele Sfintei Treimi, spunem că Dumnezeu Tatăl este nenăscut și fără cauză; Dumnezeu Fiul este născut din veci din Tatăl, după cum ne spune Sfînta Evanghelie: „Care nu din sînge, nici din poftă trupească, ci de la Dumnezeu S-a născut“ (Ioan 1, 13); „Pe Dumnezeu niciodată nimeni nu L-a văzut. Cel Unul născut, Fiul, care este în sînul Tatălui Acela a spus...“ (Ioan 1,

18). Fiul este de aceeași ființă cu Tatăl; „Eu și Tatăl una sîntem” (Ioan 10, 30). „... Ca să cunoașteți și să credeți că Tatăl este în Mine și Eu în El” (Ioan 10, 38).

Duhul Sfînt este numit „de viață făcătorul” și „mîngîietor”; „Duhul Adevărului”, Care „de la Tatăl porcede” (Ioan 15, 26), desăvîrșește lucrarea Tatălui și Fiului.

Privind activitatea distinctă a Persoanelor Sfintei Treimi în lume, după cum ne spune Cartea Sfîntă, Tatăl este Creatorul și Proniatorul lumii, Fiul este Mîntuitorul și Judecătorul, iar Sfîntul Duh este Sfînșitorul, El face vie lucrarea harului necreat al Sfintei Treimi în Biserică și în lume.

Aceasta este numai o distincție formală, fiindcă în fond acțiunea Sfintei Treimi este unitară. Este vorba de un singur Dumnezeu în trei Persoane, Care activează în comuniunea unității și armoniei desăvîrșite a Aceleiași Ființe. „Dumnezeu este iubire” (I Ioan 4, 16) și ca urmare, așa cum spun Sfînții Părinți ai Bisericii, „toate le lucrează Tatăl, în Fiul prin Duhul Sfînt”. Pentru a înțelege mai bine acest fapt, să luăm un singur exemplu arătat că Tatăl este Creatorul și Proniatorul lumii. Dar în actul creației apare și lucrarea Duhului, Care „se purta deasupra apei” (Facerea 1, 2), precum și Fiul, „prin Care toate s-au făcut și fără de El nimic nu s-a făcut din tot ce s-a făcut” (Ioan 1, 3).

d) Intuiția.

Se va arăta și explica chipul (antropomorf) al Sfintei Treimi din pictura bisericească, din icoane, sau tablouri, precum și Botezul Domnului, sau arătarea Sfintei Treimi la stejarul Mamvri, etc.

4. Fixarea (recapitularea) cunoștințelor predate

Vorbind de Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt, putem cumva să considerăm că ar fi vorba de trei dumnezei? (Nu putem vorbi de trei dumnezei, ci de trei Persoane ale Uneia și Aceleiași Ființe). Cum s-ar putea explica aceasta? (Aceasta este o taină ce nu poate fi înțeleasă și explicată. Noi o admitem și o mărturisim pe baza descoperirii lui Dumnezeu, făcută de El Însuși prin cuvîntul Scripturii). Persoanele Sfintei Treimi sînt distincte în privirea Ființei lor? (Nu sînt distincte sub aspectul Ființei. Au Aceeași Ființă în trei Persoane distincte sub aspectul însușirilor). Cum vom putea înțelege aceasta? (Aceasta rămîne o taină de nepătruns). Cum sînt Persoanele Sfintei Treimi în unitatea aceleiași acțiuni? (Sînt într-o comuniune de iubire, într-o unitate de acțiune, încît, „toate le lucrează Tatăl, în Fiul prin Duhul Sfînt”).

5. Aplicarea

Să vedem acum rugăciunea pe care cu toții trebuie să o cunoaștem atunci cînd ne adresăm Sfintei Treimi: „Prea Sfîntă Treime, miluiește-ne pe noi, Doamne curățește păcatele noastre. Stăpîne iartă fărădelegile noastre. Sfînte cercetează și vindecă neputințele noastre, pentru numele Tău”.

6. Temă pentru acasă

Se va învăța această rugăciune.

Preot Prof. Sorin Cosma

LA ADORMIREA MAICII DOMNULUI

Praznicul de astăzi, al Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioara Maria, ne pune înaintea icoana plină de întristare de acum aproape două mii de ani, când Sfinții Apostoli-au adus la mormânt trupul Maicii Domnului.

Prilej de pioasă reculegere pentru creștini, Adormirea Maicii Domnului a devenit însă prilej de bucurie și de nestrămutată fericire. Căci deși este vorba de moarte, moartea Maicii Domnului n-a fost decât un somn în care Sfânta Fecioară s-a odihnit la sfârșitul vieții ei vremelnice, trecînd prin ea spre viața veșnică.

De aceea, pe lângă amintirea de pioasă reculegere a întregului neam creștinesc, în legătură cu Adormirea Maicii Domnului, inima noastră are prilejul să-și reîmprospăteze hrana credinței cu privire la viața veșnică și la nădejdea în ajutorul pe care Maica Domnului ni-l poate da acum, după ce a trecut din moarte la viață, fiind Maica Vieții, acum cînd prin rugăciunile sale, izbăvește din moarte sufletele noastre.

Să privim astăzi cu ochii gîndului în cetatea Ierusalimului la aceea care a fost Mama Cuvîntului întrupat și care, încredințată de către Fiul său Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan, a devenit Maica noastră a tuturor creștinilor. În timpul cît Mîntuitorul a fost pe pămînt, ea a fost nedezlipită de Fiul său, urmîndu-L în tot locul misiunii Sale. Era toată numai inimă, ca să tresară și să se frîngă pentru El, numai ochi, ca să vegheze și să plîngă pentru El, numai suflare, ca să se mistuie în durerea fără margini a dragostei de mamă pentru dumnezeiescul său Fiu.

După înălțarea Mîntuitorului la cer, ființa ei preacurată a devenit numai dor. Dor după Fiul ei, dor după Pruncul dumnezeiesc pe care L-a crescut și cu lapte L-a hrănit, dor după Fiul ei Cel dumnezeiesc și mai frumos decât toți fiii omenesți. Dor după Hristosul Cel bun și blînd, și care a devenit lumii Păstorul Cel Bun; dor după Învățătorul și Mîntuitorul cel slăvit și lăudat, dar prins și legat, răstignit și îngropat; dor după Cel înviat și acum înălțat la cer.

Îl dorea ca floarea care, cu petalele deschise ca un potir, soarbe razele soarelui, iar la apusul lui și le închide într-o tristețe negrăită. Îl dorea nespus și-L aștepta mereu. De cîte ori se deschidea ușa sau privea la geam, se aștepta să-L vadă venind, așa cum de atîtea ori se întorcea de la propovăduire spre casa îngrijită de ea, la masa așternută de ea pentru dumnezeiescul ei Fiu — lumina ochilor și a vieții ei.

Îl doră să vină să o ia și pe ea la El, ca să fie mereu cu El, cu blîndul și dumnezeiescul ei Mielușel. Și El n-a întîrziat.

Printr-una dintre rugăciunile Bisericii noastre se perpetuează din vremuri apostolice tradiția că îngerul cel mai întîi-stătător din cer a fost trimis să-i vestească Născătoarei de Dumnezeu mutarea ei la cele fără grijă și să-i vestească venirea către Dînsa a Fiului ei și Dumnezeului nostru, care în mîinile cele pururea datătoare de viață a voit să ia sufletul Maicii Sale.

Sfinta Fecioară era singură. Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, la care locuia ea, era dus departe, la propovăduire; Sfântul Apostol și Evanghelist Luca, — cel care avea să scrie despre salutul „Bucură-te“, cu care Maica Domnului a fost întâmpinată ca să primească Bunavestire —, era și el departe. Departe erau toți ceilalți Sfinți Apostoli, împărțiți ca stelele pe cerul cel întunecat al lumii, la propovăduire.

Primind această veste și umplându-se de bucurie că sosea clipa mult dorită, cu dragoste pentru ucenicii lui Hristos, deveniți acum toți fiii ei cei de pe pământ, Preacurata a început dulcea ei chemare: „Apostoli de la margini, veniți aici măcar cu gândul și vă adunați în satul Ghetsimani, ca să îngropați trupul meu; iar Tu, Fiule și Dumnezeu meu, primește duhul meu“.

Așa a răsunat, ca și cîntecul lebedei, glasul Maicii lui Dumnezeu, care a adunat din cele patru vînturi ale lumii pe Sfinții Apostoli, ca să fie de față la îngroparea ei.

Marii Ierarhi: Dionisie, tînuitorul de Dumnezeu, Epifanie și Timotei cel încuvîntat cu dumnezeiasca preoție, văzînd ceata ucenicilor venind de pretutindeni la îngroparea Maicii Domnului, cu inima frîntă de mare durere și cu mare jale au pornit cîntarea de înmormîntare — străbunul Haleluiah! — și în vîers tînguitor, cu multe lacrimi, ridicînd trupul neînsuflețit al Sfintei Fecioare, au dus la mormînt pe aceea care a fost Chivotul cel sfînt și Biserica cea vie a Celui Preaînalt pe acest pămînt.

Tristă icoană, îndurerată și plină de jale, s-a văzut atunci la Muntele Măslinilor. Apostolii Învierii încă o dată au fost asaltați de deznădejdea morții. Au văzut cîndva pe Stăpînul vieții zăcînd în mormînt, dar L-au văzut și izvorînd din mormînt ca un mire. Acum iată a murit izvorul din care a curs viața. Cea plină de Dar, cea care a născut pe Mîntuitorul și pe Biruitorul morții, se dă îngropării de obște.

Trist și împovărat de durere mergea Sfîntul Apostol Petru cel grabnic și arzător la credință, gîndindu-se la zborul păsărilor, al căror drum se șterge cu aripile care au frămîntat văzduhul; la mirosul florilor ce se veștejesc, lăsînd în ființa noastră nostalgică simțire care ne farmecă și ne învăluie în giulgiuri de veșnicie. Îngîndurați și copleșiți de durere mergeau ceilalți apostoli ai Celui înviat, ducînd pe umerii lor sicriul de îngropare al Maicii Celui pururea viu.

Nemîngîiați și setoși strigăm și noi, orfanii, fiii din această lume ai Maicii Domnului: „O, tristă soartă a omului! O, neînțeleasă și crudă hotărîre, și nemilos destin al vieții noastre omenești! Cum și pe cea fără prihană și plină de Har, pe aceea pe care a ales-o Dumnezeu ca să-i fie Maică pe pămînt, și pe ea a cosit-o ca pe un crin înflorit, nemiloasa moarte; și pe ea a înghițit-o nesățiosul și lacomul mormînt!“

Așa cu adevărat, pentru că viața veșnică se plătește cu prețul morții acestei vieți trecătoare. La împlinirea vremii, a fiecăruia dintre noi, urmașii lui Adam, noi plătim cu moartea veșnicia în care ne ducem. Dovadă că viața veșnică se cîștigă prin moartea acestei vieți, ne-a dat-o Însuși Mîntuitorul, Care cu moartea Sa a zdrobit puterea morții și prin învierea Sa a deschis porțile vieții veșnice tuturor.

Însă, pentru ca moartea acestei vieți să poată plăti vrednicia vieții veșnice, pentru ca în schimbul morții vieții de aici să putem câștiga și merita viața veșnică, și nu nefericirea veșnică, trebuie ca moartea aceasta de aici de pe pământ să ne găsească în strînsă legătură cu izvorul vieții veșnice, cu Dumnezeu Care a omorât moartea.

Pentru ca să putem fi părtași acelei vieți veșnice, ca să putem trăi viitorul în veșnicie, pentru ca acest viitor să nu se mai facă trecut și să nu ne mai întâlnim niciodată cu răul și suferința, noi trebuie să fim în legătură cu Hristos care este Dumnezeu coborît în timp și în lume, ca să ne dea harul să putem trăi în veșnicie și în afară de lumea trecătoare.

Legătura cu El începe prin credință și se desăvârșește în unirea dragostei Lui. De aceea El a spus: „Cel ce crede în Mine, de va muri, viu va fi!”

O încredințare puternică și o dovadă nestrămutată a acestui adevăr este Sfînta Fecioară Maria; căci dacă a fost pe pământ vreo ființă care să poată crede din toată puterea și din toată inima în Hristos, această ființă, fără îndoială, a fost și este Maica Lui, care L-a născut în chip minunat, a trăit în nemijlocită apropiere cele mai intime clipe ale Lui și cele mai convingătoare dovezi ale dumnezeirii Lui. A fost Sfînta Fecioară Maria, care L-a iubit și L-a cuprins la sînul și în inima ei de mamă, cum nimeni altul pe pământ n-a putut să-L cuprindă.

În ea s-au plinit în mod desăvîrșit cuvintele Mîntuitorului: „Cel ce crede în Mine, viu va fi de va și muri, și va trece din moarte la viață”.

Ea a crezut de la Bunavestire și pînă la moartea sa în Fiul lui Dumnezeu; a crezut și L-a iubit în chip nemărginit, și de aceea cînd a murit ea, a devenit nemuritoare, a intrat în veșnicie, mutîndu-se la viață, fiind Maica Vieții; și acum, de acolo, prin rugăciunile sale, izbăvește din moarte sufletele noastre.

Rostul acestei tainice iconomii l-au aflat Sfinții Apostoli la trei zile după înmormîntarea Maicii Domnului, cînd a venit Sfîntul Apostol Toma, care nu era acolo la ziua înmormîntării ei. Acesta, plecîndu-se în mormîntul ei de pe Muntele Măslinilor din Ierusalim, ca să o vadă moartă, n-a mai aflat trupul Maicii Domnului. Pe locul mormîntului ei se află o mănăstire, care ne dă astăzi încredințarea că există o viață veșnică, și că pentru cei dreπți și fără prihană există posibilitatea de a trăi veșnic și în unire cu Dumnezeu, într-o viață dătătoare de fericire.

Sfînta Fecioară n-a murit, ci a adormit, și a trecut din moarte la viață, mutîndu-se în cer.

Cerul pămîntesc care a cuprins în sînul și brațele sale pe Dumnezeu în această lume, s-a mutat în locașurile cele de sus, încredințîndu-ne că toți cîți vor crede și se vor uni cu Hristos, vor putea ajunge în aceste locașuri de viață veșnică.

În fruntea tuturor, ca o pîrgă a firii, ca o oglindă care cuprinde strălucirea soarelui ceresc, ca luna strălucitoare prin soarele Hristos, stă Sfînta Fecioară, covîrșind cu slava pe îngerii și pe sfinții, mai cinstită fiind decît heruvimii și mai slăvită fără asemănare decît serafimii.

„Fecioara n-a murit, ci doarme” -- a spus Mîntuitorul despre fiica lui Iair, pe care a înviat-o. „Fecioara n-a murit, ci doarme” spune astăzi Sfînta Biserică, care proslăvește prin praznicul de astăzi Adormirea Maicii Domnului. Acum s-a împlinit în întregime dorința proorocului David, care spune: „Scoală-te, Doamne, întru odihna Ta, Tu și chivotul sfințirii Tale”. S-a sculat Domnul din odihna mormîntului Lui, după osteneala patimilor, prin Înviere, iar acum a sculat și chivotul Sfințirii Sale, adică pe Maica Sa, care ca un chivot dumnezeiesc a cuprins pe Hristos în ființa sa preacurată și astfel ea, care a fost întru naștere Fecioară, acum este după moarte vie. Așa, chivotul lui Dumnezeu cel însuflăit a ajuns în raiul cel ceresc, acolo unde sălășuieste lumina cea neapropiată a slavei Sfintei Treimi și unde cetele îngerești neîncetat slavoslovesc fericirea, ale cărei ecouri noi nu le putem auzi, decît numai cu credința, cu nădejdea și cu dorul.

La intrarea ei, ca oarecînd împăratul Solomon la intrarea mamei Sale în sala tronului, Fiul lui Dumnezeu și al Sfintei Fecioare Maria, a întîmpinat-o, și luînd-o în mîinile Sale cele începătoare de viață, a așezat-o pe tronul mării, la dreapta puterii Sale, zicînd ca și oarecînd Solomon către mama sa, Beerșeba: „Cere, o, Maica Mea, orice va dori inima ta, și Fiul tău v-a împlini tot ce vei cere”.

Cel ce a scris pe Tablele Legii porunca a cincea: „Cinstește pe tatăl și pe mama ta”, a adus acum El Însuși la îndeplinire această poruncă. A cinstit și a proslăvit pe Mama Sa, umplînd-o de daruri pe pămînt și în cer; și înălțînd-o la El, a făcut-o Împărăteasa și Maica întregii lumi. Împăratul David a văzut-o și a strigat: „Stătut-a împărăteasa de-a dreapta Ta, în haină aurită și prea înfrumusețată”, iar fiul ei adoptiv, Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan, scrie în Apocalipsă că a văzut-o îmbrăcată în soare, avînd luna sub picioare, iar pe cap cunună de 12 stele.

Văzînd cetele cele de sus tronul dumnezeirii dăruit Sfintei Fecioare, cu glasuri de bucurie au cîntat slavă Maicii Domnului. Plecîndu-și fețele lor, heruvimii și serafimii, cu nespūsă dulceață au început lauda care nu se sfîrșește în veci pentru această împărăteasă a cerului și a pămîntului, căci „acum acolo se slăvește Treimea, care are pe Fiul cu trup și care încununează pe aceea care i-a dat Fiului trup din preacuratul ei trup”.

De aceea, evenimentul Adormirii Maicii Domnului este astăzi și în veșnicie pricină de bucurie și de nestrămutată fericire. Bucurați-vă așadar toți creștinii, căci Maica lui Dumnezeu, care este și Maica noastră, a creștinilor, este astăzi în ceruri, și în lumea de dincolo mijlocește pentru fiecare dintre noi un loc și un rost în veșnicie.

Astăzi, la praznicul Adormirii Maicii Domnului, ridicați-vă porțile sufletului, deschizîndu-le larg, și primiți cu sărbătorească însuflețire în inima voastră pe cerul cel pămîntesc care ne-a mijlocit pe Dumnezeu – Cuvîntul, și ne mijlocește mereu harurile de milă și de pace ale acestui Dumnezeu.

Să nu fie casă de creștin care să nu aibă pe pereții ei, la Răsărit, icoana Maicii Domnului, și să nu treacă nici o zi fără a-i înălța rugăciuni și paraclise, și în inima noastră nîcînd să nu se stingă candela iubirii pentru Preascumpa, Preacurata și dumnezeiasca Mamă a noastră, a tuturor creștinilor.

S-o primim, s-o îmbrățișăm și să ne închinăm ei cu toată evlavie, în toată vremea vieții noastre, pentru ca la sfârșitul acestei vieți, să ne învrednicim de harul vieții celei veșnice.

Viața noastră să devină curată, ca să oglindească virtuțile ei cele fără prihană. Rugăciunea noastră către ea să fie convingătoare, ca veșnic să ne pună sub ocrotirea ei de mamă.

Iar acum, la praznicul de astăzi aducându-i ca dar hotărîrea noastră de a sluji Fiului ei, ca fii ai lumii și ai păcii, să o lăudăm cu aceste cuvinte, zicînd:

Bucură-te, Biserică în care ne rugăm Fiului tău!

Bucură-te, Altarul pe care tronează El!

Bucură-te, Ușa prin care intrăm la Hristos!

Bucură-te, Scara pe care ne suim la ceruri!

Bucură-te, Cea plină de Dar, care nici întru adormirea ta nu ne lași pe noi. Amin.

Arhid. Evghenie Dascălu

LA NAȘTEREA MÎNTUITORULUI

Meditație la Nașterea Domnului

Ținută de Prof. T. Popescu

Ziua aceasta, a nașterii Domnului Iisus Hristos, este cea mai mare și mai însemnată pe care o cunoaște omenirea. – Zi de bucurie cerească și pămîntească, zi de emoție sfîntă, bucurie nu doar de o zi, nu de un an nici de zece sau o sută, ci de aproape 2000 de ani și cît va fi lumea. Zi de hotar adînc între două vremi, între două lumi. Nici o altă zi n-a împărțit hotărît în două cursul vremii și al vieții omenești, cursul istoriei întregi ca aceasta: Nici o altă zi n-a lăsat urme adînci și luminoase ca aceasta; nici o alta n-a schimbat înfățișarea, chipul sufletesc, gîndirea, simțirea, viața omenirii ca aceasta, ziua Nașterii pruncului Iisus. Nici un alt fapt istoric, nici o altă naștere, nici un război, nici o pace, nici o revoluție, nici o izbîndă, nici o invenție, nici o descoperire, nici o cucerire, nimic din cele ce fac mîndria și bucuria oamenilor, n-a însemnat, n-a adus și n-a folosit omenirii cît nașterea lui Iisus Hristos. Ce înseamnă nașterea noastră, ce înseamnă evenimentele fericite din viața fiecăruia din noi față de aceasta? Ce înseamnă evenimentele mari din istoria unui popor față de aceasta, ce înseamnă toate celelalte evenimente din istoria lumii întregi față de aceasta?

Pe cît de mare este faptul în rînduiala lui Dumnezeuiască, și pe cît de însemnat în rostul lui suprafiresc, pe atît de simplu și de umil spre înțelepțirea noastră, în înfățișarea lui omenească.

Nici palat și nu palat – nici măcar o casă modestă, și nici casă, nici măcar o colibă și un așternut, nici curteni, nici oaste, nici suită, nici oameni însemnați,

sau învățați împrejur, nici cronicari, nici medici, nici măcar cele obișnuite și necesare pentru venirea unui prunc pe lume, fie și în cea mai săracă așezare omenească. Un adăpost de vite, la o margine de câmp, afară de oraș, oraș străin, departe de casă și de cunoscuți: acolo a venit pe lume cel ce avea să schimbe fața lumii. Acolo în cea mai umilă stare și înfățișare omenească aducea Dumnezeu pe lume, pe Fiul Său ca om. Prunc de neam sfânt, dumnezeiesc, și neam omenesc de frunte, neamul regal al lui David se naștea necunoscut într-un moment de griji lumești, de alergături, de neatenție.

Se făcea atunci un recensământ al populației imperiului roman. Toată lumea primise ordinul Împăratului August și era în fierbere ca să se înscrie.

În ceasul acesta al înnumărării tuturor locuitorilor celei mai mîndre și mai puternice împărății ce a fost vreodată, venea pe lume în neștirea Cezarului de la Roma și în neatenția lumii întregi, un prunc, într-un staul, într-o provincie disprețuită, departe de Roma, la marginea de răsărit a împărăției, la marginea lumii. Dar lumea n-a crescut niciodată altă cît a crescut în ceasul nașterii pruncului Iisus. Dacă s-ar fi născut în noaptea aceea sau altă dată un milion, zece milioane sau o sută de milioane de oameni n-ar fi însemnat și n-ar fi sporit lumea – toți la un loc – cît pruncul Iisus.

Cu El se adaugă atunci la numărul supușilor împăratului Romei cel mai mare cetățean de totdeauna al lumii, Mîntuitorul ei. Imperiul avea se crede, poate șizeci, poate optzeci, o sută de milioane de locuitori, poate mai mult. Nici unul dintre ei toți, nici împăratul însuși nu prețuia înaintea lui Dumnezeu și în rosturile lor cît singur pruncul Iisus.

Mare și sfîntă rînduială și taină! Pe cînd lumea recenza, își socotea numărul și puterea omenească, pe cînd se da socoteală împăratului de la Roma de mulțimea supușilor lui, atunci cînd oamenii spuneau: Iată cine și cîți sîntem! – Coboară între ei, în chiar prilejul și în ziua recensămîntului Dumnezeu ca: „Fiul omului”, în chipul unui prunc, născut într-un adăpost de vite, fără trîmbițe, fără clopote, fără lumini, fără pompă, fără strălucire și putere omenească, un prunc pe cît de mare și sfînt, pe atît de smerit, omul cel mai mare care a fost vreodată, un om cu totul nou, Omul Dumnezeu.

Pe cînd Cezarul August înnumăra lumea veche, în staulul de la Betleem se naștea cu pruncul Iisus, o lume nouă. Pe cînd Roma întindea și întărea peste lume o împărăție universală, mare, puternică, strălucitoare, cum nu fusese alta, la Betleem se înființa o altă împărăție, care trebuia să fie neasemănat mai mare și durabilă și frumoasă decît împărăția romană și decît toate împărățiile lumești, împărăția lui Dumnezeu.

Pe cînd oamenii se adunau și socoteau, cît de întinsă, cît de populată și cît de puternică este împărăția lor, de care erau mîndrii cum n-au fost alții, mîndrii de a fi cetățeni, supuși, ostași, slujbași și închinătorii marelui împărat de la Roma pe care îl cinsteau ca pe un zeu, Celălalt Împărat, Dumnezeu împăratul împăraților, trimitea un prunc în mijlocul lor, pe Fiul Său, născut de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria, ca să înființeze împărăție nouă, Biserica lui Dumnezeu.

Pe cînd se înmăra lumea veche, venea în ea la timp tocmai cel care îi trebuia, Mîntuitorul.

Acesta este tîlcul cel mare și nedezmîntit al Nașterii Domnului, aceasta este însemnătatea unică, înîntrecută și nemicșorată a acestei zile mari și sfinte, cînd Fiul Dumnezeu și fratele nostru, totodată, Fiu al cerului și al pămîntului, Dumnezeu înfrățit cu noi, în chip de om, născut astăzi dintr-o femeie, pentru mîntuirea noastră.

A m i n

ARTICOLE ȘI STUDII

ISIHASMUL ȘI GÎNDIREA SOCIALĂ ÎN EUROPA OCCIDENTALĂ ÎN SECOLUL XIV

— G.M.PROHOROV —

Vreme îndelungată a persistat o judecată negativă asupra perioadei tîrzii a istoriei Bizanțului și aceasta a influențat în mod supărător înțelegerea pe care o aveau istoricii noștri despre relațiile bizantino-ruse în epoca în care se crea Rusia Moscovită. Cititorul era încredințat de faptul că grecii nu aveau o știință de a trăi, de faptul că erau mincinoși, cu moravuri ușoare și în descompunere¹, și se acorda o importanță excesivă sumelor de bani care soseau uneori din Rusia la Constantinopol². Această atitudine se întîlnește încă în zilele noastre. Avem actualmente la dispoziție noi date asupra istoriei Bizanțului din această epocă, și numeroase sînt chestiunile reexaminabile. De aceea, problemele relațiilor bizantino-ruse impun și ele o nouă analiză. Cea mai importantă dintre sarcinile care se prezintă va fi cu siguranță de a studia volumul și sfera de întindere, în diverse domenii culturale, a acestei influențe balcanice care a început să se răspîndească în Rusia în secolul al XIV-lea³. Acest articol este o încercare de perspectivă istorică care ar permite delimitarea sferei a ceea ce, în a doua jumătate a secolului al XIV-lea, forma viața bisericească bizantino-rusă.

Secolul al XIV-lea este pentru Europa Orientală o perioadă de ruptură pe multe planuri: economic și comercial, politic, cultural și etnic⁴. Este timpul cînd pe pămînturile grecești și slave se instalează un popor nou pentru Europa: turcii otomani. Este timpul cînd, în locul vechiului popor rus care nu forma decît un întreg nu cu multă vreme în urmă, apăreau trei popoare noi: marele-rus, bielorus și ucrainian; și în nord-estul teritoriului vechiului stat kieviau începe să se formeze un nou stat rus, Moscova. Dacă secolul XIII fusese o perioadă de înfrîngere atît pentru Bizanț cît și pentru Rusia, una în fața Crucidelor, alta în fața mongolilor, al XIV-lea a fost în Europa Orientală un secol de luptă pentru a intra în istorie. Lituaniienii, tătarii, bulgarii și sîrbii au avut partea lor de succes în această luptă, dar numai turcii otomani și marii-ruși au reușit cu adevărat: secolul XV a dovedit-o cu prisosință, cînd Moscova a scuturat jugul tătar și a reunit întreaga Rusie, și atunci cînd turcii și-au dus capitalul la „Oraș” — Istantbul, regina orașelor, Constantinopol. Bizanțul, ca stat, a dispărut în Imperiul turcesc, dar a avut timpul, în cursul secolului XIV, să renască ca și cultură bisericească, cultură ce-i

unea pe greci, sirbi, bulgari, români, georgieni și ruși. Turcii au devenit astfel moștenitori ai „imobilismului” său. În timp ce aceste popoare primeau partea „mobilă”, spirituală a moștenirii sale.

Se întâmplă în istorie ca perioade de crăh economic și politic să se dovedească a fi un timp de muncă intensă și de avânt în domeniul gândirii, culturii și diplomației uneia și aceleiași țări. Este ceea ce s-a întâmplat la Bizanț în secolul XIV. Un val de înaltă cultură cu caracter religios ia ființă aici pentru a se sparge apoi peste țările slave ortodoxe și a lăsa urme profunde în cultura popoarelor lor. Savanții, când este vorba despre literatura rusă, numesc acest fenomen „a doua influență a slavilor din Sud”⁵, iar când este vorba despre cultură în general „prerenășterea a Europei Orientale”⁶ sau „renaștere a ortodoxiei slave”⁷.

„Grăuntele” semănat de Bizanț n-a găsit nicăieri teren mai favorabil decât Marea Rusie. Pe acest pământ el a dat curînd o cultură rusă națională reînnoită și transfigurată. Isihasmul merită mai multă atenție cînd scopul este de a studia Rusia secolelor XIV-XVI-, căci acest curent a determinat întreaga viață a Bisericii bizantine, chiar în ajunul celei de „a doua influențe a slavilor din Sud”. Isihasmul însuși (de la verbul „isihazo” = a fi liniștit, a tăcea) ca metodă de rugăciune individuală va rămîne în afară limitelor studiului nostru⁸. În acest sens, el există mult înaintea secolului XIV. Ceea ce ne interesează, este locul său în dinamica vieții publice a secolului XIV⁹. Vom încerca să-i urmărim evoluția în viața Bizanțului în această epocă¹⁰.

I

1. Se poate spune despre primele decenii ale secolului XIV că reprezintă perioada isihasmului „în chilie”, deoarece acesta nu joacă încă un rol serios în viața publică¹¹. În viața Bisericii, este o vreme de stagnare comparativ cu aceea care a urmat. În interiorul Bisericii, lupta mută și inutilă împotriva puterii a „arseniților”, partizanii și admiratorii patriarhului Arsenie, detronat deja de Mihail Paleologul, luase sfîrșit¹²; eforturile de a lupta împotriva abuzurilor și imobilismului celor care aveau puterea, eforturi întreprinse de patriarhul Arsenie (1289-1292; 1303-1309), călugăr apropiat de isihasm¹³, se dovediseră zadarnice. El întâmpinase opoziția de neînving, chiar dacă fără violență, a împăratului Andronic II și a anturajului său. Acesta din urmă se interesa de științe, mînuia, încuraja artele și lua parte la discuții de ordin filosofico-teologic¹⁴; în acest timp, împăratul făcea greșeli politice al căror număr depășea net pe acela al actelor sale raționale, și care costau țara mult sînge și nenorociri, iar pe împărat popularitatea. Andronic III (cel Tînăr), strălucitul nepot al fostului împărat, fusese adus la tron în 1328 de opoziția tineretului, dar acesta avea în realitate în fruntea sa un tînăr aristocrat, Ioan Cantacuzino, și mergea mîna în mîna cu opoziția Bisericii.

În această vreme, în tăcerea pustiirilor și a chiliilor atonite, se înmulțea numărul discipolilor și adepților lui Grigore Sinaitul, care, ajuns la Athos după ce umblase prin regiunile Mediteranei orientale, îi învăța acum tehnica veche dar aproape uitată a Rugăciunii lui Iisus, tehnica „liniștii”, a „tăcerii”¹⁵. Ceea ce

caracterizează cel mai bine această perioadă, este personalitatea lui Grigorie Sinaitul; el nu a luat parte la violentele controverse care izbucniseră, deja din vremea sa, asupra Rugăciunii inimii, dar și-a răspândit fără zgomot metoda de luptă spirituală la Muntele Athos și în Bulgaria de Sud. El scria pentru discipolii săi scurte dar numeroase „capitole” de tip aforistic, în acrostihuri uneori¹⁶, și se cufunda cu pasiune într-un „rai spiritual”¹⁷ de contemplație, de unde ieșea iluminat, fericit, cu certitudinea că gustase deja din dulceața învierii sufletului, a justificării Judecâții de apoi și a nemuririi triumfătoare¹⁸.

2. Perioada următoare, perioada expresiei și a fundamentării teoretice, filosofice și teologice a isihasmului, a început printr-o polemică scrisă – sub formă de scrisori și tratate¹⁹ – între două personaje ale căror nume au devenit curînd simboluri-antipozi ale umanismului și isihasmului bizantin. Unul dintre ei – „sigur pe darurile sale și pe educația sa elenică”²⁰, adică pe cunoașterea sa a filosofilor antici – călugărul Varlaam, grec cu numele de Bernard și originar din Italia de Sud, reușise la curtea Bizanțului. Celălalt, – ascet de la Athos care primise o educație obișnuită tinerilor din capitală²¹ apoi trăise o parte importantă din viața sa în singurătatea monastică – este Grigorie Palama, a cărui puternică personalitate eclipsează pe cea a tovarășilor săi și, în plus, este cu totul caracteristică celei de a doua etape, aceea a „teoriei” isihaste.

În iunie 1341 a avut loc, la catedrala Sfînta Sofia din Constantinopol, primul sinod-dezbatere isihast. Multă lume dăduse fuga ca să asiste. Varlaam îi acuza pe călugării contemplativi de erezie, Grigorie Palama îi apăra. Astfel au început controversele publice care au durat vreo treizeci de ani (chiar și după moartea inițiatorilor lor) și care aproape că au eclipsat în literatura greacă din această vreme cucerirea de către otomani a celei mai mari părți a Peninsulei Balcanice. În aceste debateri se opuneau viziunea despre lume a Bisericii bizantine, care se sprijinea pe tradiții vechi de mai multe secole, și concepția umanistă despre lume care se dezvoltă atunci (și ea de altfel folosea cîteva din vechile tradiții culturale). Subiectul lor esențial era Lumina Taborică sau energia divină. Se poate ca în divinitatea unică în trei ipostasuri să se distingă acțiunea de autorul ei, altfel spus, esența și energia? Întrebarea ar părea scolastică dacă soluția n-ar fi avut atunci o importantă însemnătate practică și socială. În acest nod verbal se găseau strînse la un loc numeroase fire: cele ale problemelor intelectuale arzătoare, esențiale, tragice pentru țară. Tocmai această latură tragică întărea acuitatea și intensitatea și atrăgea atenția societății asupra acestei polemici complexe, în același timp teologică și filosofică, care a făcut să se nască la sfîrșitul ei o enormă literatură.

Cele două părți erau de acord²² că esența divină, adică ceea ce unește cele trei ipostasuri într-o „Treime consubstanțială”, este inaccesibilă inteligenței și înțelegerii omenești; ea este transcendentă. Oricare aserțiune cu privire la ea, inclusiv „ea este” sau „ea nu este”, este complet lipsită de sens. „Nimeni efectiv nu a văzut niciodată pe Dumnezeu”. Ce este deci ceea ce leagă această natură transcendentă de oameni?

Întocmirea generală a lumii, răspundea Varlaam. Pentru a te apropia de Dumnezeu, trebuie, ca filosofii antici, să cunoști lumea care te înconjoară, creația lui Dumnezeu. Nu există altă cale spre Dumnezeu, spre adevăr, căci în afară de Dumnezeu și lume, nimic nu există. Tainele, ca și lumina iluminărilor mistice nu sînt decît simboluri, „umbre”...²³ Aceasta înseamnă că practica oratorică, care, timp de o mie de ani prosperase în minăstrile și pustiurile Orientului creștin, era zadarnică. „Scara” pe care o descrisese în secolul VI Ioan Sinaitul nu conducea la cer. Călugărul Dorotei (secolul VI-VII), Simeon Noul Teolog (secolul XI), Grigorie Sinaitul și Grigorie Palama însuși nu contempleseră decît lumina propriilor lor halucinații – lumina „simbolică” și „creată”.

Varlaam nu era cîtuși de puțin necredincios. El plasa foarte sus autoritatea Scripturii, prea sus chiar: nu era o hrană pentru spirit, era o autoritate absolută²⁴. Dacă este așa, adică dacă religia trebuie să se întemeieze pe singura autoritate a Scripturii (autoritate întărită, bineînțeles, de mijloacele de acțiune ale puterii bisericești și laice), și nu pe experiența Bisericii și pe cea a fiecăruia (sau cel puțin accesibilă fiecăruia), atunci Biserica bizantină – și aceasta contemporanii nu puteau să nu o înțeleagă – avea nevoie de o reorganizare radicală a structurii sale, atît interne cît și externe. În acest caz, cel mai simplu ar fi fost să intre ca parte integrantă în catedrala catolicismului roman ale cărei contururi se profilau atunci într-o manieră destul de netă.

Tocmai la acest lucru, cu scopul de a scăpa de turci, aspira un grup, destul de puternic sub Paleologi, de oameni de curte care se buziau pe ajutorul militar pe care l-ar fi oferit Bizanțului statele catolice. Cealaltă partidă, al cărei șef politic era Ioan Cantacuzino, nu accepta ca Bizanțul să se supună Occidentului și, dacă renașterea politică a Bizanțului dădea greș, era gata (cum au dovedit-o evenimentele ulterioare) ca între două rele – catolicii și turcii – să considere că cel mai mic era încă reprezentat de turci. Războiul civil între aceste două grupuri (1341-1347) a înghițit ultimele forțe ale Bizanțului ca Stat și i-a luat ultima șansă de a renaște ca putere politică.

Apărătorii tradițiilor Orientului creștin sînt cei care au reputat victoria în certurile teologice. Victoria, în războiul civil, a partizanilor lui Ioan Cantacuzino le-a asigurat apoi posibilitatea, în vremea anilor guvernării sale (1347-1354), de a reveni la aceste tradiții, de a le întări, de a regîndi, completa și populariza aspectul lor dogmatic, adică a permis ortodoxiei de a prinde din nou puteri. În așa fel atunci cînd, puțin timp după aceea (în 1367), biserica bizantină invită Biserica Catolică romană la o dezbatere cu scopul de a elabora bazele ideologice comune, aceasta, informată despre ceea ce se petrecea în Orient, preferă să nu accepte invitația²⁵.

Trăsătura esențială a fundamentării filosofice construite de Palama, care va fi apoi cu osebire integrată dogmei ortodoxe, era noțiunea de energie – de „energie divină” care pătrunde și însuflețește lumea pămîntească în întregime. Această energie este ca veriga intermediară între esența divină exterioară lumii și lumea însăși, oamenii. „Dumnezeu – scria Palama în mărturisirea sa – este vădit nu prin esența Sa, căci nimeni niciodată nu a văzut Ființa divină, ci prin

puterea Sa, harul Său și energia Sa care este comună Tatălui, Fiului și Duhului. Ceea ce este propriu fiecăruia dintre ei, este ipostasul fiecăruia și ceea ce ține de el; le este comună nu numai esența supranaturală, absolut negrăită, inexprimabilă și transcendentă, căci ea este deasupra oricărei denumiri, cunoașterii și împărțirii, ci și harul, puterea, energia, strălucirea, împărăția, nemurirea și toate prin care Dumnezeu se împărțesește și prin har se unește cu îngerii și cu oamenii sfinți²⁶. Energia divină este, după Palama, „însuși chipul nevăzut al frumuseții divine, care îndumnezeiește omul și-l face demn de a intra în relația personală cu Dumnezeu, este împărăția însăși a lui Dumnezeu, veșnică și infinită, este lumina care îndumnezeiește pe cel care ce o contemplă²⁷. „Enigma isihasmului, scrie G. Ostrogorsky, rezidă în ceea ce este propriu acestui curent și oricărui altuia, adică în temeiurile sale teoretice și speculative absolut originale, și nu în emoțiile identice în toate misticile²⁸.

Într-unul din manuscrisele grecești contemporane dezbaterilor, păstrate în colecția Sinodală a Muzeului de Istorie a Statului din Moscova²⁹, se pot citi tezele distincte între esența și energia divine. Iată traducerea: Aspectele distincției între esență și energia divine: Teologii cred³⁰ că trebuie diferențiată esența divină de puterea și energia care îi sînt proprii, în sensul că: 1) energia își are izvorul în esență; 2) esența și energia diferă ca tot ceea ce este cognoscibil și incognoscibil; 3) esența divină nu poate fi numită, în timp ce energia divină primește denumiri; 4) esența divină este transcendentă, în timp ce energia divină este imanentă; 5) esența divină este într-un anumit fel superioară energiei; 6) esența divină nu poate fi decît simplă, energia divină dimpotrivă este simplă și multiformă; 7) esența divină este nevăzută, energia din contră se împarte, nu de la sine însăși, ci conform cu puterea celor care sînt pe pămînt; 8) esența divină este una, în vreme ce energiile divine sînt multiple; 9) esența divină este susceptibilă de a fi caracterizată și vădită, dar energia divină este cea care caracterizează și vădește; energia divină caracterizează esența divină și energia este ea însăși caracterizată și vădită prin lucrări; 10) esența se distinge de energie ca ceea ce este realmente de atributul său, ca ființa de natura sa; căci esența divină există, și energia divină îi este inerentă; esența divină este, energia divină îi este proprie; 11) acțiunile esenței și energiei divine sînt diferite; 12) se consideră că energia lui Dumnezeu, ca tot ceea ce se aplică la El, se raportează la esență și la veșnicie, este necreată; 13) Dumnezeu este simplu, distincția intelectuală între esența lui Dumnezeu și fiecare dintre energiile Sale nu implică complexitatea ființei divine; 14) ceea ce au sfinții este necreat: nu este esența Duhului, ci energia care este nedespărțită de El; 15) puterea și energia se numesc dumnezeire și dar îndumnezeitor; 16) în sfintele scrieri ale teologilor se spune uneori că omul se împărțesește de energia divină, alteleori de Dumnezeu însuși; în consecință Dumnezeu este accesibil omului grație energiei care îi este naturală și esențială; 17) asupra luminii care a strălucit pe muntele Tabor; sihaștrii considerau că această lumină era manifestarea văzută a energiei divine.

Astfel iluminat de lumina necreată, de energia divină, omul poate, socoteau isihăștii, după ce se va fi ridicat deasupra „dualității materiei³¹ să atingă „raiul

spiritual", după ce se va fi îndumnezeit prin har³² să devină Dumnezeu nu numai în sufletul său, în mintea sa, ci deopotrivă în trupul său, și să priceapă lumea întreagă din interior în unitatea sa și nu în pluraritatea sa, căci numai mulțumită acestei energii lumea pămîntească, atît de fragmentată și de multiplă în formele ei, este una. Acest principiu este cel pe care l-a întemeiat contemplarea sfinților asceți³³. Cît despre Varlaam și discipolii săi, după cele spuse de Palama, ei învață că „harul comun Tatălui, Fiului și Duhului, și lumina veacului ce va să vină, datorită căreia dreptii vor străluci ca soarele – și al cărei semn este transfigurarea lui Hristos pe Tabor – și, la modul general, orice putere și energie a divinității în trei ipostasuri, este ceva complet diferit de natură, este creată...”³⁴

Nu degeaba Varlaam (și mai apoi „varlaamiții”) atacau în special acest concept de energie necreată. Într-adevăr, dacă îl suprimăm, ne găsim cu un sistem de doi termeni: Dumnezeu și lumea, ca în catolicism. Pentru a-l identifica complet scolasticii occidentale, nu mai rămînea decît de introdus, în locul verigii intermediare lipsă (energia), postulatul identității ordinii categoriilor de gîndire și a ordinii lumii... Ar putea părea că nu sînt aici decît nuanțe infime, dar ele reflectau o distincție consi-derabilă care exista între culturile Evului Mediu: într-una (cea a Europei Occidentale), idealul și spiritul se opuneau radical materiei, cerul pămîntului; în cealaltă (cea a Bizanțului), cele două: mîrginitul, muritorul și nemuritorul, infinitul se întrepîtrundeau.

Dacă în acest sistem de trei termeni este eludat primul, conceptul de esență divină transcendentă se obține deopotrivă un rezultat curios: ne găsim în fața unei lumi mîrginite care penetrează energia infinită. Și dacă-i păstrăm „divinității” un sens mistic, obținem panteismul, în vreme ce dacă „divinitatea” este înțeleasă numai ca infinit în timp și spațiu, avem prima apropiere de materialism.

În acest sistem de gîndire, cel al Bizanțului, se poate, punînd accentul pe un aspect sau altul, să distingem embrioanele a numeroase alte sisteme; se găsesc aici elementele scolastice și umaniste, o mistică extremă și opinii materialiste de o luciditate uimitoare. În același fel ca într-o icoană, se pot găsi reunite o stilizare maximă, o foarte mare spiritualitate și un realism surprinzător.

O trăsătură apropie de o manieră destul; de neașteptată umanismul de isihasm: și unul și celălalt acordă o enormă importanță vieții pămîntești și nu vieții în lumea cealaltă³⁵. Pentru ceca ce ține de isihasm, se poate pe scurt exprima acest lucru în felul următor, dacă tu nu te mîntuiești pe tine însuși, nici Dumnezeu nu te va mîntui. Dimpotrivă, cel care lucrează la mîntuirea sa îl poate vedea pe Dumnezeu „nu numai mai tîrziu, după cum unii ar putea să o creadă, ci chiar de pe acum...”³⁶ Societatea își îndreaptă spre dezbateri o atenție absolut excepțională³⁷, astfel încît caracterul larg social al predicării isihaste a avut un mare impact.

Se poate compara diferența care există între concepția despre lume a „umanistului” și cea a „isihastului” cu cea care există între spațiul euclidian și ne-euclidian (cel al lui Lobacevski-Riemann). În lumea umanistului perspectiva există, și infinitul este iluzoriu și nesfîrșit de îndepărtat. Pentru isihast, dimpotrivă,

infinitul („energia divină”) este foarte aproape de el, în el, și în ea se pot intersecta „paralele”. Diferența, în orice caz, între aceste concepții despre lume nu este fără legătură cu cea care există între „spațiile” icoanei Europei Orientale și ale acestei lumi pe care o concepute deja Petrarca (prieten și elev al lui Varlaam) în Europa Occidentală și care va apărea în mod vizibil sub penelurile artiștilor Renașterii.

3. Dezbaterile continuă chiar și după războiul civil, când Ioan VI Cantacuzino luă conducerea Statului (în 1347) și când călugării isihasți ocupară în Biserică posturile cele mai înalte. Dar tocmai aici intervine în „evoluția” isihasmului o a treia și nouă etapă: este perioada când sînt întărite frontierele atinse de isihasți în filosofie, în dogmatică, în viața bisericească (cea a mînăstirilor în special), în lupta pentru cucerirea spiritelor, în politică în sfîrșit, atît internă cît și externă.

Doi prieteni, Nicolae Cabasila și Dimitrie Cydones, pot fi considerați ca eroii acestui timp, la antipozi unul de celălalt. Acești tineri din lume, cultivați, născuți amîndoi la Tesalonic, au trebuit să fie victimele adversarilor lui Cantacuzino în timpul războiului civil. Îi regăsim apoi printre prietenii apropiați ai acestuia din urmă, indiferenți, după tot ceea ce știm, la certurile filosofico-teologice³⁸. Dar curînd unul dintre ei se întoarce fără înconjur spre catolicism, începe să traducă în grecește pe Anselm de Canterbury și pe Toma de Aquino și căută să-i convingă și pe greci să facă unirea cu latinii³⁹; celălalt – Nicolae Cabasila – ia apărarea „umiliților și năpăstuiților”, în fața celor care ruinaseră războiul, funcționarii și uzurpatorii⁴⁰, și devine palamit convins – este limpede că mult înainte de a-și lua haina de călugăr „după omul interior”⁴¹. Orice ar fi, în operele sale literare dintre care una, *Viața în Hristos*⁴², „se numără printre lucrările mistice importante ale teologiei ortodoxe”⁴³, și cealaltă, *Comentarii la Dumnezeiasca Liturghie*⁴⁴, aparțin operelor și cele mai pătrunzătoare și cele mai bune ale acestui gen la Bizanț⁴⁵, el nu-și cheamă cititorii să se retragă în mînăstiri⁴⁶. Faptul că el, care nu era un personaj oficial⁴⁷, fusese ales în 1355 ca unul dintre cei trei candidați la scaunul patriarhal constantinopolitan vorbește îndeajuns despre autoritatea sa în societatea bizantină. Dar, dintre cei trei, împăratul Ioan Cantacuzino îl preferă atunci pe Filotei, mitropolitul Heracleei Traciei.

Ioan Cantacuzino și Filotei Kokinos („cel Roșu”) – iată personajele „isihasmului politic” sau al isihasmului în politică. Bătăia acțiunii lor depășește limitele istoriei strict bizantine pentru a atinge direct Rusia. Victoria la Bizanț în 1347 a împăratului Ioan VI Cantacuzino deschisese o nouă perioadă în relațiile dintre Moscova și Constantinopol, perioadă care nu va lua sfîrșit decît în 1376, când patriarhul Filotei a fost definitiv depus. În tot acest timp, Constantinopolul va încerca, cu mult spirit metodic (dacă ținem seama de vicisitudinile politice ale Europei Orientale), să mențină unitatea religioasă a unei Rusii complet fărâmițată, și această politică se va lovi în cele din urmă în anii '70 de opoziția Moscovei, de opoziția marelui prinț al Moscovei Dimitrie Ivanovici... Dată fiind importanța istorică generală a evenimentelor critice din secolul XIV, lupta politico-bisericească și diplomatică din anii 70 (ajunul bătăliei de la Kulikovo) –

luptă capitală pentru Europa Orientală – are o importanță absolut excepțională și pentru istoria rusă și pentru cea a Europei Orientale.

Patriarhul Filotei Kokinos (1353-1354; 1364-1376) este o figură interesantă, marcantă, și care merită un studiu special din partea istoricilor Bizanțului cîț și ai Rusiei. Era un călugăr instruit, unul dintre cei care participaseră cel mai activ la controversele isihaste, elev și prieten al lui Grigorie Palama, luînd inițiativa canonizării acestuia „post mortem” (1368), prieten și sfetnic al lui Ioan Cantacuzino, polemist, teolog și filosof plin de finețe, scriitor interesant fecund și divers (a fost publicist, istoric, hagiograf, panegirist, autor liturgic, poet și om politic). „S-a mai evidențiat în lupta împotriva ereziei lui Achindin și a lui Varlaam”, și a scris numeroase lucrări pentru a întări credința ortodocșilor și a compus numeroase cărți și canoane”⁴⁸.

S-a născut către sfîrșitul secolului XIII sau începutul celui de-al XIV-lea la Tesalonic, într-o familie săracă. Mama sa era evreică. În schimbul muncii sale la bucătărie, a studiat la Toma Magistrul. Foarte de timpuriu s-a călugărit; a trăit la Sinai și la Muntele Athos. În 1347 a fost numit mitropolit al Heracleei Traciei. În 1353, după cum am mai spus-o, s-a suit pe scaunul patriarhatului ecumenic, la Constantinopol⁴⁹. Înainte de sfîrșitul anului 1354, cînd a trebuit în același timp ca Ioan Cantacuzino, să-și părăsească scaunul reușise printre alte lucruri să numească mitropolit al tuturor Rusiilor pe Alexis sosit de la Moscova (după ce-l verificase cum se cuvine, cu cea mai mare grijă timp de aproape un an)⁵⁰ și să confirme oficial transferul scaunului patriarhal al tuturor Rusiilor de la Kiev la Vladimiri⁵¹, adică să ajute foarte eficient Moscova în lupta sa pentru poporul rus împotriva Lituaniei.

Chiar intrarea în religie, pe jumătate forțată, a împăratului Cantacuzino nu putea compromite grav succesele isihasmului. Rasa de călugăr se dovedi să se potrivească chiar mai bine⁵³ acestui om inteligent, care avusese posibilitatea de a se convinge de faptul că straietele imperiale erau prea strîmte pe dinăuntru și prea largi pe dinafară⁵², și ea nu l-a împiedicat cîtuși de puțin să-și păstreze titlul de împărat și influența la curte și în societate.

În 1364 Filotei Kokinos a devenit din nou patriarh. Cu ajutorul fostului împărat, devenit istoric, publicistul-teolog și călugărul loasaf (Cantacuzino), ajunge să repurteze o importantă victorie morală și politică asupra curții lui Ioan V Paleologul și astfel să dea Bisericii o importanță primordială în viața a ceea ce mai rămînea din Bizanț⁵⁴. Văzînd cu claritate nu numai pericolul turc dar și pericolul catolic, în politica sa externă „el încercă cu o energie excepțională și un succes remarcabil să unească popoarele ortodoxe ale Europei Orientale într-o fidelitate comună scaunului constantinopolitan”⁵⁵, acordînd deopotrivă o atenție deosebită⁵⁶ Rusiei „al cărei popor numeros slăvește numele lui Dumnezeu”. El a murit în temniță⁵⁷, unde fusese aruncat în 1376 după lovitură de Stat provenovă a lui Andronic IV, fiul mai mare al lui Ioan V Paleologul. Singurul dintre toți patriarhii greci, Filotei a fost socotit demn de a avea meritele descrise în Sinodicul sau ritualul sărbătorii anuale a Ortodoxiei: „lui Filotei, care la sfîrșitul vieții sale a fost un patriarh foarte sfînt și preafericită aducere aminte, care a

luptat foarte curajos pentru Biserica lui Hristos și dreptele Sale porunci prin cuvintele, predicile, învățăturile și scrierile sale, amintire veșnică⁵⁸.

Patriarhul Filotei este important pentru istoria rusă nu numai ca apărător al Ortodoxiei și ca om politic al Bisericii, care la sfârșitul anului 75 începutul lui 76 (la câteva luni după întemnițarea sa) l-a numit pe Ciprian ca mitropolit rus, în vreme ce Alexis era încă în viață⁵⁹, ci chiar ca om de litere și ca poet. Mai mult de treizeci din operele sale (cel puțin o parte dintre ele în traduceri ale lui Eufimie de Tîrnovo, a mitropolitului Ciprian și a lui Teodor, nepotul lui Serghie de Radonej) au fost larg răspândite în Rusia, și se găsesc acum în copii mergînd din secolul XIV pînă în secolul XIX, pe rafturile colecțiilor de manuscrise, în așteptarea celui care va dori să le studieze

În Rusia, multă vreme după moartea sa, i se amintea numele cu respect și recunoștință, fapt despre care depun mărturie „Povestire despre tiara albă din Novgorod”⁶⁰, de n-ar fi decît aceasta, unde după un anumit număr de vizituri, patriarhul Filotei, „la sfatul cucernicului împărat Ivan”⁶¹ (Cantacuzino), decide să renunțe la un obiect sacru și extrem de venerat – acoperămîntul de cap al papei Silvestru, contemporan cu Constantin cel Mare – , în favoarea Rusiei, a Novgorodului. Un eveniment real trebuie că a servit de punct de plecare pentru această povestire: Filotei îi confirmase arhiepiscopului Novgorodului, Moise, dreptul pe care-l avea acesta din urmă (și numai el) de a purta, cusute pe veșmintele sale, patru cruci⁶². Nu expunerea faptelor este importantă în această povestire, ci simbolică, mai aproape de realitate: tiara albă – simbolul demnității Romei creștine – a vechii Rome trece la cea nouă și de aici, tocmai prin intermediul lui Filotei care vedea bine că Bizanțul era condamnat, este trimisă în nord, în țara viitorului, cea care „se numește Sfînta Rusie”⁶³. În Rusia s-a atribuit adesea lui Filotei, autor cunoscut, operele altor scriitori mai puțin populari⁶⁴.

Figuri ca cea a starețului Isaia sînt caracteristice vieții în mînăstirile balcanice în a doua jumătate a secolului XIV. Era un sîrb, egumen al mînăstirii rusești Sfîntul Pantelimon de la Muntele Athos, el întemeiasă în Macedonia și Ungrovlahia un mare număr de schituri și mînăstiri cenobitice, acționînd în aceasta mînă în mînă cu grecii; el a tradus din greacă operele lui Pseudo-Dionisie Areopagitul (1371) și a lăsat o prefață extrem de interesantă la această traducere; el îl cunoștea și aprecia pe Libanius (secolul IV), ceea ce este dovada unei strălucite erudiții; el era apropiat deopotrivă de curtea Serbiei și de patriarhul Filotei, și suveranii laici îl prețuiau foarte mult⁶⁵. Oamenii de acest gen favorizau enorm dezvoltarea relațiilor culturale și spirituale între greci, bulgari, sîrbi și ruși, și mînăstirile pe care le întemeiau deveneau centre ale acestui tip de schimburi. Astfel de pildă „legături spirituale între bulgari și sîrbi s-au dezvoltat cu deosebire și întreținut grație școlii isihaiștilor care se instalaseră în Bulgaria sau, mai exact, la granițele ei, încă de la sfârșitul primei jumătăți a secolului XIV, în singurătatea Paroreei a Sfîntului Grigorie Sinaitul, unde erau călugări de origine bulgară, sîrbă și chiar greacă”⁶⁶.

Mînăstirile de tip cenobitic ai căror stareți ca Isaia făceau să le crească numărul, capătă în această epocă o importanță de prim rang, în detrimentul mînăstirilor idioritmice. Novicii, a căror muncă și proprietate erau comune, trăiau într-o totală supunere față de stareț și nu puteau, decît dacă acesta din urmă considera necesar, să părăsească mînăstirea pentru a se retrage în pustiu, într-un schit „pentru a exprima acolo tăcerea”. Isihăștii acordau o foarte mare importanță ascultării (unul dintre cele trei voturi monahale obișnuite împreună cu castitatea și sărăcia). Ioan Cantacuzino considera chiar că prin sclavia voluntară, care consta în a „nimici orice dorință proprie, a reprima orice voință, a se încredința și a se supune unui om al lui Dumnezeu dintre cei care știu să conducă la El, a se conforma în toate, din toată inima, voinței oamenilor de acest gen”, cu ajutorul acestei sclavii „superioară și de mai mare preț decît oricare voință”, se poate „să te ridici deasupra tuturor”⁶⁷. Cenobitismul este o veche formă de organizare monahală care urcă, dacă nu la comunitățile de la Qumran, în tot cazul la pustnicii deșerturilor Egiptului din secolul IV⁶⁸. „Unii dintre ei, — scrie Grigorie Teologul, — duc o viață complet singuratică, fără să comunice cu oamenii... Alții trăiesc în pustiu și sînt în același timp cenobiți: ei sînt morți... pentru ceilalți oameni și pentru lucruri, dar unii pentru ceilalți constituie lumea întregă”⁶⁹. uneori anahoretismul și cenobitismul s-au opus unul celuilalt, dar uneori de asemenea s-au înțeleș⁷⁰. Așa a fost în secolul IV, cînd Atanasie al Alexandriei „a împăcat atît de bine viața în pustiu și viața în mînăstire” și „a reunit activitatea tăcută și tăcerea activă, încît a convins să se pună monahismul mai mult în bunele moravuri decît în îndepărtarea fizică de lume”; așa a fost și în secolul XIV sub patriarhii isihăști.

Încă o trăsătură a vieții bizantine în această epocă: isihăștii acordau o importanță imensă afacerilor sociale. Grigorie Palama își reprezenta esența relațiilor sociale într-un spirit apropiat de cel al Contractului Social: „Nevoile trupului”, scria el într-una din omiliile sale⁷¹, „le satisfacem unelē prin propriile noastre mijloace, altele cu ajutorul aproapelui, ajutîndu-l la rîndul nostru. Pentru că una și aceeași persoană nu poate fi în același timp savant și agricultor, croitor, țesător, constructor, cizmar, medic și competent în fiecare din celelalte arte. Și cum fiecare nu poate de la sine însuși să-și satisfacă toate exigențele, și că într-un același domeniu toți au inevitabil o aceeași nevoie, s-a inventat un intermediar, banul, prin mijlocirea căruia surplusul se golește și deficitul se umple cu profit pentru viață. Agricultorul își încredințează surplusurile celui care nu cultivă pămîntul și, luînd bani în loc, cumpără cu ei o casă, de pildă, sau țesături; și cizmarul după ce a vîndut pantofii și a căpătat un preț suficient, își procură în compensație ceea ce îi lipsește. Și astfel, într-un comerț reciproc al tuturor cu toți, se rostuieste viața noastră; astfel iau naștere orașele și satele, și omul este un animal social”. Poți să fi bogat dar, dacă ai inimă bună, totuși te mîntuiești: „... și Avraam era bogat, dar prin iubirea sa de Dumnezeu, mila și ospitalitatea sa față de călători, nu numai că a primit el însuși mîntuirea, dar a devenit locul celor care s-au mîntui⁷². Oamenii cei mai dăunători societății sînt, după părerea sa, „avarii și cei care se îmbogățesc prin furt”⁷³. Ioan-Ioasaf Cantacuzino vorbea

în 1367, ca despre dușmani, despre cei care au recurs la înșelătorie pentru a obține un avantaj material: „Ei aparțin aceluiași popor, dar au uitat acest lucru și sînt dușmanii celor cu care au de-a face; dacă cineva poate, prin înșelătorie, să obțină de la altcineva ceva care costă foarte scump cu bani puțini, el nu consideră că a dobîndit aceasta, ca un animal de pradă ce este, înșelînd și aproape furînd, ci se va bucura ca și cum ar fi făcut o faptă bună, și una peste alta devine puțin cîte puțin dușmanul celuilalt”⁷⁴. Am arătat deja că Nicolae Cabasila încercase să-i ajute cu pana pe cei care-i ruinaseră pe uzurpatori și pe funcționari. Filotei Kokinos, pe cînd era mitropolit de Heracleea, a dus o luptă înverșunată împotriva celor care „găseau plăcere în a-i asupra și a-i jefui fără milă pe săraci și care-i urmăreau fără încetare pe apărătorii acestora din urmă”⁷⁵. Cînd decise să părăsească o carieră publică agitată pentru a se retrage pe calmul Munte Athos după care tînjea atît, apologetul anahoretismului însuși, Grigorie Palama, se opuse amical dar ferm acestui lucru: „Căci cel care se ocupă de afacerile sociale nu dorește nimic asemănător!”⁷⁶. Și asemenea exemple s-ar putea înmulți.

Astfel, aproximativ, către jumătatea secolului XIV se formează în Europa de sud-est un tip original de om politic, în care se regăsesc trăsăturile tuturor perioadelor de „evoluție” a isihasmului, tuturor etapelor renașterii Ortodoxiei. Este, în general, tipul călugărului contemplativ și practician, dar în același timp teoretician, „filosof”, el poate, în plus, să fie scriitor, traducător sau pictor de icoane. Nu este neobișnuit ca el să ocupe un anumit post de vază (fie în administrația Bisericii, fie în fruntea comunității monahale adunate în jurul lui) și să ia parte activă la viața socială și chiar politică. De altminteri unii dintre ei (ca de pildă Saba cel Nou și Maxim Cosocalibul) acționează astfel fără să iasă din chiliile lor, pur și simplu primînd la ei oameni de toate felurile, inclusiv savanți și oameni politici⁷⁷. Este evident că isihăștii au ocupat un loc destul de înalt în opinia publică.

Influența asupra vieții publice în bizanțul secolului XIV a forțelor sale profund tradiționale, ne ajută să înțelegem de ce „în orașul bizantin condițiile nu erau reunite ca să se nască și să se dezvolte o nouă ordine socială”⁷⁸, pentru ca să se formeze și să crească păturile sociale care ar fi putut să favorizeze relațiile de tip capitalist⁷⁹, cum aceasta se producea deja în Italia în aceeași perioadă.

Astfel isihasmul, de la început pînă în a doua jumătate a secolului XIV a suferit, am putea spune, o anumită evoluție care pleacă de la practica individuală în mînăstiri („în chilie”) pentru a deveni o vastă mișcare socială. În timpul controverșelor el a devenit punctul focal a numeroase probleme sociale. Palama este teoreticianul care îi va da fundamentarea filosofică și teologică, ale cărei debateri îi vor favoriza răspîndirea. Victoria lui Ioan Cantacuzino, după războiul civil, dă isihăștilor posturi-cheie în Biserică și le permite de a face acceptate de către întreaga Ortodoxie ideile lor asupra „energiei divine”⁸⁰. Victoriile lor în politica internă oferă oamenilor politici de tipul pe care l-am definit, un cîmp de acțiune exterioară imperiului, la scara Europei Orientale.

Cum gîndeau acești oameni relațiilor lor cu celelalte popoare?

Musulmanii, turcii sînt „dușmanii creștinilor și a ceea ce este propriu sufletului și trupului lor” – înțelegem că sînt dușmani atît pe plan spiritual cît și economic. Coreligionarii lor bulgari și sîrbi sînt dușmanii bunului creștinilor, adică ei nu sînt dușmani decît pe plan economic (chiar dacã această ostilitate costã adesea numeroase vieți, cãci, – spune autorul acestei clasificări Ioan-Ioasaf Cantacuzino⁸¹ –, „e de-ajuns ca ei sã vrea sã ne jefuiascã bunul ca sã înceapã rãzboaie și sã rezulte în mod necesar moarte de oameni”.

În ceea ce-i privește pe catolicii occidentali, „în loc sã fie prietenii noștri, frații noștri și co-pãrtași la Trupul spiritual al lui Iisus, ei devin dușmanii noștri nu numai pentru ceea ce ține de trupuri și de bunuri, dar și de suflet, și aceasta, cum am spus-o la început, este trãsătura caracteristicã necredincioșilor!”⁸². Catolicii, deci, la fel ca turcii, deveneau pentru bizantini dușmani economici și spirituali. Și problema relațiilor cu ei se complica din faptul cã „tot timpul, din clipa în care despãrțirea Bisericii a devenit generalã, și pînã în prezent, ei nu se comportã tatã de creștinii orientali ca prieteni și ca frați, ci ca preceptorii, ca tirani și ca și cum ei ar fi stãpîni!”⁸³.

Astfel descrie Filotei Kokinos diferența care existã între creștinii occidentali și orientali: „Locuitorii noii Rome, sau mai exact tot ceea ce la noi este supus imperiului roman și Bisericii ecumenice – de aceea pînã acum ei se numesc romani – se deosebesc în așa mãsura de locuitorii vechii Rome și de toate statele occidentale încît nu am ști despre ei toți, cu excepția citorva, cã au fost romani și cã au aparținut aceluiași popor și aceluiași imperiu ca noi, chiar dacã s-au detașat prin trufie și prin aroganță, în dauna lor, și de imperiu și de Bisericã. Ostilitatea (reciprocã) și o sciziune atît de netã au fost favorizate mai mult decît orice de marea perioadã de timp scursã (de la separare) și, de asemenea, de faptul cã acest popor s-a amestecat pușin cîte pușin cu alte popoare barbare, familiarizat cu numeroase gîndiri eretice și parcã s-a sãlbãticit, atît în ceea ce privește aspectul sãu exterior, cît și limba, cît și moravurile și tot ceea ce – chiar în mare mãsura – ar fi trebuit la maxim sã fie dominat, sã fie proscris. De aceea, dacã romanii și împãrãții lor decid într-o zi sã încheie un pact cu popoarele despãrțite, dorind cu sinceritate sã coexiste cu ele în pace și înțelegere, vor fi constrîși sã se poarte cu ele nu ca și cu niște rude nici ca și cu niște oameni care provin din imperiul de altadatã unul și care purta același nume. Ci ei se comportã ipocrit, dupã circumstanțe, și mai ales potrivit cu interesele lor, și nu sînt sinceri în prietenii lor. Ei sînt cu adevãrat atît de hrãpãreți și de sfidãtori încît vor mereu sã porunceascã la toatã lumea și romanii au adesea de suferit de la ele tratãrile cele mai infamante și cele mai îngrozitoare și suportã o nedreptate extremã, în special din partea acestor nemernici de genovezi, care mai mult și mai bine decît oricine știu sã profite de pe urma imperiului roman. Dacã cineva i-ar compara (pe genovezi) cu niște animale sãlbatice și cu niște diavoli furioși, n-ar face altceva decît sã le exprime joshnicia și nebulnia”⁸⁴.

Noțiunea de „roman“ este mult mai largă decât etnonimul „elen“. Era aplicabilă și rușilor care se considerau supușii împăratului Bizanțului⁸⁵ și intrau în jurisdicția patriarhului ecumenic. Un sirb din anii 40 ai secolului XIV, Matei Vlastares, în traducerea Sintagmei, a redat cuvântul „roman“ prin „ortodox“⁸⁶. Nu avem de adus la traducerea sa decât o singură precizare, de care contemporanii săi nu aveau nevoie, căci pentru ei era evident: faptul că romanii sînt ortodocși care au un statut al lor. Pe semantica cuvântului „roman“ s-au sprijinit anumiți „occidentaliști“, incitîndu-i pe greci să facă concesii catolicilor, „Romei“, pentru a salva statul bizantin⁸⁷; dar tot de această noțiune s-au servit, după cum am văzut, oamenii ostili Occidentului, și în acest caz această noțiune îi leagă de cei care „se supuneau Bisericii Ecumenice și imperiului roman“. Astfel, nu numai ortodoxia era cea care unea Bizanțul și Rusia, ci și „romanitatea“. Dar aceasta nu-i unea decât în măsura în care grecii înșiși rămîneau „romani“. Dacă, dimpotrivă, ei deveneau „eleni“ (și tocmai la aceasta tindea umanismul bizantin)⁸⁸, rușii nu mai erau atunci pentru ei decât niște „barbari“⁸⁹.

Victoria lui Cantacuzino și a isihăștilor la Bizanț a marcat, după cum s-a spus, o schimbare brutală în relațiile cu Rusia⁹⁰. Un călător rus nota în 1347 la Constantinopol că primul patriarh isihast, Isidor Buchiros, „iubea foarte mult Rusia“⁹¹. Rușii pentru isihăști sînt niște romani; marele prinț al Moscovei este „cea mai nobilă și mai amabilă rudă (verișor, nepot) a Alteței Sale Imperiale“⁹²; cît despre Sfînta Mitropolie a Kievului și a tuturor Rușilor, care posedă un imens apanaj și care guvernează un popor numeros care slăvește numele lui Dumnezeu, ea va primi o cinste deosebită de la Sfînta Biserică a lui Dumnezeu, care vrea să aibă grijă de ea și care-i va da concursul și sprijinul cu atît mai mult cu cît ea are în vecinătatea ei numeroși necredincioși și pirolatri⁹³.

Dialogul, citat deja, din 1367, dintre Ioan-Ioasaif Cantacuzino și Paul, legat al Papei, ne indică într-un mod strălucit care erau aspirațiile pe care le nutreau isihăștii la nivelul „politicii externe“ a clasificării noastre. După această lucrare, împăratul Ioan V Paleologul n-a putut să se decidă să poarte el însuși tratativele unirii (unire pe care o dorea) cu legatul Paul și a recurs la patriarhul Filotei și la ginerele său Cantacuzino. Acesta din urmă, la cererea împăratului și a patriarhului, se puse pe lucru, dar refuză să ia vreo decizie, oricare ar fi fost, căci, după părerea sa, numai adunarea reprezentanților tuturor patriarhilor și mitropoliților ortodocși putea rezolva astfel de probleme: „Trebuie să se țină un sinod catolic și ecumenic la care să se recunoască la Constantinopol arhiepiscopii care depind de patriarhul ecumenic – toți, să se stabilească mai aproape sau mai departe, și mai cu seamă Rusiei cu cîțiva dintre episcopii săi, mitropoliții Trebizondei, Alaniei și Zehiei⁹⁴, ca și alți patriarhi: cei ai Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, și chiar catolicosul Iberiei, patriarhul de Tîrnovo și arhiepiscopul Serbiei – un sinod la care papa să trimită și cîțiva dintre reprezentanții săi“⁹⁵. Astfel Cantacuzino consideră lumea ortodoxă ca pe un întreg în care intră Bizanțul și socotește că popoarele ortodoxe trebuie toate împreună să rezolve probleme de care depinde direct soarta Bizanțului ca stat. El puse în frunte,

firește, mitropolii „care depind de patriarhul ecumenic“ și pe primul loc numi Rusia.

III

În Rusia isihasmul pătrunse aproape imediat după răspîndirea sa în Balcani, deja sub mitropolitul Teognost, grec rusificat (1328-1353)⁹⁶.

Se poate considera „Epistola arhiepiscopului de Novgorod Vasile către episcopul de Tver Teodor în legătură cu raiul“⁹⁷ (1347) ca prima reacție literară rusă față de tendințele noi (care ne-a parvenit nouă). Isihasmul făcea viața spirituală și ideologia îndeosebi mai complexe și trebuia în mod inevitabil să provoace dezbateri și o reacție mergînd în sensul invers, spre o simplificare. se poate, oare, cunoaște pe pămînt „raiul spiritual“⁹⁸, adică iluminarea omului prin „lumina divină“, contactul cu „energia divină“? Dacă acest lucru este posibil, oare aceasta nu înseamnă că raiul „simțurilor“, acela al Vechiului Testament, este pierdut? Aceste întrebări provocaseră la Tver o „ceartă“ despre rai și îl împinseseră pe arhiepiscopul de Novgorod, Vasile, să-și ia pana și să petreacă „nenumărate zile căutînd să îndrepte catehismul“⁹⁹. Novgorodianul cu judecată și plin de bun simț socoti că raiul spiritual nu va fi posibil decît atunci cînd „tot pămîntul va fi încercat prin foc“¹⁰⁰, după a doua venire a lui Hristos, dar nu înainte: „Căci este cu neputință, frate, chiar și sfinților, să vadă raiul spiritual cînd sînt în trup“¹⁰¹, adică el nu putea să-și reprezinte sfințenia despre care vorbeau isihăștii, dar credea cu evlavie în raiul pămîntesc care se găsește dincolo de mări...

Cînd răsfoim manuscrisele slave, un lucru iese în evidență: majoritatea antologilor din secolul XIV (chiar de la jumătatea secolului) și din secolul XV sînt pline de operele lui Isaac Sirul, călugărului Dorotei, Simeon Noul Teolog, Ioan Calimacos, Filotei Sinaitul, Petru Damaschinul, Grigorie Sinaitul – într-un cuvînt, operele unei aceleași orientări didactice și filosofice într-o anumită măsură și care se raportează la isihasmul „de chilie“. E de-ajuns să arunci o privire în descrierile manuscruselor grecești pentru a te convinge de faptul că răspîndirea acestui tip de literatură nu este propriu literaturii slave din secolele XIV-XV. Tocmai controversele isihaste și întărirea monahismului care l-a însoțit sînt cele care explică popularitatea crescîndă a lucrărilor despre contemplație, mai ales la Muntele Athos, unul din principalele centre de schimb greco-slave. Către mijlocul secolului XIV „la Muntele Athos erau agreate cu deosebire operele ascetice și contemplative ale lui Macarie Egipteanul (î390), Marc Ascetul (mijlocul secolului V), Dorotei (î690), Filotei Sinaitul (secolul XI), Niceta Stetatos (secolul XI), Petru Damaschinul (secolul XII), Grigorie Palama (secolul XIV), dar mai ales ale lui Isaac Sirul (secolul VII), Simeon Noul Teolog (secolul XI) și Grigorie Sinaitul (secolul XIV), în operele cărora tendința contemplativă a atins cea mai mare dezvoltare. Operele multora dintre acești scriitori erau cunoscute la noi de multă vreme; cu toate acestea, ele au venit în Rusia în principal în secolele XIV-XV“¹⁰².

Deciziile sinoadelor isihaste (1341, 1347, 1351, 1368) au trebuit să fie trimise și în Rusia. Nichifor Gregoras scrie acestea despre reacția mitropolitului Teognost la cele mai importante dintre ele, care inserau isihasmul în tradiția ortodoxă, la actele sinodului din 1351: „Citind un mare număr din aceste blasfemii și văzînd că politeismul elen domina absolut totul, el aruncă volumul pe jos, își astupă urechile ca să nu mai audă aceste cuvinte viclene, și imediat sări în picioare. Apoi, după ce scrise multe insulte cu combateri întemelate și dovezi scoase din Sfînta Scriptură, el își trimise răspunsul episcopilor care erau de acord cu patriarhul, considerîndu-i drept politeiști și persecutori ai dogmelor, și, în același timp, aruncă asupra lor anatemele cuvenite”¹⁰³. Toate acestea sînt false. Platon Sokolov pusese la îndoială deja această povestire (chiar dacă nu se decisese să o respingă în întregime): „... în această perioadă, Teognost era deja așa de bătrîn și așa de bolnav încît este puțin probabil să se fi interesat de tratatele polemice, și în plus noi avem date care ne permit să credem că în acel moment deja relațiile sale cu patriarhul erau excelente”¹⁰⁴. Într-o altă împrejurare, Platon Sokolov înțelese că anumite informații asupra evenimentelor contemporane erau în această istorie inspirate „nu atît de evenimentele reale, cît de ura oarbă pe care Gregoras o purta împăratului palamit”¹⁰⁵. Un istoric contemporan, D. Obolensky, socotește că „nu încapе îndoială că în ceea ce privește afacerile contemporane ale Bisericii ruse, Gregoras, animat de ura sa împotriva isihasmului și a patriarhului Filotei, era capabil uneori de a diege și deforma faptele în funcție de scopurile sale politice”¹⁰⁶.

Împotriva lui Gregoras stă mărturie chiar apariția timpurie în Rusia a ritualului Duminicii Ortodoxiei cu cincisprezece noi puncte adăugate în secolul XIV și dintre care primele șase formulează pe scurt toate principiile fundamentale filosofice și teologice ale isihaiștilor¹⁰⁷, adică: „1) lumina taborică nu este nici esența lui Dumnezeu nici o creatură, ci energia esenței; 2) energia esenței este nedespărțită de esență și nu s-ar putea contopi cu ea; 3) energia esenței este necreată; 4) energia esenței nu introduce împărțire în esență și nu aduce prejudicii simplității sale; 5) numele „divinitate” se aplică nu numai esenței divine, ci deopotrivă energiei, întrucît și energia divină este Dumnezeu însuși; 6) creatura nu poate participa la esența divină, dar ea poate participa la energia sa”. Sinodul în această alcătuire a fost citit pentru prima oară la Constantinopol în prima duminică a Marelui Post din 1352¹⁰⁸. După A. Sobolevsky, care a analizat cea mai veche copie rusească pe pergament a ritualului Duminicii Ortodoxiei¹⁰⁹, „trebuie să întoarcem traducerea ritualului în slavonă a versiunii în bulgara medie la o epocă anterioară mijlocului secolului XIV (!), și apariția acestei traduceri în Rusia la mijlocul secolului, aproximativ înainte de Ciprian — ... Ritualul Duminicii Ortodoxiei este, se pare, unul din textele slave din Sud cele mai vechi venite în Rusia în secolul XIV”¹¹⁰.

Tachiaos pare acum convingător cînd respinge toată povestirea lui Gregoras¹¹¹. Șavantul dușman al isihaiștilor o fi avut o informație falsă sau poate, în înverșunarea sa polemică, o fi inventat el înșiși totul, — oricum prin

povestirea sa el confirmă cuvintele adversarului său Filotei, după care se acorda la Constantinopol o mare importanță Rusiei și Bisericii ei.

† Se cuvine de asemenea de remarcat că în 1347, puțin după venirea lor la putere, Cantacuzino și noul Patriarh, intrară în corespondență cu mitropolitul rus și încredințară supunerii sale această parte a eparhiei pe care i-o luase adversarul său Gregoras.

Și de aceea nu există nici un motiv să nu credem informația pe care o conține viața lui Serghie de Radonej¹¹² de Epifanie, după care patriarhul Filotei ar fi trimis prin intermediul unui grec din Constantinopol la Serghie de Radonej, despre care-i vorbise mitropolitul Alexis în 1354, o cruce de piept, un veșmînt de călugăr și o carte spunînd că este neapărat necesar să introducă în minăstirea sa sistemul cenobitic. Trimisul (exarhul) patriarhului Filotei este cunoscut. Este un funcționar al patriarhului constantinopolitan și al administrației imperiale, diaconul George Perdikas. „George Perdikas nu fusese ales la întîmplare”. („Fiul prea iubit al smereniei noastre” astfel îl recomanda Filotei însuși)¹¹³. După ceea ce știm despre el, se dovedește că el era specialistul afacerilor Bisericii ruse și că fusese folosit de patriarhia ecumenică în această afacere cu mult succes¹¹⁴. În afară de aceasta, s-a păstrat pînă astăzi o cruce-relicvă despre care tradiția minăstirii Treimea-Sfîntul Serghie afirma că este cea care fusese trimisă de patriarhul Filotei lui Serghie de Radonej¹¹⁵. În această cruce de piept se găseau, alături de moaște bizantine, cele ale „noilor martiri lituanieni”: „Eudoxie, și fecioara Teodosia, despre care depune mărturie inscripția de pe cruce. Tocmai o astfel de combinație de moaște, bizantino-lituaniene, este cea pe care trebuie că a trimis-o patriarhul Filotei în Marea Rusie, năzuind ca marii ruși să nu fie indiferenți la ceea ce se întîmplă în Mica Rusie și la Bizanț. La fel, tot el este cel care i-a canonizat cu titlul de Mari Martiri pe Antonie, Ioan și Eustaf – alte victime ale persecuțiilor a căror țintă fuseseră ortodocșii în 1347 la Vilnius din partea lui Olgerd¹¹⁶. Toate acestea trebuiau să amintească marilor ruși soarta care-i amenința pe ortodocșii din Rusia Occidentală dacă războiul între ea și Rusia se extindea. Astfel, această cruce trimisă de patriarhul Filotei lui Serghie era ca programul unei politici de unitate a Bisericii Ortodoxe ruse, și, mai general, „ecumenice”, politică pe care o ducea patriarhul Filotei și la care-i chema pe rușii înșiși.

Epifanie Înțeleptul a introdus în Viața lui Serghie de Radonej¹¹⁷ traducerea cartei pe care o trimisese Filotei lui Serghie. Astfel încît nu mai este motiv să ne indoim de realitatea acestei trimiteri a patriarhului egumenului minăstirii Treimea¹¹⁸.

Serghie, deși nu fără greutate, își reorganiză minăstirea după principiul cenobitic, „și ei puseră la un loc toate bunurile lor și toată averea lor și nimeni nu păstra nimic pentru nevoia lui și ei nu spuneau <al lor> despre ceva care aparținea tuturor. Cei care nu voriră să se poarte astfel părăsiră minăstirea, și din acel moment, o viață de obște se instală în minăstirea Sfîntului Serghie”¹¹⁹.

Chiar de la întoarcerea de la Constantinopol a lui Alexis și reorganizarea de la Treimea-Sfântul Serghie, începe o rapidă expansiune a mănăstirilor cenobitice în nord-estul Rusiei. Cifrele dovedesc intenția acestui proces: „Din secolul XI pînă în secolul XIV au apărut în întreaga Rusie pînă la nouăzeci de mănăstiri, în timp ce numai în secolul XIV s-au deschis optzeci în nord-estul Rusiei”¹²⁰.

Astfel, sistemul cenobitic, venind din Balcani, s-a răspîndit în secolul XIV în Rusia; el poate să servească drept exemplu pentru această epocă despre pătrunderea ideilor bizantine și realizării poitice isihaste¹²¹.

Frescele bisericii mînăstirii novgorodiene de la Adormirea din Volotovo au păstrat subiectul pe care M.V.Alpatov¹²² și, mai pe urmă, V.N.Lazarev¹²³ l-au interpretat ca reprezentînd pe Pahomie pe cale de a primi de la un înger regula călugărilor¹²⁴. După tradiție în acest fel a primit Pahomie regula. Or, această biserică a fost împodobită în timpul arhiepiscopului Alexis (1359-1388) – chiar în momentul expansiunii intensive a mănăstirilor cenobitice. Oricare ar fi fost autorul acestor fresce – Teofan Grecul sau un rus care-i cunoștea opera – putem presupune că aici nimic nu s-a mai întîmplat fără o anumită influență bizantină și că această mînăstire era atunci sau trebuia să fie cenobitică, chiar dacă nu avem date precise despre acest subiect¹²⁵.

Și analiza ideologică a acestor fresce pe care o dă M.V.Alpatov¹²⁶ ne incită să ne gîndim la o influență a ideilor isihaste: cît despre aspectul tradițional¹²⁷ pe care-l subliniază V.N.Lazarev, nu face decît să confirme dependența lor de curentele balcanice.

În Rusia apare un tip de călugăr isihast deja cunoscut în Balcani, „tăcutul” dacă traducem literal Serghie al Radonejului, de pildă, „gustase divina dulceață a tacerii”¹²⁸. Unul dintre discipolii săi, Isaac, „iubea tăcerea și se străduia în ea și de aceea a fost numit Tăcutul”¹²⁹. Altul dintre discipolii săi, Antonie Visotski, egumenul mînăstirii Serpukov, a plecat la Constantinopol pentru a trăi „în tăcere cu sfinții stareți”¹³⁰. În 1376, „se retrase într-o chilie pentru a păstra tăcerea” un arhimandrit din Moscova, Ivan Nepeța¹³¹. În anii șaptezeci la Nijni-Novgorod prințesa Vasilisa, văduvă a prințului Andrei Constantinovici, devenită monahie, a trăit „în tăcere, lucrînd cu acul”, și în jurul ei s-a dezvoltat o mare mînăstire de maici¹³².

Plecînd de la exemplele citate (pe care ar fi ușor să le înmulțim, inspirîndu-ne din literatura haghiografică) vedem că termenul care a dat numele celebrelor controverse din secolul XIV, pătrunde în traducerea sa rusă literală și este aplicat călugărilor ruși în cronicile vieților sfinților ruși. Și este remarcabil că, în Rusia acestei epoci, isprava spirituală a tăcerii se dovedește a fi legată, într-un fel sau altul, de cenobitism.

Din ce în ce mai multă lume vine din Balcani în Rusia; printre ei, Teofan Grecul, „înțeleptul ales, filosoful pătrunzător”¹³³, care intrase în viața conștientă în toilul dezbaterilor isihaste.

Cel mai eminent reprezentant rus de acest tip nou, format în Europa Orientală, de călugăr contemplativ, de om public, de organizator și de sfătuitor, a fost în secolul XIV, bineînțeles, Serghie al Radonejului, care aspira la ceea ce strălucește

în inima sa „soarele spiritual al adevărului”¹³⁴, el, care a organizat, apoi condus o mînăstire cenobitică, care devenise în Rusia un centru cultural și „centrul noului curent mistic”¹³⁵, a întemeiat numeroase alte mînăstiri și a participat activ la viața politică și lupta din vremea sa, el care a educat și învățat „întregul nostru pămînt rusesc”¹³⁶.

Vom încheia însemnările noastre despre pătrunderea isihasmului în secolul XIV în Rusia prin cîteva considerații generale.

1) – În Rusia, ca și în ținuturile slave din sud, pătrunde în secolul XIV isihasmul propriu-zis (adică „tăcerea”, tipul individual de asceză) sau isihasmul „în chilie”, căruia i-am descris evoluția la Bizanț. Acestui nivel îi corespunde o bogată literatură ascetică contemplativă, care a ocupat de la sfîrșitul secolului XIV practic primul loc în literatura rusă¹³⁷.

2) – În același timp, sau aproape, s-au răsîndit în Rusia mînăstirile de tip cenobitic, adică isihasmul „politico-religios” care corespunde celei de-a treia „etapă” bizantine.

3) – Isihasmul teoretic sau filosofico-teologic (a doua etapă) a prins în Rusia într-un grad mai mic, se pare, căci nu avem pentru această perioadă opere rusești pur teoretice nici mărturii de creație originală în domeniu¹³⁸. Aceasta nu înseamnă, bineînțeles, că nu a existat filosofie în Rusia în secolele XIV și XV. Numai că trebuie considerată ca „recenzia” unui sistem filosofic, unic pentru toată Europa Orientală creștină. Materialele de studiat aici sînt traduceri din greacă a operelor lui Pseudo-Dionisie Areopagitul, Diptricul lui Filip Filosoful, care s-au bucurat de un imens succes alături de lecturile slave și rusești, judecînd după numărul mare de copii ce ne-au parvenit, ca și autorii contemplativi citați mai sus (Simeon Noul Teolog, Ioan Calimacos, Grigorie Sinaitul și alții), în operele cărora găsim din belșug precepte și judecări de filosofie generală. Dar găsim puține opere ale lui Grigorie Palama însuși¹³⁹. Rușii au folosit rezultatele controverselor isihaste, dar s-au între în toate finețurile și nuanțele teologice și filosofice le era vizibil încă greu și inutil. Asimilarea isihasmului în Rusia a fost mai ales practică, și în sfera socială și ideologică ea a constatat într-o pătrundere a unor idei și noțiuni noi (de pildă noțiunile de „rai spiritual” și de „soare spiritual al adevărului”), în elaborarea unui nou „consensus social”, a unui tip de viață spirituală și culturală și de creație artistică.

4) – Isihasmul „politic”. Destinele Bizanțului au fost astfel că, în a doua jumătate a secolului XIV, Biserica avea mult mai multă greutate în viața internă a țării și în relațiile internaționale decît statul și curtea. Înseamnă oare, că din acest motiv contactele Bizanțului cu celelalte țări ortodoxe nu priveau decît religia și nu aveau nimic de-a face cu politica?

Împăratul Ioan V Paleologul aștepta un ajutor din Occident și de aceea el a recunoscut că papa era șeful religios suprem. Oare cu adevărat isihăștii, respingînd pretențiile papale, nu aveau, în ce-i privea, o speranță de a vedea imperiul creștin „roman” eliberat de cuceritorii eterodocși?

Că patriarhul Filotei s-a gândit la soarta țării sale și a îngăduit în minăstirea sa, chiar titlurile canoanelor de cerere pe care le-a compus o spun foarte bine: Contra păgînilor, din perioada războaielor civile sau străine etc...

Dar numai un studiu concret al activității politice a patriarhului Filotei și a continuatorilor săi, ar putea arăta care a fost atitudinea mișcării isihaste față de renașterea politică în Rusia și față de avîntul Moscovei.

NOTE

1. Cf. E.Golubinski, Istoria Bisericii ruse, I-a parte, Moscova, 1900, p.261 (în rusă).
2. De ex. Pl.Sokolov, un episcop rus de la Bizanț și dreptul numirii sale pînă la începutul sec.XV, Kiev, 1913, p.371, 415 (în rusă)
3. Cf. D.S.Likacov, Cîteva probleme puse de studierea celei de a doua influențe a slavilor din sud în Rusia, Expunere făcută la cel de-al VI-lea Congres internațional al slaviștilor, Moscova, 1958, pp.64-65.
4. Pentru mai multă precizie a se vedea: G.M.Prohorov, Integrarea etnică în Europa Orientală în sec.XIV (De la certurile isihaste pînă la bătălia de la Kulikovo), în „Expuneri ale Departamentului de Etnografie”, fascicula 2, Leningrad, 1966, (Societatea de geografie a URSS), pp.81-110 (în rusă).
5. Cf. A.I.Sobolevski, Influența slavilor din sud asupra literaturii ruse în sec.XIV-XV, Saint-Petersboug, 1894; Likacov, Cîteva probleme puse de studierea celei de a doua influențe a slavilor din sud în Rusia, (în rusă).
6. Cf. D.S.Likacov, 1) Cultura în Rusia în timpul lui Andrei Rubliov și Epifanie Înțeleptul, Moscova-Leningrad, 1962. 2) Prerenașterea în Rusia la sfîrșitul sec.XIV și prima jumătate a sec.XV, în „Literatura perioadei Renașterii și problemele literaturii internaționale”, Moscova, 1967, pp.136- 182 (în rusă).
7. Riccardo Picchio, 1) „Prerinascimento esteuropeo” e „Rinascita slava ortodossa”, în „Ricerche slavistiche”, vol.VI, 1959, pp.185-199; 2) Die historische-philologische Bedeutung der kirchenslavischen Tradition, în „Die Welt der Slaven”, Jhrg. VII. H.1, Juni 1962, p.21. Ar fi mai corect, fără îndoială, să numim acest fenomen „Renaștere ortodoxă”, Căci i-a privit nu numai pe slavi, ci și pe greci și pe romani.
8. Există multe studii despre acest subiect. Ele tratează despre isihia în sine și o compară cu yoga și cu mistică musulmană. Se va găsi o bibliografie în: J.Mayendorff, Introduction a l'étude de Gregoire Palamas, Seuil, Paris, 1959, pp.15-22. (Mai departe referința la această lucrare se va da în felul următor: J.Mayendorff, Introduction).
9. Porfiri Uspenschi (Orientul creștin, III, Istoria Athosului, II, Petersburg, 1892, p.211) scrie că doctrina isihăștilor a apărut ca atare în sec.IV în Egipt.
10. Am avut ocazia de a o face, pe scurt și indirect, în articolele următoare: Integrarea etnică, op.cit., p.109, și Ioan Cantacizino publicist, 1367-1371,

în „Vizantijski vremenik“ (referință ulterioară: „VV“), t.XXIX, sub tipar (în rusă).

11. Chiar și la Muntele Athos în această perioadă, Grigorie Sinaitul care căuta în mod special isihăștii, n-a putut găsi în total decît trei călugări, care se exercitau de asemenea puțin în contemplație („... peri to theoritikon epi mikron noioumenous tin askolian“). Viața lui Grigorie Sinaitul, după ms. de la Biblioteca Sinodală din Moscova a fost editată de I.Pomjalovski (Petersburg, 1894. Referință ulterioară: Viața lui Grigorie Sinaitul), p.10 (în rusă).
12. Cf. cărții lui I.E.Troțchi, Arsenie, patriarhul Niceei și al Constantinopolului, și Arseniții (St. Petersburg, 1873) care pînă în prezent n-a pierdut din interesul său, nici din valoarea sa științifică. (în rusă).
13. Cf. Meyendorff, Introduction, pp.34-39.
14. Cf. Igor Sevcenco, Etudes sur la polemique entre Theodore Metochite et Nicephore Choumnos. La vie intellectuelle et politique a Byzance sous les premieres Paleologues, Ed. de Byzantion, Bruxelles, 1962 15. Acest lucru este bine descris de P.Syrku în cartea sa Contribuții la istoria corectării cărților în Bulgaria în sec.XIV (t.1, fascicolul 1, 1-a parte. Epoca patriarhului Eufimie de Tîrnovo și viața sa, St.Petersboug, 1898), în capitolul „Grigorie Sinaitul și isihăștii“ (pp.24-141).(în rusă).
16. J.-P. Migne, Patrologiae Graeca, t.150, 1239-1346 (referință ulterioară: P.G.); Traducerea rusească: Dobrotoljubie, t.5, Moscova, 1890, pp.195-256.
17. Expresia este a lui Grigorie Sinaitul însuși: „O Paradeisos dittos estin, aisthitos kai noitos igoun o en Edem, kai o tis charitos“ (P.G., t.150,124): „Există două feluri de rai, raiul simțurilor și raiul spiritual, astfel spus: cel al Edenului (al Vechiului Testament -G.P.) și cel al harului (cel al Noului Testament -G.P.).
18. Viața lui Grigorie Sinaitul, pp.12-15. Traducere rusă: „Paterikon al Athosului sau viața sfinților care au trăit la Muntele Athos, t.1, Moscova, 1897, ed. a 6-a, pp.310-313.
19. Cf. J.Meyendorff, 1) Les debuts de la controverse hesychaste, Byzantion, XXIII, 1953, pp.102-120; 2) Introduction, pp.65-94; 3) Gregoire Palamas. Defense des saints hesychastes. Introduction, texte critique, traduction et notes, Louvain, 1959, pp.XI-XXI. (Referință ulterioară: Triades).
20. Cuvintele lui Ioan Cantacuzino. Cit. după articolul: Ioan Cantacuzino -publicist, VV, t.XXIX.
21. P.G., t.151, 558-560. Traducere rusă în Viața și isprăvile Sfîntului Grigorie Palamas, arhiepiscopul Tesalonicului. Opera patriarhului Constantinopolului Filotei, Ediția ieromonahului Antonie, Odessa, 1889, pp.12-14; J.Meyendorff, Les debuts, pp.98-100.
22. Cf. Triades, I, 3, pp.140-141.

23. Cf. triades, II, 3, pp.518-521; B.Tatakis, La philosophie byzantine (E.Brehier. Fascicule supplementaire II), Paris, 1949, pp.265-261. Meyendorff (pp.173, 261) îl compară pe Varlaam cu William Occam; A.F.Losev (Studii asupra simbolismului antic și al mitologiei, Moscova, 1930, pp882-883) apropie tipologic varlaamismul de arianism, de monofizism, de monotelism, de iconoclastism și de onomatopoeie, „ca și de erezia elenă, de erezia latină și de cea a Renașterii occidentale”.
24. Cf. J.Meyendorff, Projets de Concile Oecumenique en 1367. Un dialogue inedit entre Jean Cantacuzene et le legat Paul Dumbarton. Oaks Papers 14, 1960, pp.147-177. (Referință ulterioară: DOP)
26. P.G., t.151, 766 = manuscris grecește nr.533 al Bibliotecii Publice din Leningrad, a doua jumătate a sec.XIV, folia 177, rîndurile 1-13. Asupra acestei mărturisiri a se vedea J.Meyendorff, Introduction, pp.365-366.
27. Triades, III, 3, pp.710-713.
28. G.A.Ostrogorschi, Isihaștii atoniți și adversarii lor. (Contribuție la istoria culturii Bizanțului. Perioada tîrzie), Analele Institutului Rus de Științe din Belgrad, fascicula 5, Belgrad, 1931, (În rusă).
29. Asupra autorului, epocii și circumstanțelor probabile ale redacției, a se vedea G.M.Prokorov, Ioan Cantacuzino publicist, în VV, t.XXIX. Pentru descrierea acestui manuscris a se vedea: Arhimandritul Vladimir, Descrierea sistematică a manuscriselor de la Biblioteca Sinodală (patriarhală) din Moscova. Partea întâi, Manuscrisele grecești; Moscova, 1894, pp.497-498. (În rusă).
30. Aceste cuvinte se raportează la toate punctele. Stilistic îl simplifică.
31. Despre Sfîntul Grigorie Palama, mitropolitul Salonicului, trei opere, pînă în prezent inedite. Text grecește și traducere rusă. Editat de episcopul Arsenie, Novgorod, 1895, p.12. (Referință ulterioară: Trei opere a lui Grigorie Palama). Comparați cu cea ce spune Grigorie Teologul: P.G., t.35, 1084.
32. A se vedea de exemplu: Triades, I,2, pp.90-93; I,3, pp.182-183, 190-193; J.Darcuzes, Lettre inedites de Jean Cantacuzene relative la controverses palamite, în „Revue des etudes byzantines”, t.XVII, 1959, p.18, B: „devin ei înșiși dumnezei prin har”. A se vedea de asemenea Epistolele patriarhului Constantinopolului unui egumen rus despre viața monahală: Biblioteca Istorică Rusă, (Referință ulterioară: BHR), t.VI, St.-Petersburg, 1880, nr.21, coloana 189, cuvintele: „...care-l face pe om dumnezeu” (În rusă).
33. Isihaștii n-au inventat nimic fundamental nou, ei numai au sistematizat și codificat vechea tradiție ortodoxă. Ph.Sherrard (The Greek East and the Latin West, Oxford, 1959, p.36) consideră că ei au avut ca predecesori, în doctrina lor despre distincția între esență și energie, pe Vasile cel Mare (P.G. t.29, 497 și urm., în special 658 A; P.G., t.32, 868 și urm., în special

869 B), Grigorie de Nyssa (PG, t.45, 248 și urm., în special 960 C,D), Grigorie Teologul (PG, t.38, 48 C), Dionisie Areopagitul (PG, t.3, 585 și urm., îndeosebi 645 A) și Maxim Mărturisitorul (PG, t. 90, 1084 B,C). Asupra foliei 89 din manuscrisul pe care tocmai l-am citat o listă identică numără 28 de nume. Aceste sînt: profetul Solomon, profetul Isaia, apostolii Pavel, Ioan și Luca, apoi Dionisie Areopagitul, Atanasie al Alexandriei, Grigorie Teologul, Sfîntul Vasile, Grigorie de Nyssa, Ioan Hrisostom, Sfîntul Chiril, Atanasie cel Mare, Sfîntul Maxim, Iustin Martirul și Filosoful, Ioan Damaschin, Mitrofan Poetul, Anastasie Sinaitul, Teodor Graptos, Atanasie al Antiohiei, Vasile al Seleuciei, Andrei Cretanul, Efreim Sirul, Simeon Metrafastul, Fericitul Augustin. În afară de Evanghelie, sînt citate rezoluțiile sinoadelor al cincilea și al șaselea (ecumenice).

34. PG, t.151, 768 = manuscris grec, nr.533 de la Biblioteca Publică din Leningrad, folia 178, l. 22-25; f.179, l. 1-3.
35. Această trăsătură i-a permis lui Meyendorff să vorbească despre caracterul existențialist al teologiei lui Palama, Cf. J.Meyendorff, Introduction, pp.279-310.
36. Viața și faptele lui Saba cel Nou, călugăr la Muntele Athos, de patriarhul Constantinopolului Filotei. Traducere din greacă, introducere și note de P.Radenco, Moscova, 1915, p.74. (Referință ulterioară: Viața lui Saba cel Nou). Pentru textul grec a se vedea: L.Papadopoulos-Karameos, Analekta Hierosolimitikis Stachiologias, t. V. In Petroupolei 1898, p.249.
37. De exemplu „aproape tot orașul a dat fuga“ la prima dezbatere publică care a avut loc în iunie 1341 în Catedrala Sfînta Sofia, scrie Filotei („sintrecheo d'i polis pasa skedon“ — PG,t.151, 599).
38. J.Meyendorff, Introduction, p.124.
39. Se va găsi o cronologie a vieții și a lucrărilor sale în: R.J.Loenertz, Les recueils de lettres de Demetrius Cydones, Studio e Testi, 131, Citta del Vaticano, 1947, pp.108-122.
40. A se vedea PG, t. 150, 728-750 (Contra uzurpatorilor — kata toxizonton); R.Guilland, Le triate inedit „Sur l'usure“ de Nicolas Cabasilas, în „Etudes Byzantines“, Paris, 1959, pp.81-87; T.Ševcenko, The Author's Draft of Nicolas Cabasilas „Anti-Zealot“ Discourse in Parisinus Graecus 1276, DOP, 14, 1960, pp.196-201.
41. A se vedea I.Sevcenko, Nicolas Cabasilas „Anti-Zealot“ discourse: A reinterpretation, DOP,11,1957, pp.86-87 și notele 22-27.
42. PG, t.150, 494-727. Traducerea rusă: sem' slov o zizni vo Khriste, M.1874.
43. „Panagioti Christou O Grigorios Palamas kai o theologia eis tin Thessalonikin kata ton decaton tetarton alona“. en Thessaloniki, 1959, pp.18- 19.
44. PG, t.15, 368-492. Traducerea rusă: Khristianskoe ctenie, 1857, partea a 2-a.

45. H.-G. Beck, kirche und theologische Literatur im Byzantinischen reich, Munchen, 1959, p.781.
46. Comparații pe Episcopul Atexei (Dobrynicy): Grigorie Sinaitul se mulțumește exclusiv cu monahismul. Grigorie Palama, el, „nu evită deloc lumea și consideră că monahismul oferea nu mai multe comodități” pentru isihia. Cît despre Cabasila, „el nu vorbește despre monahism și despre avantajele sale...” (Misticii Bisericii bizantine în secolul XIV) (Sfîntul Grigorie Palama, Nicolae Cabasila și Sfîntul Grigorie Sinaitul), în „Pravoslavniî sobesednik”, 1906, iulie-august, p.478.
47. Ioannis Cantacuzeni Historiarum libri IV. Ed. -Bonn, t.III, p.275. (Referință ulterioară: Cant.)
48. Colecție completă a cronicilor ruse (Referință ulterioară: CCCR), t.XXI, I-a parte, St.-Petersburg, 1908, p.331.
49. Asupra vieții sale a se vedea: Sillogi hellinikon anekdoton. Epistasia K. Triantaphilli kai A.Grappouton, A'tevchos L' (En Veneția 1877) Apoi: Sillogi, p. a-ka; H.-G.Beck, Kirche und theologische Literatur, pp.723-724.
50. BHR, t.VI, Apendice, nr.9, coloanele 43-44.
51. Idem, nr.12, col.63-69.
52. Cant., III,27; t.II, pp.167-168.
53. A se judeca aceasta după dublul său portret în manuscrisul din secolul XIV Parisinus gr. 1242; a se vedea: A. Grabar, Byzantine painting, Ed.Skira, 1953, p.184.
54. A se vedea: G.Mi.Prohorov, Ioan Cantacuzino publicist, VV, t.XXIX. (în rusă).
55. D.Obolensky, Byzantium, Kiev and Moscow: A study in ecclesiastical relations, DOP, II, 1957, p.40.
56. BHR, t.VI, Apendice, nr. 9, 41-42.
57. Supoziția mea este bazată pe o povestire a mitropolitului Ciprian: „Împăratul din aceea vreme (Andronic IV) nu-l vroia pe Filotei, dar prin minciuni și calomnii el a reușit să facă să fie depus și închis într-o mînăstire... Dar dumnezeiescul Filotei, om a lui Dumnezeu, limbă mieroasă, într-o astfel de istovire și de boli de nesuportat, îl lăuda pe Dumnezeu și îi mulțumea fără încetare, și la capătul unui an a adormit într-un somn preafericit...” (CCCR, t.XXI, I-a parte, p.131). Această povestire este riguros cronologică, pentru că se vorbește aici pe urmă despre căderea lui Andronic IV și despre patriarhul Macarie, la care Ciprian a fost martor. De aceea se poate, mi se pare mie, considera că patriarhul Filotei a murit în 1377 sau în 1378. Beck și Triantaphillis (a se vedea nota 49) dau anul 1378 și scriu că el a fost destituit din pricina vârstei sale înaintate. Ei nu-și indică sursele.
58. Biblioteca rusă veche, editată de Nicolae Novikov, partea a VI-a, ed. a 2-a, Moscova, 1788, p.433 – după o copie de la sfîrșitul secolului XIV –

- începutul secolului XV: Muzeul Istoric de Stat (Moscova), Colecția Sinodală, nr.558(667).
59. Calculul aici era foarte simplu: atîta timp cît mitropolitul Alexis era în viață, Ciprian trebuia să conducă Biserica Ortodoxă a Lituaniei, care era la îndemînă pentru Alexis, cu scopul, după moartea acestuia din urmă, să o alipească Bisericii Marii Rusii, punînd astfel un capăt, parțial (câci mai rămînea mitropolitul Galiției) periculoasei sciziuni bisericești, care nu putea decît în mod inevitabil să antreneze o sciziune culturală și etnică – aceasta existînd pe plan politic.
60. Asupra acestei povestiri a se vedea: N.V.Rozov, Povestirea Tiarei Albe de la Novgorod, operă a literaturii politice ruse din secolul XIV, Lucrările Departamentului Literaturii Evului Mediu rus, t.IX, Moscova-Leningrad, 1953, pp.178-219.
61. Operele literaturii ruse vechi, editate de contele G.Kușelev-Bezborodko, sub redactarea lui N.Kosotmarov, Povestiri, legende, romane, povești și fabule. Fasc. I, St.-Petersburg, 1860, p.296.
62. BHR, t.VI, Apendice, nr.10, coloanele 55-56.
63. Operele literaturii ruse vechi, p.296.
64. De exemplu, Carta trimisă la Pskov de patriarhul Nil, în legătură cu strigolnicii, Arhivele centrale de Stat de artă și literatură (Moscova), folio 834, op.3, nr.4059, sfîrșitul secoluluiXVIII, foaia 17 verso (Strigolnicii: sectă a Vechilor-Orientali în regiunile Pskov și Novgorod – Nota traducătorului); Epistola „despre cheltuielile cu prilejul hirotoniilor” a aceluiași patriarh Nil, a se vedea Muzeul Istoric de Stat, Sin. nr.280, începutul secolului XVI, foaia 427.
65. A se vedea V.Mosin, Viața starețului Isaia, egumenul unei mînăstiri rusești de la Muntele Athos, Culegere a societății arheologice ruse a Regatului Iugoslaviei, Belgrad, pp125-167.
66. P.Syrku, Etudes sur l'histoire des relations litteraires des Bulgares et des Serbes aux XIV-e-XVII-e siecles, saint-Petersbourg, 1901, p.LXXIII.
67. Primul cuvînt despre Evrei, Vapopedi, 346, f.167, l. 7-14.
68. Se consideră că întemeitorul acestui tip de mînăstiri este Pahomie cel Mare sau Egipteanul (începutul secolului IV) care, după tradiție, a primit de la un înger prima regulă cenobitică; a se vedea J.Quasten, Partology, vol.III, The Golden Age of Greek Patristic Literature, Spectrum. Utrecht/Antwerpen, 1960, pp.154-159.
69. PG, t.35, 1104; citat în traducere după ediția: Operele Sfîntului Grigorie Teologul, arhiepiscopul Constantinopolului, t.I, ed. de P.P.Sojkin, St.-Petersburg, fără an, p.315 (Omilia 21, laudă Sfîntului Atanasie cel Mare).
70. A se vedea K.I.Velicko, Monahismul. Dicționar enciclopedic de F.A.Brokhhaus și I.A.Efron, t.38 (XIX), St.-Petersburg, 1896, col.715 și urm. (în rusă).

71. Trois oeuvres de Gregorie Palamas, pp.28-29.
72. Idem, pp.33-34.
73. Idem, pp.38-39.
74. J.Meyendorff, Projets, DOP, 14, 1960, p.171.
75. Sillogi, p.2.
76. „... mide gar touto phisi ton chrimatizonta Boulesthai“ Sillogi, p.9.
77. Ase vedea: Viața lui Saba cel Nou, p.164; Patericul de la Athos, 1-a parte, Moscova, 1897, pp.47-50.
78. M.A.Poljakovskaia, Bunurile minăstirilor la Tesalonic și în suburbia sa în secolul XIV – prima jumătate a secolului XV. Antichitatea și Evul Mediu. Culegere de articole despre istoria lumii antice și a Evului Mediu, Sverdlovsk, 1965,p.17.
79. Idem, p.24.
80. Rezoluțiile sinodale corespunzătoare patriarhatului de Constantinopol au fost adoptate de toată Biserica ortodoxă în a doua jumătate a secolului XIV. (J-Meyendorff, Introduction, p.151).
81. J.Meyendorff, Projets, pp.170-171.
82. Idem, p.173.
83. Idem, p.172.
84. Sillogi, pp.11-12.
85. Chiar sultanul Egiptului Malik Nasir Mahomet a socotit necesar în 1340 să-l numească pe împăratul Andronic III „sabia regatului Macedoniei, vitejia imperiului elen, împăratul, „ton Basilea“, Bulgariei, Valahiei și Alaniei, suveranul, „ton authenti“, Rusiei, Iberiei și turcilor, moștenitorul imperiului roman, care a domnit peste două mări și două fluvii“ (Analecta byzantino-russica. ed. W.Regel, Petropoli, 1891,pp.58 și XXXVIII-x' I).
86. T.Florinski, Textes ayant trait a l'activite de legislateur de Douchan, empereur des Serbes et des Grecs, Kiev, 1888, p.438.
87. „Cine, mai bine decât romanii (Romaion – din Roma – nota traducătorului), convin ca aliați romanilor (Romaioios – din Bizanț – nota traducătorului)? Și cine merită mai multă încredere decât oamenii care au aceeași patrie?“ – întreba într-un avînt retoric Dimitrie Cydones (PG, t.154, 1977).
88. În prima jumătate a secolului XV acest lucru se va exprima într-o manieră foarte netă în proiectele utopice de un Gemistos Plethon pentru a restructura rămășițele Bizanțului pe baza „elenismului“.
89. Despre termenii de „roman“, „elen“ și „barbar“ la scriitorii bizantini ai perioadei târzii a se vedea: H.Ditten, Barbarou Hellînes und Romaïou, bei den letzten byzantinischen Geschichtsschreibern, XII-e Congres International des Etudes Byzantines, Rezumatul comunicărilor, Belgrad-Ohrida, 1961, pp.28-29.

90. Aceasta s-a tradus în mod verosimil prin câteva modificări ale titlurilor împăratului bizantin: sultanul egiptean malik Nasir Hassan îi numește pe împăratul Cantacuzino în 1398 „sabia Macedonilor, Samson, împăratul tou Basileos elenilor, împăratul tou Basileos bulgarilor, asanienilor, valahilor, rușilor și alanilor, cinstea învățămîntului iberilor și sirienilor, moștenitorul imperiului de pe pămîntul său, suveranul tou authentou mărilor, a marilor fluvii și a insulelor“ (Cant., IV, 14: t.III, p.94). În locul titlului vag de authentis (suveran, stăpîn), aplicat în 1340 Rusiei (care ocupa atunci acelaș rang ca Georgia și tircii – saljukides, în mod vădit), vedem aici titlul mai precis de Basileus (împărat, țar), și rușii sînt puși pe același plan ca bulgarii, romanii și alanii. Turcii nu sînt menționați de loc. În locul lor sînt adăugați georgienilor sirienii (ortodocși, bineînțeles) și Cantacuzino e numit „cinstea învățămîntului“ (literalmente: a dogmei) acestor popoare. Ceea ce este mai exact. Authentis se aplică aici mărilor, fluviilor și insulelor.
91. M.N.Speranski, Extrase din literatura veche a Novgorodului (sec.XIV) Leningrad, 1934, pp.51-52. (În rusă).
92. A se vedea BHR, t.VI, Apendice, nr.5, col.25-26.
93. Idem, nr.9, col.41-42.
94. Mitropolii Alaniei și Zaheei se găseau în nordul Caucazului; aceea a Zaheei din partea Tmutorokanului. A se vedea J.Meyendorff, Projets, p.158, nota 44.
95. Idem, p.173.
96. Un studiu relativ recent al savantului grec Antonie Tachiaos este consacrat influenței isihasmului asupra vieții bisericești în Rusia: A.A.N. Tachiaou, Epidraseis tou hisichasmou eis tin ekklesiastichin politikin, en Rosia, 1328-1406, en Tessaloniki, 1962, p.154 (Referință ulterioară: Epidraseis). Această carte este interesantă mai ales prin apropierea ei de chestiune, dar e întrucîtva limitată deoarece autorul ei n-a luat în considerație decît aspectul strict bisericesc al lucrurilor.
97. CCCR, t.XXI, partea 2-a, P.387.
98. „Tou kata noun paradeisou“ la Palama (PG, t.150, 1080). A se vedea și nota 17.
99. CCCR, t.XXI, partea a 2-a, p.387.
100. Idem, p.389.
101. Idem, p.390.
102. A.S.Arhangelski, operele Părinților Bisericii în literatura rusă a Evului Mediu, Saint-Petersburg, 1888, pp.136-137. (În rusă).
103. Nicephori Gregorae Byzantina Historia, Ed.Bonn, t.III, p.114.
104. Pl. Sokolov, Un episcop rus al bizanțului, pp.302-303.
105. Idem, p.309.

106. D.Obolenski, Byzantium, Kiev and Moscow..., DOP,II, 1957,p.29.
107. Pentru textul grec a se vedea Porph. Uspenski, Istoria Athosului, partea a III-a, subdiviziunea a 2-a, nr.45, pp.781-785, pp.260-265: traducerea rusă; se va găsi un text mai complet în: F.I. Uspenski, Synodiconul duminicii Ortodoxiei, Odessa, 1893, pp.30-38. Se va găsi și o traducere în rusa veche. Se va găsi a altă traducere rusă a acestui „produs cel mai desăvârșit al bizantismului“ în cartea lui A.F. Losev, Studii ale simbolismului antic și a mitologiei (Moscova, 1930, pp.877-882). A.F.Losev a găsit titluri fericite pentru primele șase articole; nu le reproduc.
108. A se vedea J.Meyendorff, Introduction, p.152.
109. Este MHE, Colecția Sinodală, nr.558 (667). Pentru descrierea manuscrisului a se vedea: A.Gorski și K.Nevostruiev, Descrierea manuscriselor slave de la Biblioteca Sinodală din Moscova, subdiviziunea a 3-a. Cărțile liturgice, partea a 2-a, Moscova, 1917, p.460.
110. A.Sobolevski, Recenzia cărții lui E.V.Petuhov, Studii asupra istoriei literare a Synodiconului (Saint-Petersburg, 1895), Jurnalul Ministerului Educației Naționale, partea SSS, iunie-august 1895; pp.185-186 și nota 1, p.186.
111. Epidraseis, pp.17-29.
112. Opere ale literaturii vechi, fasc.LVIII, Saint-Petersburg, 1885, pp.106- 107. (Referință ulterioară: Viața lui Serghie).
113. BHR, t.VI, Apendice, nr.10, col.59-60.
114. Epidraseis, p.50.
115. A se vedea O.A.Belobrova, Ambasada patriarhului de Constantinopol Filotei la Serghie de Radonej, Comunicări ale muzeului-depozit istorico- artistic al Statului Zagorsk, 1958, pp.12-18; Operele sculptate de format mic din secolele XIII-XVII în colecția muzeului din Zagorsk, Catalog, Zagorsk, 1960, pp.275-276.
116. CCCR, t.VII, Saint-Petersburg, 1856, pp.214-215.
117. A se vedea: Viața lui Serghie, p.107.
118. Atitudinea excesivă critică a lui E.Golubinski (Sfântul Serghie al Radonejului și Lavra Sfintei Treimi întemeiată de el, Saint-Petersburg, 1892, p.22), ca și cea a lui I.U.Budovnic (Minăstirile în Rusia și lupta dusă împotriva lor de țărani în sec.XIV-XVI, Moscova, 1966, p.89) nu se explică decît prin lipsa de atenție a acestor autori pentru mișcările și evenimentele acestei epoci în Balcani.
119. CCCR, t.XI, Saint-Petersburg, 1897, p.140.
120. M.V.Levcenko, Studii asupra istoriei relațiilor ruso-bizantine, Moscova, 1956, p.525; V.S.Ikonnikov, Încercare de studiere a însemnătății culturale a Bizanțului în istoria rusă, Kiev, 1870, p.119
121. A se compara: Epidraseis, pp.42-55.

122. A se vedea: M.Alpatov, Frescele bisericii de la Adormirea la Volotovo, în culegerea: Opere de artă distruse de fasciști în URSS, sub redactarea lui I.E.Grabar, Moscova, 1947, p.121.
123. A se vedea V.N.Lazarev, Teofan Grecul și școala sa, Moscova, 1961, pp.54-55.
124. A se vedea nota 68.
125. a se vedea: I.U. Budovnic, Minăstirile în Rusia, pp.53-54.
126. A se vedea M.Alpatov, Frescele bisericii de la Adormirea, pp.118-135.
127. A se vedea: V.N.Lazarev, Teofan Grecul, p.58.
128. Viața lui Serghie, p.57.
129. CCCr, t.XV, fasc.1, Petrograd, 1922, col.154.
130. Idem, col.108.
131. Idem, col.128.
132. Idem, col.133.
133. V.N.Lazarev, Teofan Grecul, pp.29, 113,
134. „Să strălucească în inimile noastre soarele spiritual al adevărului Tău”. Această rugăciune se găsește într-un ritual pe pergament din sec.XIV, acela al „sfântului părinte egumen Serghie de Radonej, taumaturgul” – după o inscripție pe pagini făcută cu un scris posterior. Aici se întâlnește pentru prima oară această rugăciune. A se vedea A.Gorski și K.Nevostruiev, Descrierea manuscriselor slave de la Biblioteca Sinodală din Moscova, subdiviziunea a 3-a, cărțile liturgice, partea 1, Moscova, 1869, p.29.
135. D.S.Likacov, Cultura în Rusia, p.86.
136. CCCr, t.XV, fasc.1, col.163.
137. Se va găsi o listă a principalelor opere de acest tip în literatura rusă în a doua jumătate a sec.XIV, cu o indicație a copiilor cele mai vechi în: A.I.Sobolevski, Literatura traducerii în Rusia Moscovită, pp.15-19.
138. Ea va veni mai târziu, în sec.XV, cu Nil de la Sora.
139. Nu se întâlnește decât Omilia asupra Adormirii Prea Sfintei Maici a lui Dumnezeu, Convorbirea lui Palama cu „șionii”, consemnată de medicul Taronites și polemica antilatînă asupra purcederii Sfântului Duh. Pentru mai multe detalii a se vedea: J.Meyendorff, Introduction, Apendice,I, pp.334-335.

trad. Simona Dumitrescu

{„CONTACTS”, revistă franceză a Ortodoxiei, XXXI
(1979), nr. 105. Paris, pp.25-63.}

Mărturii despre ajutoare acordate de români mănăstirilor și viețuitorilor Athosului, prezentate într-o lucrare a englezului Paul Rycaut din anul 1679

Printre lucrările englezului Paul Rycaut, – înnobilit, prin acordarea titlului de Sir, și fost consul al țării sale în Imperiul otoman, la Smirna –, s-a numărat și „Starea prezentă a Bisericii Greacă și Armeană” (The Present State of the Greek and Armenian Churches), tipărită la Londra, în anul 1679 (1)

Lucrarea lui Paul Rycaut, din anul 1679, a fost tradusă în limba franceză de către Monseniorul de Rosemond. Traducerea a fost publicată în anul 1692, cu titlul: „Histoire de l'etat present de l'eglise grecque et de l'eglise armenienne” („Istoria stării prezente a Bisericii grecești și a Bisericii armene”), și numără 444 de pagini. (2)

Aceeași traducere franceză a cărții lui Paul Rycaut a fost reeditată la Amsterdam, în anul 1696. (3)

Cîteva ani mai târziu, și anume, în 1710, a apărut, tot la Amsterdam, a doua ediție a traducerii franceze a lucrării lui Rycaut, făcută de Monseniorul de Rosemond. De precizat însă, că în a doua ediție a traducerii, din anul 1710, titlul lucrării lui Rycaut a fost redat de traducător astfel: „Histoire de l'Eglise grecque et de l'Eglise armenienne” („Istoria Bisericii grecești și a Bisericii armene”) (4). Totodată, de semnalat că, deși a doua ediție a traducerii, din 1710, numără tot 444 de pagini, ca și prima a acesteia, din 1692, în „cuvîntul înainte al traducătorului”, Monseniorul de Rosemond ține să precizeze că traducerea sa publicată în 1710 este „revăzută, îndreptată și sporită”. (5)

În lucrarea sa, Paul Rycaut amintește, de cîteva ori, și de ajutoare generoase ale românilor acordate mănăstirilor athonite. Iată, de ce, în cele ce urmează, expunem, în traducere românească, mărturiile lui Paul Rycaut despre ajutoare oferite de români așezămintelor de la Sfîntul Munte Athos. (6).

Paul Rycaut constată, mai întîi, următoarele: „Cea mai mare parte a acestor bogății le-au fost dăruite mănăstirilor athonite” (n.n.) de marii Țari, înainte ca Moscova să iasă de sub ascultarea (7) Patriarhiei de Constantinopol. Dar, Moldova, Țara Românească și Georgia, rămînînd credincioase acestui Patriarh, ele fac însă să apară în toate zilele magnificiența și generozitatea lor în favoarea acestor Mănăstiri; avînd o evlavie specială pentru o mănăstire sau alta”. (8)

Apoi, Paul Rycaut amintește în lucrarea sa de trei mănăstiri athonite, care, potrivit acestuia, au primit ajutoare din partea românilor, și anume, Caracalu, Pantocrator și Cutlumuș.

Despre ajutorul dat de români mănăstirii Caracalu, Paul Rycaut scrie: „ceea ce ni se spune despre Mănăstirea Caracalu nu este deloc satisfăcător. Grecii cred, în general, că mănăstirea a fost întemeiată de un vechi împărat român. Probabil, ei se referă la Antonius Caracalla, dar, așa ceva, este imposibil. Mult

mai plauzibil de crezut este că a fost construită de vreun Voievod al Țării Românești sau al Moldovei. Și ceea ce poate îndreptăți o atare presupunere este faptul că, acolo, găsim pe unul din pereții acesteia o inscripție destul de veche, ce indică că Mănăstirea a fost reparată, acum 170 de ani, de câțiva Voievozi ai acestor Provincii, cunoscute astăzi sub numele de Bugdania" (9).

Referitor la cele scrise de Rycaut, și prezentate mai sus, se cade a fi făcute unele precizări. Mai întâi că mănăstirea Caracalu a ars în anul 1530 (10), după care a fost construit turnul acesteia. Inscripția de pe turnul mănăstirii menționează că aceasta „s-a terminat” de construit de către „Ioan Petru Voievod”, adică, Petru Rareș, în „anul 1534” (11). Prin urmare, „inscripția destul de veche”, de care pomenește Rycaut, este chiar aceea din anul 1534 de pe turnul mănăstirii Caracalu. Așa stînd lucrurile, firește că „inscripția” nu putea avea „170 de ani” în 1679, cînd apărea lucrarea lui Paul Rycaut. Oricum, cert este că, reconstrucția mănăstirii Caracalu a putut fi întreprinsă de domnitorul Moldovei, Petru Rareș, (20 Ian. 1527-18 sept. 1538; feb. 1541-3 sept. 1546), numai după ce a obținut permisiunea Sultanului Suleiman Magnificul (1520-1566), urmare firmanului acestuia din anul „1535” (12). Dar, cu privire la anul emiterii firmanului, — „1535” —, Gherasimos Smyrnakis atrăgea atenția în voluminoasa sa lucrare „Sfîntul Munte”, apărută în 1903, că, în realitate, acesta este 1534, și, deci, același cu cel indicat în inscripția de pe turnul mănăstirii Caracalu. Și, iată ce scrie, în lucrarea sa din 1903, Gherasimos Smyrnakis: „Cronologia turnului de lîngă mare și aceea a firmanului, ce diferă între ele cu un an nu sînt contradictorii, din moment ce diferența de un an (1534-1535) este aparentă, ea rezultînd din începutul diferit al anului, și anume, la Otomani în luna Iunie iar la noi în Ianuarie” (13). Prin urmare, se poate afirma că, atît construcția turnului cît și aceea a mănăstirii Caracalu au fost începute de Petru Rareș în 1534, imediat ce a obținut firmanul Sultanului în acel an. (14)

De menționat, de asemenea, că la reconstrucția Bisericii mănăstirii Caracalu și-a adus contribuția și ginerele lui Petru Rareș, adică domnitorul Moldovei, Alexandru Lăpușneanu (Sept. 1552 – 18 Noim, 1561; Mart. 1564 – 5 Mai 1568). De altfel, Gherasimos Smyrnakis îl consideră pe Alexandru Lăpușneanu, drept „alt cititor al Mănăstirii” (15) Caracalu.

Se știe, în fine, că Moldova era numită și Bogdania, dar nu „Bugdania” cum consemnează Rycaut în lucrarea sa. Și, cu atît mai mult, prin denumirea de Bogdania nu erau desemnate ambele Țări Românești, așa cum afirmă Paul Rycaut.

În ceea ce privește ajutorul oferit de români mănăstirii Pantocrator, Paul Rycaut scrie: „Teodosie a fost fondatorul Pantocratorului, însă Alexie Comnen repară și mărește considerabil această Mănăstire, unde este și înmormîntat. După el, Voievozii Barbu și Gavril ai Țării Românești au construit acolo un turn, pe care l-au ridicat după ce căzuse în ruină” (16).

Și aici, la cele scrise de Rycaut despre ajutoarele românilor acordate mănăstirii Pantocrator, se cuvin aduse unele precizări și îndreptări. În primul rînd, că „Barbu și Gavrilă” nu erau voievozi ai Țării Românești, așa cum

consemnează Paul Rycaut, ci boieri demnitari. Barbu era din Țara Românească, iar Gavrilă din Moldova.

Potrivit afirmațiilor lui Gherasimos Smyrnakis, „o inscripție pe o placă de marmoră aflată în aripa apuseană a mănăstirii și în fața ușii apusene a pronaosului” (17) indică următoarele: „7045 – 1537 zidul exterior și aducerea apei acesteia de către actualul demnitar domnul Gavrilă Trusianu (sic) și Barbu mare logofăt al Moldovei” (18). Așadar, conform inscripției din 1537, construcția zidului exterior al mănăstirii Pantocrator și aducerea apei potabile în aceasta s-a datorat celor doi demnitari români, Gavrilă Troțușanu și Barbu. Ultimul, adică, Barbu, ar fi „pictat și katolikonul în 1536, apoi a clădit între altele o ospătărie” (19); potrivit celor menționate de istoricul rus Vasile Barski, care vizita Athosul în anul 1720.

Cît despre acel „Barbu”, pomenit de Rycaut, înclinăm să credem că este Barbu III Craiovescu, care a fost Mare Ban între 17 Martie 1534 și 20 August 1535, mai ales că Barbu II Craiovescu murise în August 1530 (20). desigur, că, „Gavrilă Trusianu”, așa cum este menționat de Paul Rycaut, era, în realitate, logofătul Gavrilă Troțușeanu (1541), sfetnicul lui Ștefăniță Vodă (1517-1527) și al lui Petru Rareș (21). deci, în baza celor de mai sus, nu pot fi acceptate ca vrednice cele scrise de Paul Rycaut, potrivit căruia „Barbu și Gavrilă Trusianu” construiseră „turnul” mănăstirii Pantocrator.

După Paul Rycaut, și mănăstirea Cutlumuș s-a bucurat de ajutoarele românilor, căci „... o inscripție, ce se vede pe perete, de mărturie că, aproximativ pe la anul 1500, Ioan Neanchus (sic) și Ioan Radulus (sic), Voievozi ai Țării Românești, o reparară și o măriă” (22).

Evident, voievodul „Ioan Neanchus”, de care pomenea Paul Rycaut, era Neagoie Basarab (1512-1521) al Țomânești. Neagoie Basarab a efectuat, într-adevăr, o serie de construcții la mănăstirea Cutlumuș (23), motiv pentru care avea el însuși s-o numească „Lavra cea mare a Țării Românești”.

Celălalt Voievod, „Ioan Radulus”, menționat de Paul Rycaut, era Radu cel Mare (1495-1508) al Țării Românești, care a contribuit și el la reînnoirea mănăstirii Cutlumuș, potrivit mărturiei lui Ioan Comnen, inserată în Proschin-arul său din anul 1701 (24).

În cartea sa din anul 1679, Paul Rycaut menționează și dărnicia românilor din Moldova și din Țara Românească manifestată față de călugării athoniți, veniți în acestea după ajutoare și milostenii. Astfel, Rycaut scrie că „darurile lor cele mai frumoase vin din Moldova, din Țara Românească, din Rusia, din Moscova și din Georgia, de unde călugării se întorc adesea încărcăți de bogății” (25).

Iată, așadar, ceea ce scria englezul Paul Rycaut, în lucrarea sa din anul 1679, despre ajutoarele și generozitatea românilor față de mănăstirile și călugării de la Sfântul Munte Athos.

Așa cum s-a putut constata, cele scrise de Paul Rycaut nu corespund întotdeauna adevărului istoric, dar, ele sînt, totuși, mărturii prețioase, ce vădesc, o dată în plus, că românii, în frunte cu domnitorii și demnitarii lor, au fost ctitori și miluitori, fără egal, ai așezămintelor athonite. Totodată, datorită cărții lui Paul

Rycaut, tradusă și în franceză, lumea occidentală a putut să ia cunoștință, încă de la sfârșitul secolului al XVII-lea, despre dârnicia și ajutoarele românilor față de mănăstirile și monahii Athosului. În schimb, toate acestea, scrise de Rycaut, aveau să rămână, în mare măsură, necunoscute, precum și foarte folosite în istoriografia românească, ceea ce ne-a determinat, de altfel, să expunem, în traducere românească, mărturiile prezente în cartea din 1679 despre ajutoarele românilor oferite mănăstirilor și viețuitorilor Athosului.

Pr. Dr. Ioan Dură

NOTE

- 1) Rycaut (Sir Paul). The Present State of the Greek and Armenien Churches. London, 1679
- 2) Rycaut le Chevalier, Histoire de l'etat present de l'église grécque et de l'église armenienne. Traduit de l'anglais par M. de Rosemod. Middelbourg, G. Hortemels pere et fils, 1692. 444 p.
- 3) Rycaut le Chevalier, Histoire de l'etat present de l'église grécque et de l'église armenienne. Traduit de l'anglais, par M. de Rosemond, Amsterdam, P. Marret. 1696. 444 p.
- 4) Rycaut le Chevalier, Histoire de l'église grecque et de l'église armenienne. Traduit de l'anglais par M. de Rosemod, 2e edition, Amsterdam. j. desbor-des 1710. 444 p.
- 5) „Seconde edition revue, corrigée et augmentée”.
De notat că, „Cuvintul înainte al traducătorului”, expus la începutul ediției a doua a traducerii din 1710, nu este numerotat. Firește, n-a fost în intenția noastră de-a cerceta în ce anume a constatat „îndreptarea și sporirea”, ediției a doua a traducerii, din 1710, enunțată de autorul acesteia, Monsenoirul De Rosemond.
- 6) În prezenta lucrare am folosit ediția a doua a traducerii în franceză a lucrării lui Paul Rycaut.
- 7) Cert, Paul Rycaut se referea la perioada de după 1589, an în care Biserica Ortodoxă Rusă devenea Patriarhie.
- 8) Rycaut le Chevalier, Histoire de l'église grécque... , Amsterdam, 1710, p. 230.
- 9) Ibidem, p. 238
- 10) Vezi Prof. Diac. Gh.I. Moiescu, Contribuția românească pentru susținerea Muntelui Athos în decursul veacurilor, în „Ortodoxia”, V, 1953, nr. 2, p. 259.
- 11) Inscricția, care se află „pe lințou de la mica ușă apuseană a turnului”, „... pe o placă de marmoră de o lungime de 0,50 m”, este următoarea:
„În vremea egumenului Gherasim
Ioan Petru Voievod, Ioasaf Monahul ctitori, Syrpolos Dionisios H(atzis) și
meșter zidar. An(ul) (7042-1534), s-a terminat turnul și zidul de
apărare” (Traducerea noastră).

(Gherasimos Smyrnakiss, 1903; Imprimare anastatică, Karyes – Aghios Oros, 1988, Editura 'Panselinos', p. 575).

A se vedea, și: Dorotei monahul de la Vatopoied, vol.I, katerinim 1987, p.359.

12) Gherasimos Smyrnakis, op. cit., p. 575

13) Ibidem, p.577.

14) Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae consideră că, referitor la reconstrucția mănăstirii Caracalu, „clădirile încep în 1535 și se termină abia în 1563”. (Teodor Bodogae, Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos, Sibiu, 1940, p. 239).

15) Gherasimos Smyrnakis, op. cit. p. 577.

16) Rycaut le Chevalier, Histoire de l'eglise grecque..., Amsterdam, 1710, p. 240.

17) Gherasimos Smyrnakis, op. cit., p. 532-533.

18) Ibidem, p. 533.

19) Teodor Bodogae, op. cit., p. 189.

20) Vezi Nicolae Stoicescu, Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Sec. XIV-XVII. București, 1971, p. 47.

21) Vezi Constantin C. Giurescu – Dinu C. Giurescu, Istoria Românilor de la mijlocul secolului al XIV-lea pînă la începutul secolului al XVII-lea, București, 1976, vol. 2, paginile: 272, 280-281.

De notat că, Gavrilă Trotușeanu a fost mare logofăt între „10 dec. 1516 - 25 mart. 1523” și „fără titlu (al doilea stat)22 aug. 1530 - 30 apr.1537”, și „ucis de Petru Rareș la 11 martie 1541” (Nicolae Stoicescu, op. cit., p. 332).

22) Rycaut le Chevalier, Histoire de l'eglise grecque..., Amsterdam, 1710, p. 241.

23) Despre lucrările de construcție efectuate de Neagoe Basarab la Mănăstirea Cutlumuș, a se vedea, Radu Crețeanu, Danii făcute de Craiovești și de Craioveni la Locurile Sfinte și la Muntele Athos, în „Mitropolia Olteniei”, XXVII, 1975, nr. 7-8, p. 522; Gerasimos Smyrnakis, op. cit., p. 523.

24) Vezi Ioan Comnen, Karyes – Sfântul Munte, 1984, ediția a VIII-a, p. 77; Vezi și Gherasimos Smyrnakis, op. cit., p. 523.

25) Rycaut le Chevalier, Histoire de l'eglise grecque..., Amsterdam, 1710, p. 250.

Pr. Dr. Ioan Dură

DOCUMENTARE

Mănăstirea Radu Vodă din București

Strada Radu Vodă din București, orientată principal de direcția SE-NV, a rezultat din străpungerea în dembleu a unui străvechi ostrov din dreapta râului Dîmbovița, despărțind astfel biserica mănăstirii cu același nume, de metohul ei, mult mai nou, biserica Bucur (1745) care i-a servit ca bolniță. Prin secolul al XV-lea, ostrovul acesta se înălța probabil cu 60-65 m deasupra mlaștinilor, rezultate din dese revărsări ale râului.

Suprafața destul de mare a colinei, înălțimea dominantă în zonă și mlaștinile din jur făceau din ostrov un punct mai ușor de apărat. Acestea au atras pe ctitori să creeze pe colină un complex monastic, o curte domnească fortificată și cu palat domnesc. Aceste măsuri de siguranță se datorau frământărilor politice, deseori sîngeroase, în care autoritatea centrală, în contradicție cu marii feudali, își împleteau lupta politică cu cea religioasă. De aici instabilitatea domnitorilor; 30 de schimbări între 1545- 1627.

Se pare că prima biserică de lemn, cu temelii de piatră, s-ar fi ridicat în secolul al XV-lea și există încă sub Mihnea Vodă cel Rău (1508-1509) și poate refăcută de el.

Biserica de zid Sfînta Troiță, cu întregul complex monastic, curtea domnească cu palatul și fortificația din jur au fost ridicate de Alexandru al II-lea Mircea Vodă (1568-1577) și soția sa Ecaterina, înzestrînd-o cu moșii întinse. Tot ei au rectificat mănăstirea Plumbuita (1570). Atașamentul lor de Biserica Ortodoxă Română este dovedit și prin ajutoarele în bani și moșii pentru mănăstirile din Athos: Simonpetra, Xenofon, Xenropotam și Dohiariu sau Sf. Ecaterina din Sinai. Toate acestea după ce Alexandru pribegise 20 de ani în Țara Arăpească și 14 în Halep.

Trebuie reținut că Alexandru II Mircea lucrase în strînsă colaborare cu puterea spirituală a țării, pretinzînd că „am ridicat această sîntă Mitropolie, cu toată osîrdia” sau mai corect „lavră mare și cinste în loc de Mitropolie”.

Cu ocazia luptelor dintre Mihai Vodă Viteaz și Suliman pașa, Mihai s-a retras la Tirgoviște. Turcii au ocupat Bucureștiul și au completat fortificațiile. La sfînta Troiță au procedat la fel, construind palisade și o „plancă” (a lui Sinain), în care au inclus cinci bastioane cu tunuri. Biserica a fost prefăcută în moschee. La retragere au jefuit populația, au incendiat orașul, distrugînd și fortificațiile. Pe

colina Sfintei Troițe au distrus palanca, iar biserica a fost aruncată în aer cu ajutorul pulberii de tun.

Pentru cea de a treia ipostază a Bisericii Radu Vodă, redăm textul în traducere al pisaniei grecești de deasupra ușii de la intrarea în Biserică: „Răposatul Alexandru a dat în dar Treimeii această Biserică de demult. Domnul nostru fiind (acum n.n.) Io Radu Voievod, cu strălucire a ridicat-o (a treia oară n n) din temelie și a închinat-o mănăstirii Ilyirilor, în anul 7123 (1615) corect 1613.

Dintr-o altă pisanie, al cărui text a rămas într-o cârțiță a lui Al. Pelimon, reproducem numai: „... a venit (la domnie n n) Radu Voievod, feciorul Mihnii Voievod... în cursul anilor 7121... au început a o (re)zidi din temelie pînă au săvîrșit“. Trecuseră 31 de ani de la aruncarea ei în aer“. Inscripția continuă, precizînd că la trecerea lui Radu ca domn în Moldova, „... au stătut a fi domn al Țării Românești fiul său Alexandru (al III-lea Mihnea)“ și el a completat recititoria. Cei doi au săvîrșit-o deci, în 11 ani (1613-1624), de la această dată, mănăstirea din ostrov s-a numit și Radu Vodă. Acest Voievod a fost „Și întemeietorul unei politici mărețe, bazată pe continuitatea de lege ortodoxă a creștinilor din imperiul otoman...“ De altfel, biserica respectivă a fost înscrisă în 1614 de Ciril Patriarhul Alexandiei

O grijă deosebită a arătat Sfintei Treimi și Alexandru (Coconul) Vodă, fiul lui Radu Mihnea, „restituindu-i averile acaparate de alții (moșii, sate, iazuri, mori, bălți, poduri, vii, prăvălii, case de locuit etc.)

În 1832, mănăstirea Radu Vodă dispunea de un venit anual de 67.789 lei. Dintre numeroșii călători străini care au vizitat acest complex, îl apreciem pe acela al ierodiaconului Paul de Alep (1653-1657): „E o zidire frumoasă, cu aspect prea plăcut. Biserica e mare și spațioasă, foarte suplă, mult ornamentată și acoperită peste tot cu picturi. În partea despre sud e locul mormintelor beilor (voievozi) cititori, cu bolțile de marmură albă, împodobite cu valuri de stofe țesute cu fir și alcătuite în foirma unei cupole care se reazimă pe stâlpi de metal (baldachin). Portretele răposăților sînt zugrăvite pe perete“.

Edificiile complexului au avut deseori nevoie de reparații și refaceri. Amintim de exemplu, distrugătorul cutremur din 1802, cînd a fost doborâtă, între altele, frumoasa clopotniță. A fost refăcută de egumenul Ignatie arhimandrit Iviriutul, în timpul Lui Constantin Ispilant (1802-1806) dar nu a fost numai atît. Au suferit grave ruinări și alte părți ale complexului, mai ales în cutremurul din 1838. Turlele Bisericii amenințau să se prăbușească, pereții au fost spărți în înălțime, pridvorul fusese deplasat. Clădirea fostului palat avea crăpături mari în ziduri; tavanele i se prăbușiseră. Stăreția suferise „săltarea din loc“ iar zidul înconjurător distrus pe jumătate din înălțime etc.

Între timp, complexul lipsit de obște, a fost folosit de Seminarul Central. Unele camere fuseseră ocupate de spitalul oștirii și spițeria acestuia. Prin 1847, Depart. Credinței obligase pe egumen să îngrijească de meremeturi (reparații) la unele încăperi, pentru a fi folosite de unele clase de la liceul Sf. Sava sau să aducă de la Viena ceasul pentru clopotniță. În 1862 existau în cadrul complexului, în afara Bisericii: „sala domnească“, deci fostul palat domnesc (vezi ruinele din fața

Bisericii), o clădire a cîte un etaj „apartament”, probabil arhodarnicul, și stăreția cu trei camere, toate în „proastă stare”. Prin 1863 zugrăveala originală din interior era de asemenea degradată. Au fost folosiți pictorii C. Lecca și Mișu Pop. Ei au păstrat din pictura veche numai catapeteasma și icoanele mobile.

Cu toate că s-au mai făcut reparații (ex. 1877 etc), în 1933 arhitecții N. Ghica-Budești și V. Moiescu au aflat biserica „fără turla și ploua în interior”. Din 1919 lipseau și turlele mici.

O epocală schimbare s-a produs în cadrul complexului prin „Fundăția Ioan Scorțeanu din fondurile căreia s-a construit impresionanta clădire de cărămidă roșie aparentă sub numele de Internatul Teologic. Redăm inscripția de la intrarea în clădire. „Fundăția Ion Scorțeanu și Maria Schiopescu, sora sa (în) 1893. Ridicatu-s-a această clădire din temelie, contribuind la ea Doamna Maria Schiopescu din București, cu suma de 135.000, capital rîr.ras de la fratele său Ioan Scorțescu, spre veșnică pomenire”. Acestei construcții cu trei nivele și o lungime E-V de 66 m i s-au adăugat în 1977, încă un etaj și în prelungirea axului transversal o altă clădire asemănătoare de 35 m. În aceeași manieră (cărămidă aparentă) a fost realizată și clădirea cu etaj de lîngă clopotniță.

O atracție aparte exercită prin arhitectura celor trei nivele, trei prisme suprapuse cu înălțimi și suprafețe diferite, cu gangul și arcada semicilindrică în cel de jos, cu turnulețul lipit în exterior al scării spirale care conduce la clopote și acoperișul în formă de clopot, învelit cu tablă.

Cea mai temeinică și substanțială restaurare a complexului s-a realizat între 1969-1974, cu osîrdia repauzatului Patriarh Justinian Marina (1948-1977). Restaurarea a fost încredințată faimosului arhitect Ștefan Balaș. Pictura a fost refăcută de talentatul arhimandrit Sofian Boghiu, în echipă cu pictorul V. Caraman etc.

x

Adusă la parametrii inițiali, prin restaurarea din 1977, biserica Sfintei Treimi aparține grupului de monumente religioase din prima epocă, prin pronasul lărgit pînă la 17 m spre exterior, planul treflat și prezența impresionantă a celor 10 stîlpi interiori, înlocuind așa zisele „masive de zid” inițiale. Se apreciază că acest locaș se aliniază la „tipul meșterului Manole”, adică Bisericii episcopiale din Curtea de Argeș (1805). Este deci un „strălucit monument al arhitecturii române”.

Zidurile ating grosimea de aproximativ 1,5 m.

Absidele apar semipoligonale în exterior și semicirculare în interior.

Axul principal se desfășoară pe 36-37 m din care pridvorului îi revin 6,5 m, iar pronaosului 11,5 m. Pentru pronaos au fost rezervați 12 m și în sfîrșit altarul 7 m. În zona îngustului (corsetului) lățimea Bisericii are numai 12 m.

Cei 10 stîlpi (pilaștri sau colcanele), cu bazete și capitele, de astăzi formează un dreptunghi cu laturile paralele cu axul, de 5 m iar celelate de 6 m. Ei sînt distanțați de peretele lateral la 3 m. Zona această dintre stîlpi și pereții înconjurători a fost destinată mormintelor, făcînd din biserică și o necropolă mai

întîi domnească. Cele două nișe din îngustime sînt distanțate între 6, recte 8 m, mai în exterior. Cea din sud adăpostește mormîntul lui Radu Mihnea, iar cealaltă al Patriarhului Justinian Marina.

În plan vertical zidurile ating 7 m la cornișă.

Pentru cele patru turle se apreciază, ca exemplu, a pantocratorului a fi de 20 m. Toate patru sînt deschise. cele două mici sînt dispuse pe colțurile dinspre vest ale pronaosului. Toate sînt prisme hexagonale iar acoperișurile de tablă.

În ce privește aspectul de necropolă, s-ar putea scrie zeci și chiar sute de pagini pentru a prezenta cele 26 de morminte identificate în interiorul Bisericii și în alte 5-6 din exterior. Amintim numai trei dintre ele.

Pe lespede de marmoră a mormîntului lui Radu Mihnea Voievod au fost sculptate jumătate insemnele heraldice ale Țării Românești și Moldovei, adică acvila cruciată și capul de bour, prefigurînd unirea celor două țări. Din inscripția ce le înconjoară reținem că Radu „s-au pristăvit întru cetate în Hirău, în luna lui ghenarie 13 zile, simbătă și cu mare cinste i-au adus trupul dumnealui... 7134 (1629)“.

Din inscripția de pe mormîntul din partea opusă reproducem „Aici odihnește în Domnul, așteptînd învierea de apoi, Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul României, 1948-1977, care unitatea ortodoxiei străbune a înfăptuit, acest sfînt lăcaș și multe alte mănăstiri și biserici a ajutat și preînnoit, sprijinitor credinței religioase a fost și cîrma Bisericii Ortodoxe Române, timp de 29 de ani, cu destoinicie a purtat. n.22 II 1901 26 III.1977. Veșnica lui pomenire“ Cu deosebită artă este cel mai frumos împodobit. Execuția lui a fost încredințată valorosului artist și arhitect C. Joja.

Din grupul marilor boieri Filipescu, arătînd o puternică legătură a acestei familii cu biserica Sfînta Treime, se remarcă mormîntul aflat în exterior, lîngă peretele dinspre nord al naosului. Pe lespede de marmoră s-a inscripționat: „Supt această piatră se odihnește, întru veșnică fericire, marea băneasă Ecaterina Filipescu, născută Balș, la anul 1784, căsătorită la 20 ianuarie 1803 cu excelența sa marele ban și întîiul boier al Țării Românești Gheorghe Constantin Filipescu și rechemat în sînul cerescului părinte la 5 iulie 1842“. deasupra inscripției a fost sculptată foarte frumos stema complexă a celor doi soți.

Biserica Sfînta Treime a posedat un patrimoniu mobil de mare valoare: icoane, cădelnițe, sfînte vase (unele unicate), cărți vechi și rare pe care astăzi nu le mai are. Probabil că se află la muzeul de artă. Se pătrează însă, cu bogăția și frumuseța inițială, cele 57 de icoane ale catapetesmei. A fost, însă, dotată cu un patrimoniu nou, care satisface întru totul, nevoile de cult și de practică a seminaristilor. De altfel marea și frumoasa clădire din partea de sud a colinei este folosită ca sediu al Seminarului Teologic de sub supravegherea Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Preot Grigore T. Popescu
Gion D. Ionescu

Bibliografie selectivă

C. Săndulescu – Verna. Biserica Radu Vodă din București. Buc., 1930;

N. Bălcescu. Istoria Românilor sub Mihai Vodă Viteazu. Buc., 1898;

C.C. Giurescu, Istoria Bucureștilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi. Buc., 1966. Gh. Ionescu-Gion, Istoria Bucureștilor. Buc., 1899; N. Iorga, Istoria românilor prin călători. Buc., 1981; Piatra de mormînt a lui Alexandru Vodă Mihnea. Buc., 1937. Istoria Domnilor Țomănești. Buc., 1902., N.Ghica-Budești, Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia. Buc. 1938, Preot prof. dr. N. Șerbanescu, Întemeierea Mitropoliei Ungro-Vlahiei. Buc., 1959, Fondul M-rea Radu Vodă de la Arh. St. Buc., 8342 unități arhivistice, 446 dosare și 32 condici

MĂNĂSTIREA ȚIGĂNEȘTI

Venind dinspre București pe șoseaua ce duce către Ploiești, la intrarea în localitatea Ciolpani, se face spre stînga un drum asfaltat ce străbate o parte din această frumoasă așezare de cîmpie. Case în majoritate noi, construite cu gust și străjuite de multă verdeață se ridică de o parte și de alta a drumului arătînd că este vorba de o așezare de oameni gospodari. Lăsînd în urma Ciolpanii, drumul își continuă șerpuirea cale de circa 2 km. strecurîndu-se printr-o lizieră de pădure tînără, lasînd la de o parte și de alta cîteva case răslețe. Doar cîteva zeci de metri și în fața ne apar turnul clopotniței și casele albe ale mănăstirii Țigănești, unde drumul se termină printr-un larg scuar de verdeață.

Nicolae Iorga care poposise aici în vara anului 1916 descria astfel locul: „Fiecare gospodină ține să și aibe gospodăria ei, și în largul arc ce înconjoară biserica nouă, și reînviata încă, se orînduise, în curți mărunte, cu grădinița din fața așezării călugărești curate ca floarea ce le înconjoară”. Și astăzi, vizitatorul ce poposește aici la Țigănești este plăcut impresionat, ca și Nicolae Iorga pe vremuri, de același aspect „curat ca floarea” al mănăstirii. Alei tivite cu flori multicolore, casuțele maicilor de un alb ce strălucește în lumina soarelui, multe din ele adumbrite de verdeață și înveselite cu flori, casa de oaspeți, atelierele, stăreția, muzeul și, nu în ultimul rînd, cele două biserici ale mănăstirii fac dovada unor mîini de buni gospodari care știu a-și îngriji și prețui locul ce le-a fost lăsat în grijă. Spre deosebire de alte așezări monahale, mănăstirea Țigănești nu este înconjurată de ziduri de apărare, ziduri care – de obicei – sînt închise cu masive porți de lemn terecate. Acest lucru dă locului și mai mult farmec deoarece ai impresia că te afli într-un cochet sătuc peste care este așternută o pace și o liniște binefăcătoare. Casuțele maicilor sînt orînduite, așa cum consemnase și N. Iorga, într-un larg careu în jurul Bisericii lăsînd largi spații de verdeață. Alte cîteva se continuă în afara incintei aliniate ca un început de uliță de sat.

Satul Țigănești (în vechime apărînd și sub denumirea de Țigănești-Izvorani, ultima fiind o așezare situată „peste șosea” la Ciolpani), proba-bil își află existența încă din veacul al XVII-lea fiind menționat într-un hrisov domnesc din

anul 1641 prin care Matei Basarab dăruia logofătului Gheorghe, o moșie la Țigănești. Cealaltă localitate — Izvorani —, pare a fi mai veche întrucât la anul 1558 Mircea Ciobanul dăruiește acest sat mănăstirii Snagov.

Începuturile așezământului monahal sînt prea puțin cunoscute. Este posibil ca pe la jumătatea veacului al XVIII-lea să fi luat ființă aici un schit, presupunere bazată pe faptul că în incinta mănăstirii se află o lespede de piatră ce poartă înscrisă pe ea anul 1752. Desigur, în acea vreme locul acesta mai era stăpînit de marele codru al Vlăsiei, ce putea oferi un loc ideal de refugiu și reculegere pentru călugării-pustnici care vor fi ridicat aici o mică bisericuță de lemn. Așezarea Țigănești mai este menționată și în alte cîteva documente mai vechi aflate astăzi în păstrare la Arhivele Statului din București. Așa spre exemplu, printr-un hrisov domnesc scris în anul 1707 („7215”) „Constantin voievod” (Brîncoveanu) întărește apartenența moșiei Batești la moșia Țigănești. În anul 1729 („7237, aprilie 27”) Nicolae Alexandru Mavrocordat dă moșiei Țigănești alți 300 stînjeni de pămînt. Doi ani mai tîrziu, în 1731 („7239, maiu 10”) domnitorul Constantin Racoviță atestă apartenența Schitului Hagi Dima (sau Dima, cum apare în documente — viitorul „Schit al maicilor” din București) la mănăstirea Țigănești, căreia, în veacul următor, îi va deveni metoh. Tot pentru același schit va emite un document similar și voievodul Matei Ghica în anul 1752, precum și Constantin Racoviță, trei ani mai tîrziu, în anul 1755. Alexandru Ispilati întărește prin hrisov domnesc, la anul 1775, apartenența moșiei Batești la moșia Țigănești, ceea ce făcuse anterior și Constantin Brîncoveanu. Din anul 1798 datează un alt document de întărire a posesiunilor schitului Hagi Dima, document parafiat de Constantin Hangherrli, pentru ca în anul 1803 și 1805, Constantin Ispilati să emită alte înscrisuri ce întăreau posesiunile respective, înscrisuri în care figurau și numele așezării Țigănești. În anul 1814, Constantin Căplescuc „bivere șetrar” dă voie, în baza unui înscris, ca pe moșia sa un grup de călugări să întîlnească schitul Țigănești (aici este vorba probabil de extinderea așezării, pentru care s-a primit o parte din teren, deoarece, așa cum vom vedea, — la acel an noua biserică a mănăstirii era construită încă din anul 1812).

Revenind însă la începuturile așezării monastice de la Țigănești se pare că cel mai vechi document identificat pînă în prezent privitor la această mănăstire datează de la 1 august 1776 (deci din vremea primei domnii a lui Alexandru Ispilati). Este vorba de un act de vînzare a lui Paraschiv Căplescuc, „bivere șatrar”, prin care vinde moșia Țigănești din districtul Ilfov, sfinției sale părinte „Hrisant egumenul” aflat pe moșia sa de aici. Este vorba de un strămoș al susmenționatului Constantin Căplescuc care practic oferă loc de mănăstire unui egumen (ceea ce înseamnă că la data respectivă, exista deja o așezare călugărească) fie pentru ridicarea unui schit, fie pentru întreținerea unui grup de călugări ce se aflau deja în acest loc, neavînd cunoștință deocamdată de existența unui document care să menționeze prezența anterioară a unui schit sau alte așezări monahale aici, să considerăm anul 1776 drept anul în care a luat ființă așezământul monahal de la Țigănești. Pînă la anul 1780 schitul a fost locuit de călugări. Începînd cu anul 1805 (mai exact cu data de 7 iunie), din inițiativa

Mitropolitului Dositei și cu acordul său, Constantin Ipsilanti (aflat la prima sa domnie), aici ia ființă o mănăstire de maici prin aducerea călugărițelor de la schiturile Turbați-Ilfov (lângă lacul Snagov) și Hagi Dința (Schitul Maicilor, din București), împreună cu toate bunurile posedate. Despre aceste mutări aflăm dintr-un hrisov datat 5 mai 1813, semnat de Ioan Gheorge Caragea, document prin care întărește regurile mănăstirești și daniile consemnate de precedesorul său Constantin Ipsilanti (documentul este reprodus de V.A. Urechea în a sa „Istorie a românilor”, tom x, p 167-170). Motivul mutării – așa cum se menționează în documentul citat, a fost determinat de numărul mare de poporeni care se adunau la cele două schituri ceea ce tulbura modul de viață monahală („...neavînd biserică deosebită de mir, mergeau toți bărbații și femele la biserica schitului (...). Și așa și la un schit și la altul, nu puțină scandală se pricinuieste maicilor“...). Motiv pentru care „au găsit cu cale să supue mai sus numitele două schituri Turbați adică și Hagi Dima, cu toate acareturile lor mișcătoare și nemișcătoare la schitul Țigănești“. Noul așezământ este dat „sub duhovniceasca povățuire și ocirmuire a starețului de la sf. mămăstire Căldărușani“. Prin același înscris din anul 1805 Mitropolitul Dositei stabilește atît regulile de viațuire ale maicilor cît și sursele de venituri ale mănăstirii, necesare întreținerii și cumpărării de undelemn, tămîie, ceară, etc. Mănăstirea va primi anual 150 bolovani de sare, 100 de taleri din vama de la Gherghița, din vecinătate, scutire de oierit precum și 20 de oameni pentru ajutor la lucru în mănăstire. Aceste privilegii vor fi întărite și reconfirmate de urmași, lor adăugîndu-se și alte donații. Așa de exemplu, monahia Epracsia („Karamanloaica“) va dărui mănăstirii în anul 1834, moșia Conduratu-Ilfov; Safta Brîncoveanu îi va dona în anul 1863 moșia Preajba-Românați iar familia Bițcoveanu va face același lucru cu moșia Zădăriciu-Vlașca, ș.a. La scurt timp după Unirea Principatelor însă, Domnitorul Ioan Cuza va cere inventarierea averilor mănăstirești, iar prin Decretul emis la 17/29 decembrie 1863 o mare parte a averilor mănăstirești sînt trecute în proprietatea Statului. Ca urmare, în anul 1864, cînd se trece la aplicarea decretului respectiv mănăstirii nu îi vor mai rămîne decît o mică parte din averile deținute (în Monitorul Oficial apărut în ziua de vineri 20.III/1.IV. 1864 sînt menționate următoarele moșii ce au intrat sub incidența Decretului 1251: Cioipani-vatra schitului, Țigănești, Rătești, Pucheni, Zădăriciu, Hagi Dima, Preajba, Conduratu, Sărulești și alte bunuri fixe). Mănăstirea număra în anul 1864 209 maici și 58 surori care trăiau în 132 de clădiri ce constituiau ansamblul mănăstirii.

În istoria acestei mănăstiri se înscriu însă și multe fapte și evenimente demne de consemnat. Astfel, în același an 1864 cînd Alexandru Ioan Cuza va emite și o serie de legi și decrete ce vizau printre altele și reorganizarea școlilor, a învățămîntului, a bibliotecilor ș.a., la mănăstirea Țigănești va lua ființă o școală primară pentru copiii din sat, școală ce mai funcționa încă în anul 1871 și al cărei prin dascăl a fost monahul Dometian Pisone cel care, chiar în anul înființării școlii, va cere insistent fonduri penru repararea urgentă a clădirii în care aceasta funcționa. În această școală, pe lângă deprinderea scrisului și a cititului se învăța și lucrul de mînă, fetele îndeosebi deprinzînd îndeminarea cusutului și a brodatului.

Școala va contribui astfel la cultivarea gustului pentru frumusețea și autenticitatea artei populare, pentru păstrarea și transmiterea unor străvechi izvoare cu motive specifice zonei. Nu este deci lipsit de adevăr să se spună că actualele ateliere de țesătorie și broderie ce funcționează la mănăstirea Țigănești sînt legate de o tradiție născută cu mai bine de un secol în urmă pe aceste locuri.

Războiul de Independență din anul 1877 a mobilizat întreaga țară pentru ajutorarea armatei în obținerea victoriei. Mănăstirea Țigănești nu a rămas în afara acestui elan patriotic colectiv, de aici plecînd un număr de 15 călugărițe pentru a servi în rîndurile Crucii Roșii la îngrijirea bolnavilor și a răniților în timp ce maicile rămase la mănăstire vor confeționa lenjeria de corp pentru ostași și pansamente pentru răniți. Aceste acte de caritate se vor repeta și în timpul primului război mondial și în cel de al doilea, maicile servind pe front și ajutînd cu donații pe combatanți. Sămai consemnăm faptul că imediat după cel de al doilea război mondial la Țigănești va lua ființă un orfelinat pentru fetițele rămase fără părinți, acestea fiind îngrijite de maicile mănăstirii.

Un alt moment demn de menționat în viața acestei mănăstiri este cel legat de înființarea atelierului de țesut covoare. La data de 1 aprilie 1923, prin grija Patriarhului Miron Cristea, în localul fostei bolnițe va lua ființă acest atelier, dotat la început cu 12 războaie. Mîinile dibace ale maicilor vor deprinde arta țesutului tradiționalelor scoarțe cu motive populare oltenesti și tehnica de lucru a covoarelor persane. Atelierul va deveni o adevărată școală a artei țesutului întrucît aici vor veni și vor învăța tehnicile alesului, cusutului și brodatului, mai multe generații de tinere fete din satele și așezările învecinate. Prima maistră de lucru a acestei școli va fi maica Emilia Lăzărescu. Prin această activitate, mănăstirea Țigănești își înscrie numele printre centrele care au întreținut și promovat autenticitatea și frumusețea unuia dintre cele mai reprezentative genuri ale artei populare românești — arta țesutului (în Moldova, ateliere asemănătoare funcționau — și mai funcționează încă — la mănăstirea Agapia). Din anul 1948, prin grija și osteneala Patriarhului Justinian, atelierele de la mănăstirea Țigănești trec sub administrația patriarhală, vechile războaie fiind înlocuite cu altele noi, mecanice. Se reînființează totodată și secția de broderie artistică ecleziastică ce va realiza veșminte preoțești precum și țesături și broderii liturgice (bobedernițe, orare, procovețe și altele). Din același an Patriarhia va lua în grija sa și orfelinatul ce luase ființă după război. Atelierele funcționează și astăzi și constituie unul din punctele de interes pentru vizitatorii mănăstirii.

Construcțiile ce au constituit ansamblul mănăstirii Țigănești au suportat în timp mai multe intervenții de întreținere și reparații. Stricăciuni produse de vreme dar și calitatea slabă a materialelor folosite au determinat pe starețele mănăstirii să facă dese și justificate intervenții pentru reparații și restaurări. Aflăm din documente de arhivă că la data de 18 august 1854, spre exemplu, maica stareță Fevronia cerea, în baza unui deviz întocmit de specialiști, urgente reparații la clopotniță și arhondărie. Între anii 1877 - 1880 se fac alie demersuri din partea maicei starețe Domnica pentru executarea reparațiilor necesare la biserica mare, clopotniță și arhondărie, aceasta aflîndu-se într-o stare avansată de degradare.

Sumele alocate sînt însă insuficiente (în anul 1879 din suma de 3843 lei cît reprezenta devizul pentru repararea bolniței, arhondăriei și Bisericii mari, se aproba doar 1500 lei). Din aceste motive nu se vor putea îndrepta toate stricăciunile produse de timp la numeroasele construcții mănăstirești existente. Începînd însă cu anul 1967, prin grija Patriarhului Justinian, la mănăstirea Țigănești se va deschide un mare șantier de reparații și restaurări care a avut în vedere toate edificiile din incinta mănăstirii. Timp de 15 ani se va lucra la refacerea chiliilor, a stăreției, atelierului, se va reamenaja vechea clădire a arhondăriei într-un mic muzeu ce va găzdui colecția de obiecte de artă bisericească a mănăstirii, va fi restaurată biserica mare și altele. După încetarea din viață a Patriarhului Justinian, considerat, pentru grija ce a purtat-o acestui așezămînt, ca un nou ctitor al mănăstirii, continuarea lucrărilor va reveni urmașului său. Patriarhul Justin Moisescu, cel care se va îngriji de repararea stricăciunilor produse de cutremurul din anul 1977. Din anul 1986 de isprăvirea lucrărilor începute, în special a terminării lucrărilor de restaurare la biserica mare, se va îngriji din nou Patriarhul Teoctist.

x x

x

Vizitatorul pătrunde în incinta mănăstirii pe sub arcada înaltului turn clopotniță. Actualul turn înlocuiește o mai veche construcție ce fusese ridicată în anul 1812 (odată cu realizarea bisericii) fiind – la vremea aceea – făcută jumătate din zidărie și cealaltă jumătate (partea superioară) din lemn. În locul vechiului turn se va ridica altul nou, din zid, care va primi trei clopote în anii 1872, 1919 și 1920, două de cîte 450 kg, iar al treilea de 350 kg. În anul 1911 cînd se vor executa și ample lucrări de restaurare la biserica mare, clopotniței i se va adăuga un ceas cu patru cadrane al cărui mecanism (cîntărind 1320 kg) va fi adus din Germania prin stăruința mamei Emilia. Pe latura dinspre curtea interioară a mănăstirii, imediat sub cornișă, citim – scris cu caractere latine – anul 1973 („MCMLXXIII”). Este anul cînd s-au executat ultimele reparații și consolidări la acest turn.

Intrînd în curtea mînăstirii pe aleea cimentată și mărginită de flori multicolore ajungem în fața Bisericii. Avînd hramul „Adormirii Maicii Domnului” biserica a fost construită în anul 1812 și sfințită la 8 noiembrie același an, de ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril. Actuala construcție înlocuiește o alta mai veche din lemn ce servea drept biserică a fostului schit, biserica despre care se spune că a fost strămutată în comuna Amara, jud. Iași (după alte informații însă ar fi vorba de satul Amaru, în apropiere de Mizil) Informații privitoare la ctitori și la perioada de construcție ne sînt furnizate de pisania săpată în piatră și aflată deasupra ușii de de intrare în pronaos: „Acest sfînt și Dumnezeuiesc lăcaș unde se cinstește și se prăznuiește hramul Adormirii Prea Sfintei Stăpînei noastre Născătoarea de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria, s-au lucrat și s-au înfrumusețat din temelie precum se vede, prin îndemnarea și ajutorul blagos-

lovitului Domnului vel ban Radu Golescu și a cuvioșiei sale părintele arhimandrit și stareț al sfintei mănăstiri Căldărușani, chir Dositei și a marelui logofăt Gheorghe Florescu cu soția sa Anica născută Șuțu, ajutînd la acest sfînt lăcaș și din iubitorii de Cristos pravoslavnicii creștini aflîndu-se la această vreme cuvioasa stareță Marina schimonahia; s-a zidit la anul de la Hristos 1812 noiembrie 8". Așadar ctitorii Bisericii sînt marele ban Radu Golescu, marele logofăt Gheorghe Florescu și soția, arhimandritul Dositei de la Căldărușani, prima stareță a noului lăcaș fiind maica Marina. Dintr-un document din anul 1864, după enumerarea ctitoriilor mai sus menționați se consemnează că biserica mare a fost ridicată „în locul celei de lemn pentru ai cărei ctitori cercetînd nu se găseau numele lor nicăieri”.

Biserica este de plan triconc, adică are trei abside; două la nivelul naosului și o al treia la altar, după tipicul bisericilor ortodoxe. În interior biserica este împărțită în pridvor (închis), pronaos, naos și altar. Din punct de vedere stilistic, arhitectura Bisericii se încadrează, în mare, în coordonatele stilului neoclasic, un stil ce a cunoscut o largă răspîndire în arhitectura românească îndeosebi în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Este un stil bazat pe simplitate și sobrietate, ale cărui surse de inspirație se află în arhitectura antichității (folosirea de coloane, capitele, pilaștri, frontoane triunghiulare etc.). Multe din bisericile orășenești sau de mănăstire construite acum îmbracă haina acestui stil (un exemplu din Moldova – biserica mănăstirii Văratec, construită în anul 1808). Aici la Țigănești, fațadele sînt simple, decorate doar cu pilaștri înalți terminați în partea superioară, la cornișă, cu mici capiteluri simple. Fațada dinspre apus are un fronton triunghiular în cadrul căruia este reprezentată scena „Adormirii Maicii Domnului” (hramul Bisericii) realizată în mozaic de către pictorul Gheorghe Răducanu, cu prilejul ultimei restaurări. Același pictor a realizat și medalioanele în mozaic de pe fațadă (Sf. Dimitrie, Sf. Nicolae, Sf. Gheorghe) precum și cele 19 medalioane ce conțin chipuri de apostoli și prooroci, din exterior. Decorarea fațadelor cu medalioane pictate în cadrul cărora sînt redată personaje biblice este destul de răspîndită în arhitectura bisericească din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și din primele decenii ale celui de al XIX-lea secol (vezi bisericile de la Micșuneștii Mari, Săftica, Calvini-Buzău și altele). Coronamentul este constituit din două turle, una pe pronaos, octogonală și a doua, cu 12 laturi, peste naos, ambele sporind nota de verticalitate a monumentului. Intrarea în biserică se face pe sub un mic pridvor sprijinit pe două coloane cu capitele în stil antic, pridvor decorat în întregime cu reprezentări realizate tot în mozaic; în dreptul ușii de intrare, apostolii Petru și Pavel; pe plafon Iisus Emanuel înconjurat de simbolurile celor patru evangheliști, precum și variate motive decorative florale și geometrice. Pridvorul închis este în întregime acoperit cu pictură. Peretele din dreptul intrării în Biserică redă ampla scenă a Judecării din urmă, învierea morților, focul Gheenei (în dreapta), Grădina Raiului (în partea din stînga). Pe bolțile plafonului sînt reprezentate cele 7 sinoade ecumenice care au stabilit dogmele creștinismului; Niceea (anul 325), Constantinopol (381), Efes (431), Calcedonia (451), Constantinopol (553), din Constantinopol (680), Niceea (787). Pe calota centrală a bolții este figurată Maica Domnului cu Pruncul Iisus în brațe. Pictura pridvorului

se deosebește net de aceea a restului Bisericii fiind mai veche. Este posibil să aparțină anului 1853 când s-a realizat o primă repictare a interioarelor. Nu poate fi atribuită celei de a doua repictări realizată de zugravul Serafim în anul 1880 întrucât maniera de lucru a acestuia — așa cum se poate vedea în bisericuța din cimitir —, nu seamănă cu pictura din acest pridvor.

Intrarea în Biserică se face printr-o frumoasă ușă din lemn decorată cu ample motive florale stilizate. Ușa a fost realizată la începutul secolului al XX-lea cu cheltuiala Olimpiei Heruvin, una din susținătoarele materiale ale Bisericii. Ea este încadrată de un chenar din piatră sculptată în partea superioară în forma unei arcade, chenar decorat cu vreji stilizați. Deasupra ușii se află încastrată în zid pisania originală a Bisericii, scrisă în limba română dar cu caractere chirilice; pisanie al cărei text a fost reprodus mai înainte. Pronaosul în care pătrundem este acoperit cu șase calote sprijinite pe arce, întreaga boltă fiind susținută de două puternice coloane aflate în centrul pronaosului. Această veritabilă rețea de rezistență a fost realizată pentru a susține turla ridicată deasupra pronaosului.

Trecerea spre naos se face prin trei deschideri în arcadă, sprijinite pe stâlpi, după un model ce se răspîndise în arhitectura muntenească încă din veacul al XVIII-lea. Naosul este dominat de turla cu un diametru impresionant, precum și largile abside laterale care delimitează un amplu interior creat din necesitatea de a adăposti un mare număr de credincioși. Un frumos iconostas separă spațiul naosului de altar și el beneficiind de o largă absidă.

În ceea ce privește pictura acestei părți a Bisericii (exceptînd deci pridvorul), ea a suferit în timp mai multe refaceri, retușuri, repictări. Pictura originală nu s-a pastrat și cel puțin deocamdată, din documentele existente, nu se știe cine a fost autorul ei. În anul 1853 însă, în vreme stăreției măicii Fevronia și cu sprijinul starețului Eftimie de la mănăstirea Căldărușani, se face o primă intervenție la pictură ca urmare a reparațiilor ce au fost executate la zidărie. În urma repetatelor intervenții făcute de maici în anii 1877, 1878, 1879, intervenții prin care se cer de urgență reparații mai ales la Biserică, prin stăruința maicii starețe schimonaha Dòmnică, în anul 1880 se vor executa o serie de reparații la acoperiș, turlă, ferestre și tencuielile interioare, reparații care impun și intervenții asupra picturii, „afumată și ștearsă” după cum rezultă din memoriile înaintate Ministerului Cultelor. Refacerea picturii va fi încredințată pictorului Serafim (același care va picta tot în anul 1880, bisericuța bolniței). O a treia intervenție, de mai mare amploare însă, va avea loc în anul 1895 cînd, la 10 iulie, pictorul Gh. Stoenescu din Pitești, va termina de spălat, corectat și completat întreaga pictură, după ce se efectuează din nou importante reparații la zidărie. Tot în anul 1895, cu prilejul acestor intervenții, va fi montată și o nouă tîmplă — aceea care poate fi văzută și astăzi în biserică. Ea a fost realizată cu ajutorul material al Sofiei Diamandescu în urma donării în acest scop a sumei de 3000 lei. Icoanele tîmplei poartă semnăturile aceluiași Gh. Stoenescu. În anul 1911 se vor efectua noi reparații la clădire precum și o nouă spălare a picturii și efectuarea de corecturi, operațiune realizată de către pictorul Pandele (Pan) Ioanid. În sfîrșit, ultima intervenție asupra picturii (și cea mai amplă) va avea loc în anul 1929, în vremea păstoririi

Patriarhului Miron Cristea și se datorează pictorului Belizarie din Pitești, cunoscut pictor de biserici din prima jumătate a veacului nostru. Este vorba practic de repictarea întregii biserici care s-a putut realiza cu importantul sprijin al Olimpiei Heruvim, una din susținătoarele acestui lăcaș mănăstiresc, motiv care este reprezentată în tabloul votiv alături de fiica sa. Cu prilejul restaurării recente efectuate între anii 1985-1987 când, prin eforturile mamei starețe Heruvima Timaru și cu sprijinul Patriarhului Justin Moiescu se vor repara stricăciunile produse de cutremurul din anul 1977, se va efectua și o restaurare a picturii fiind solicitați pentru aceasta pictorii Gheorghe și Valeria Trășculescu. Biserica a fost resfințită la data de 31 mai 1987 de către Patriarhul Teoctist I. Toate aceste elemente sînt consemnate, cu destule detalii, în pisania aflată în pronaos deasupra ușii de intrare, pisanie a cărei conținut îl reproducem mai jos; „Acest sfînt lăcaș cu hramul Prea Sfintei Fecioare de Dumnezeu Născătoarei s-au ridicat și înfrumusețat de Vel Banul Radu Golescu și de mai mulți credincioși în Hristos în anul 1812, fiind stareță prea cuvioasa Marina. A doua oară s-a pictat cu cheltuiala mai multor credincioși și în anul 1853, fiind stareță prea cuvioasa Fevronia. La anul 1880 s-a zugrăvit din nou fiind Mitropolit D.D. Calinic, iar stareță prea cuvioasa Domnica arhimandrita, cu ajutorul mai multor creștini. În anul 1895 s-a pictat din nou făcîndu-se și icoanele cu donații de la credincioși, fiind Mitropolit D.D. Ghenadie Petrescu și stareță Zoi schimonahia. La anul 1911 s-a reparat pictura cu ajutorul Casei Bisericii fiind Mitropolit Atanasie Mironescu și stareță prea cuvioasa Iperechia Rădulescu. În anul 1929 s-a pictat din nou cu oarecare reparații la turlă, numai cu cheltuiala doamnei Olimpia I. Cheruvim în memoria decedatei sale fiice Aurora Cheruvim sub prea Sfințitul Patriarh Miron Cristea, fiind stareță prea cuvioasa Emilia Lăzărescu. Cu vremea simțindu-se nevoia de a se reface unele stricăciuni, mai ales după cutremurul din 1977, conducerea mănăstirii sub stareția mamei Heruvima Timaru, a efectuat noi reparații interioare și exterioare precum și restaurarea integrală a picturii murale, toate cu cheltuiala mănăstirii, cu contribuția a o parte din viețuitoare și cu ajutorul Sfintei Patriarhii și Arhiepiscopii a Bucureștilor, lucrările fiind începute în vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justin Moiescu și terminate în primul an de arhipăstorie a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist I. Lucrările de restaurare au fost executate de pictorii Gheorghe Trășculescu și Valeria Musceleanu Trășcălescu, cu ajutoarele lor. S-a resfințit la anul 1987, luna mai, 31 zile. Mozaicurile exterioare aparțin pictorului Gheorghe Rădulescu.”

Această pisanie pictată, acoperită cu o altă pisanie mai veche, scrisă în anul 1911 care nu diferă în esență de cea actuală. Fiind însă dispărută irecuperabil, este bine să fie consemnată pentru a fi cunoscută prin valoarea sa documentară. O reproducem așa cum figurează ea în broșura lui D. Stănoiu („Mănăstirea Țigănești”) tipărită în anul 1926, care o transcriem în original: „Acest sf. și D-zese locaș unde se cinstește și se prăznuiește hramul Adormirii și Prea Sf. Stăpînei noastre de D-zeu Născătoarei și pururea Fecioarei Maria, s-au ridicat și înfrumusețat prin osîrdia, cheltuiala D-lui Vel Ban R.Golescu și a multor iubitori de Hs. ce au ajutat. Prin stăruința Prea Cuv.star. și Arhi. al Sf.M-ri Căldă. la anul

1812. A doua oară s-au zugrăvit pe dinăuntru cu osteneala, osîrdia Prea Cuv.Arh. Eftimie star. Sf.M-ri Căldărușani la anul 1853. Iar acum la anul 1880 s-au zugrăvit a treia oară în zilele Prea Înălțatului Rege Carol I-iul cu binecuvîntarea Înalt Prea Sf.Mitropolit și Premat al României D.D.Calinic, prin străduința Prea Cuv.Arhimandrit și stareța acestei m-ri Domnica Schimonaha și cu ajutorul mai multor persoane iubitoare de Hs. Acum la anul 1895 s-au zugrăvit a patra oară făcîndu-se și tîmpla din nou cu toate icoanele și cu alte patru tocure de icoane tot din nou în zilele Înalt Prea Sf.Sale Mitropolit Primatul României D.D.Ghenadie Primatul României, cu stăruința și osteneala Cuv.Maicii Zoi Ieroftei Schimonaha și stareța acestei Mănăstiri și cu ajutorul a mai multor pioși creștini. În anul 1911 s'a învelit din nou s'a spălat și s'a corectat pictura în zilele I.P.S.S. Mitropolit Primat Atanase Mironescu, fiind superioară monaha Iperechea Rădulescu, cu ajutorul Casei Bisericii și altor creștini pioși. Fie veșnica lor pomenire. Amin".

Cîteva cuvinte despre această pictură. În pronaos, pe cele șase cupole sînt reprezentanți Arhanghelul Gavril, Maica Domnului, Arhanghelul Mihail, Sf. Ioan Botezătorul, Iisus Emanuel și Cuvioasa Paraschiva. Pe arce și stîlpi, martiri, mucenici și mucenițe. Pe pereți, în partea dreaptă sînt pictați Sf. Ecaterina, Cuv. Teodosie și Cuv. Sava cel Sfînt. În tabloul votiv apar Patriarhul Miron Cristea, primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Patriarhul Justinian, Olimpia Heruvim și fiica sa Aurora Heruvim. Pe peretele din stînga, Cuvioșii Antonie și Elisabeta și Mucenița Varvara. De o parte și de alta a arcadelor ce se deschid către naos pictorul i-a amplasat pe Sf. Mucenic Haralambie și Sf. Filoftea. Naosul cuprinde scene din Ciclul Patimilor Mîntuitorului și, ca reprezentări principale, pe Sfinții Împărați Constantin și Elena și Maica Domnului cu Pruncul (în absida din stînga), scena „Deisis” (Iisus tronînd, încadrat de Maica Domnului și Sf. Ioan Botezătorul) în absida din dreapta, alături de mucenici și mucenițe. Cupola este dominată, conform tradiției, de imaginea lui Iisus Pantocrator, apoi de fresce în care apar apostoli, evangheliști și alte imagini biblice. Pictura păstrează, în mare parte trăsăturile picturii bisericești din prima parte a secolului al XX-lea, un moment important din istoria picturii românești cînd aceasta își afirmă personalitatea și caracterul național. Pictura bisericească ce a avut în Tattaescu și Grigorescu precursori de seamă, părăsește treptat formulele austerității de tradiție bizantină punînd acum accentul pe exprimarea purității interioare a frumuseții sufletești. Aceste trăsături sînt identificabile și în pictura din biserica mare de la Mănăstirea Țigănești.

Cîteva cuvinte și despre iconostas și icoanele din biserică. Așa după cum am văzut, iconostasul a fost realizat în anul 1895. Este confecționat din lemn sculptat acoperit cu stuc aurit, în același stil neoclasic în care este realizată și arhitectura bisericii. Icoanele sînt opera pictorului Gh. Stoenescu a cărui semnătură o găsim pe ușile diaconești: „G. Stoenescu, pictor, 1895”. Dintre cele patru icoane împărătești, prima („Sf. Ioan Botezătorul și Sf. Nicolae”) este pictată de pictorul Teodor Rusu, cealaltă este dăruită de stareța Domnica Tomulescu în anul 1882 („Maica Domnului cu Pruncul”, Iisus Învățător” și Adormirea Maicii Domnului”) sînt acoperite integral cu ferecături din argint lucrate de argintarul F.Filipov în

anul 1882, ferecături ce nu lasă posibilitatea identificării pictorului decît la o viitoare scoatere temporară a acestora. Cei doi arhangheli – Mihail și Gavril –, care sînt pictați pe ușile diaconești, sînt și ei acoperiți cu ferecături din argint comandate de monahia Elpidiea Paraschivescu în anul 1911. În stînga și în dreapta iconostasului se mai află alte două mari icoane: prima („Încoronarea Fecioarei”) a fost pictată în anul 1914 de către Gheorghe Constantinescu iar a doua („Sf. Mucenică Filoftea”), este opera pictorului ploieștean R. Vintilescu din anul 1878. Alte două icoane, ambele reprezentînd-o pe Maica Domnului, se află în continuare în stînga și în dreapta altarului, fiind dăruite mănăstirii în anul 1909 de către Elena Hagi Vasile. Și în pronaos se află cîteva icoane de un interes aparte. În dreptul coloanelor ce separă pronaosul de naos se găsesc icoanele „Sf. Nicolae”, „Sf. Pantelimon” (pictat de Sava Henția în anul 1894), „Maica Domnului cu Pruncul” (1791), „Iisus Învățător” (1817), „Sf. Ioan Botezătorul” (sfîrșitul secolului al XVIII-lea) și „Adormirea Maicii Domnului” (pictată de Anton Serafim în anul 1885).

Cele două candelabre din naos (unul cu 12 lumini și celălalt cu 24) datează de la începutul secolului XX (în arhivele mănăstirii figurează numele Ecaterinei Georgescu și a doamnei Lucasievici care au dăruit în anul 1912 și, respectiv, 1923 cîte un policantru, probabil cele existente în biserică).

Mobilierul este nou, lucrat cu gust și în armonie cu întregul interior.

Printre candelarele ce se află în fața altarului se identifică și cîteva ce au fost aduse de la Ierusalim de către credincioșii ce au fost în pelerinaj în Tara Sfîntă.

Biserica din cimitir avînd hramul „Sfînta Troiță” datează de la începutul secolului al XX-lea. Din pisania pictată în pronaos, deasupra ușii de intrare, aflăm că „Acest sfînt și Dumnezeiesc lăcaș unde se prăznuiește hramul Sf. Troițe s-au ridicat de d-sa marele logofăt bisericesc N. Bîscoveanu pe la anul 1817 iar acum la anul 1880 în zilele Înalt Prea Sfințitului Mitropolit și Primat al României D.D. Calinic s-au zugrăvit și înfrumusețat de Prea Cuvîșia Sa stareța acestei mănăstiri Domnica Arhimandrita cu a sa cheltuială spre a sa pomenire și a tot neamului ei”.

Rezultă deci că biserica este ctitoria Marelui Logofăt al treburilor bisericești Nicolae Bîscoveanu (sau Bățcoveanu, cum mai apare în unele documente), construită în anul 1817 și pictată în anul 1880, an în care s-a executat ample reparații și repictării și la biserica mare, în urma intervențiilor făcute în anii 1878 și 1879 prin care se arăta că biserica ajunsese „aproape în stare de degradare”. Zugravul care a realizat pictura și a executat refaceri și la biserica mare a fost Anton Serafim împreună cu fiul său, care s-au semnat în josul pisaniei, consemnînd aici și data cînd s-a încheiat zugrăvirea: „19 noiembrie 1880”.

Biseriçuța este de plan triconc, cu un mic pridvor deschis pe coloane cu arcade trilobate, după un model larg răspîndit în arhitectura bisericească în Muntenia din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și începutul celui următor. În interior are un mic pronaos, naosul peste care se ridică turlă cilindrică și altarul. Biserica fiind destinată cu precădere serviciilor funerare este de dimensiuni reduse. Pictura pridvorului ca și aceea din interior a suferit o serie de adaosuri

și repictări ulterioare. Iconostasul cu icoanele sale este o lucrare mai nouă, realizată din lemn pictat. Din documentele de arhivă aflăm că la anul 1880, anul când s-a încheiat zugrăvirea interiorului, biserica avea o tîmplă din lemn, simplă, poleită, cu „patru icoane împărătești, șase praznice, șase apostoli, șase prooroci și „Răstignirea”.

Să facem acum și un scurt popas în atelierelor de țesut și broderie artistică. Din scurtul istoric prezentat la început rezultă că aceste ateliere au luat ființă la data de 1 aprilie 1923 în locul fostei bolnițe a mănăstirii, funcționînd cu 12 ražoabe aduse prin grija Mitropolitului Primat Miron Cristea. Începînd cu anul 1948 atelierelor trec sub administrația Patriarhiei Române, prilej cu care vor fi aduse aici răžoabe de țesut noi, mai moderne, înființîndu-se totodată și secția de broderie artistică pentru obiecte liturgice. reamintim că fondatoarea acestui atelier a fost maica stareță Emilia Dumitrescu care a fost și prima îndrumătoare de lucru. O vizită din aceste ateliere ne va arăta că maicile care lucrează astăzi realizează lucrări de o deosebită măiestrie artistică ceea ce a făcut ca atelierelor de la Țigănești să se bucure de o unanimă recunoaștere.

Din ansamblul Mănăstirii Țigănești mai face parte și clădirea stăreției a cărei construcție s-a realizat în anul 1817 dar care a suferit în timp, la fel ca și celelalte construcții, mai multe reparații, refaceri și amenajări, ultimele datînd din perioada 1967-1987.

Între anii 1817-1819 se vor construi trapeza și bolnița, cea din urmă fiind apoi destinată, după cum s-a văzut, atelierelor de broderie artistică. Vechile chilii ale maicilor datează și ele din aceeași perioadă, dar aspectul lor plăcut și civilizat este datorat ultimelor reparații încheiate în anul 1987.

O vizită la Mănăstirea Țigănești nu se poate încheia fără un popas în clădirea care găzduiește Colecția de artă ce cuprinde diverse obiecte bisericești. Maica ghida care ne va însoți ne va explica cum că, din inițiativa Prea Fericitului Patriarh Justin Moisescu, vechea arhondărie va fi și ea amenajată cu prilejul reparațiilor începute la mănăstire, în anul 1967, fiind amenajată pentru a găzdui actuala colecție de artă bisericească. Dotată cu cele trebuincioase unui muzeu, colecția oferă vizitatorilor săi o diversitate de exponate: manuscrise vechi, tipărituri, broderii, țesături de folosință liturgică, icoane pe lemn și pe sticlă, obiecte de cult din metal prețios, obiecte din lemn sculptat și altele. Se găsesc aici cîteva exponate de reală valoare artistică și documentară. Un manuscris ce datează din anul 1691, aparținînd deci vremii lui Constantin Brîncoveanu, cuprinde predicile Sfîntului Ioan Gură de Aur. Într-o altă vitrină se află un exemplar din Evangheliarul ce s-a tipărit la București în anul 1693, cu cheltuiala aceluiași voievod, în renumita tiparniță a Mitropoliei sub directa supraveghere și grijă a Mitropolitului cărturar Antim Ivireanu. Copertile Evangheliarului sînt îmbrăcate în catifea și au aplicații din argint aurit, lucrate într-un atelier din Țara Rmânească. Un alt manuscris ce datează din anul 1779 cuprinde „Predici învățătoare” traduse din limba greacă de ieromonahul Ilarion Dascău; o Evanghelle tipărită la Buda în anul 1812 poartă semnătura Mitropolitului Ștefan Stratimirovici de la Carloviț și este îmbrăcată în catifea roșie cu aplice metalice din argint, lucrate în

anul 1856-1857 în atelierul argintarului rus Kovalski Andrei Antonovici (1827-1856). Ghervasie Monahul va scrie în anul 1887 „Slujba Sf. Dimitrie”, manuscris între paginile căruia introduce litografiile realizate în anul 1799. Din fecunda tipografie a mănăstirii Neamț provine și Evangheliarul realizat în anul 1834 ale cărei coperti sînt îmbrăcate cu catifea roșie și aplicații din argint aurit. Dintre icoanele expuse, o parte sînt danii oferite mănăstirii de diverși credincioși. Reține atenția icoana reprezentînd-o pe „Sf.Paraschiva” dată „1797” și avînd semnătura lui „Vasile Zugravu”. De același meșter pare a fi și icoana „Maica Domnului cu Pruncul” aflată în aceeași sală. O altă icoană reprezentîndu-l pe „Sf. Nicolae” a fost realizată în Rusia în anul 1882 iar o alta („Răstignirea”) a fost adusă de la Ierusalim și dăruită mănăstirii în anul 1886. Una din săli găzduiește fragmente din tîmplă ce datează din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, mai mult către sfîrșitul acestui secol. Tradiția o consideră a fi veche tîmplă a bisericii, înainte de înlocuirea sa cu aceea actuală (1929). Dimensiunile reduse pun însă sub semnul întrebării această atribuire cu atît mai mult cu cît ea se înscrie în buna factură a stilului postbrîncovenesc. Motive vegetale tradiționale (vrei, frunze, flori) sculptate cu meșteșug, sînt acoperite cu flori de aur, detașîndu-se pe fondul albastru. Alături de acest fragment se află expus și un fragment din friza proorocilor, precum și cele două uși diaconești ale iconostasului. Toate aceste exponate fac dovada că biserica Mănăstirii Țigănești se constituie încă de la începutul existenței sale ca un valoros ansamblu de artă bisericească din această parte a Munteniei. În vitrine sînt expuse și o serie de obiecte din metal prețios: anafornițe, candelă, cadelnițe, sfeșnice, cruci, paftale și altele, realizări ale unor meșteri argintari din secolul al XIX-lea. Colecția este întregită și de cîteva icoane pe sticlă realizate în centre țărănești transilvănene de renume precum și de o veritabilă colecție de broderii dar și țesături litughice datînd din secolele XIX și XX, parte dintre acestea realizate în atelierul mănăstirii.

Vizita la acest lăcaș de reculegere spirituală este un act de cunoștere și ea oferă celui ce poposește aici prilejul înfîlîrii cu o ambianță nu numai plăcută dar și instructivă.

VICTOR SIMION

Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei Munteniei și Dobrogei

DIN AGENDA

de lucru a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist

- Luni, 1 iulie** – a primit pe I.P.S.Pantelimon, Mitropolitul Salonicului;
– a participat la templul evreesc din București la manifestările prilejuite de comemorarea a 50 de ani de la progromul evreilor din România.
- Marti, 2 iulie** – a oficiat la minăstirea Putna slujba Sfintei Liturghii și slujba de pomenire a lui S.tefan cel Mare cu ocazia împlinirii a 487 de ani de la trecerea în ves,nicie a marelui voievod.
- Miercuri, 3 iulie** – a vizitat minăstirea Sucevița și centrul eparhial al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.
- Vineri, 5 iulie** – a primit pe P.C.Pr.Petre Buburuz, Protopop de Chișinău și Deputat în Parlamentul Republicii Moldova.
- Duminică, 7 iulie** – a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Catedrala Patriarhală din București.
- Luni, 8 iulie** – a primit un grup de preoți și credincioși ortodocși din Grecia conduși de I.P.S.Agatonikos, Mitropolit de Mesageas și Lavreotikis.
– a participat la Ateneul Român la un concert de muzică bizantină susținut de corul de copii „Voces Primaverae”
- Marti, 9 iulie** – a analizat lucrările Permanenței Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.
- Miercuri, 10 iulie** – a primit o delegație de parlamentari austrieci.
- Joi, 11 iulie** – a primit pe domnul Eulogio Rodriguez, Ambasadorul Cubei la București;
– a participat în aula Casei Oamenilor de Știință din București la festivitatea acordării Premiului Academiei Române lucrării „Biblia lui Șerban Cantacuzino – 1688”, retipărită în 1988 prin eforturile Prea Fericirii Sale.
- Vineri, 12 iulie** – a primit pe domnul Dimitrios Deliyannis, Consilier în cadrul Ministerului Culturii din Grecia;

- a primit pe domnul Nicu Gheorghe, Ambasadorul României în Albania.
- Sîmbătă, 13 iulie** — a vizitat minăstirea Cernica.
- Duminică, 14 iulie** — a participat la oficierea Sfintei Liturghii la biserica Sfîntul Spiridon Nou din București;
- a participat cu ocazia Zilei Naționale a Franței, la o recepție oferită de Ambasadorul acestei țări la București.
- Luni, 15 iulie** — a primit pe domnul Peter Murphy, Consilier al Ambasadei S.U.A. la București.
- Marti, 16 iulie** — a primit pe domnul Prof. Hughes Oliphano de la Universitatea din Princeton, S.U.A.;
- a primit pe domnul Henk van Aeldoorn, coordonatorul programului de ajutorare pentru România din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor;
- a primit pe domnul Claudiu Negulescu, dirijorul de copii „Voces Primaverae“
- Miercuri, 17 iulie** — a primit o delegație a Bisericii Anglicane condusă de Excelența Sa, David Hope, Episcopul Londrei;
- a vizitat minăstirile Viforita și Dealu. La minăstirea Dealu a avut o întrevedere cu participanții celei de-a 21-a întilnire internațională a monahiilor, ce avusese loc la minăstirea Agapia, cu cîteva zile înainte.
- Joi, 18 iulie** — a prezidat ședința de constituire a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei de Tîrgoviște;
- Vineri, 19 iulie** — a vizitat minăstirea Zanfira — Prahova;
- a oficiat slujba vecerniei în orașul Plopeni — Prahova și a vizitat locul de amplasare a unei biserici ce va fi construită în această localitate;
- Sîmbătă, 20 iulie** — a oficiat slujba Sfintei Liturghii și slujba tirnosirii noii biserici din orașul Băicoi — Prahova;
- a participat la slujba privegherii la minăstirea Suzana.
- Duminică, 21 iulie** — a participat la slujba Sfintei Liturghii la minăstirea Suzana.
- Luni, 22 iulie** — a primit pe domnul Iulio Francis Ribeiro, Ambasadorul Indiei la București;
- a primit o delegație a Ministerului Culturii și Cultelor din Republica Moldova, condusă de domnul Ministru Ion Ungureanu.
- Marti, 23 iulie** — a primit pe domnii Ion Andrei, vice-primar al Capitalei și Mircea Marin, directorul teatrului Urmuz.
- Miercuri, 24 iulie** — a primit un grup de credincioși catolici, protestanți și ortodocși din Franța, conduși de P.C.Pr. Rene Beaupere, directorul centrului ecumenic „Sfîntul Irineu“ din Lyon și Pastorul Andre Benoit, decanul onorific al Facultății protestante din Strasbourg.
- Joi și Vineri, 25-26 iulie** — a prezidat lucrările ședinței plenare a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

- Simbătă, 27 iulie** – a oficiat slujba parastasului în amintirea a 5 ani de la trecerea la cele veșnice a Patriarhului Justin Moisescu.
- Marti, 30 iulie** – a prezidat ședința de constituire a Adunării Eparhiale a Arhiepiscopiei Bucureștilor.
- Joi, 1 august** – a prezidat o ședință de lucru a Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor;
– a primit pe doamna Șmaranda Ionescu, președinta Ligii Naționale a Femeilor din România
- Duminică, 4 august** – a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Catedrala Patriarhală.
- Luni, 5 august** – a primit o delegație a Bisericilor Protestante Libere din Suedia.
- Marti, 6 august** – a primit pe domnul Ion Broșteanu, președintele comunității românești din Elveția.
- Vineri, 9 august** – a vizitat mănăstirea Șuzana – Prahova.
- Duminică, 11 august** – a asistat la slujba Sfintei Liturghii la mănăstirea Cheia.
- Joi, 15 august** – a oficiat de sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului slujba Sfintei Liturghii la mănăstirea Sinaia – Prahova.
- Duminică 18 august** – a slujit Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală.
- Miercuri 21 august** – a prezidat ședința de lucru a Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.
- Vineri 23 august** – a primit pe membrii Comitetului de conducere al Societății Culturale „Mihai Eminescu” din Cernăuți.
– a primit pe membrii de conducere ai Ligii Tineretului Ortodox Român.
- Vineri 30 august** – s-a întâlnit cu preoții participanți la Cursurile preoțești de promovare și definitivare ținute la Institutul Teologic București.
- Duminică, 1 septembrie** – a oficiat slujba Sfintei liturghii în Catedrala Patriarhală din București.
- Marti, 3 septembrie** – a prezidat ședința Colegiului Electoral Bisericesc pentru alegere de ierarh la Arhiepiscopia Tîrgoviște. Alegerea s-a făcut în persoana I.P.S.Arhiepiscop Vasile Costin.
- Miercuri, 4 septembrie** – a prezidat ședința Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cînd a fost ales în postul de Episcop Vicar Patriarhal, Prea Cuviosul Arhimandrit Teofan Savu, Secretarul Cabinetului Patriarhal.
- Joi, 5 septembrie** – a primit pe Domnul Col. Dan Mănăstireanu Directorul Spitalului „Elias” din București.
- Duminică, 8 septembrie** – a oficiat slujba Sfintei Liturghii la catedrala Patriarhală.
- Marti, 10 septembrie** – a primit pe I.P.S.Mitropolit Petar Iovan Karevski de Prespa și Bitola din Macedonia.
- Duminică, 15 septembrie** – a oficiat slujba Sfintei Liturghii și slujba hirotoniei întru arhieru a P.S.Episcop Teofan Savu, Vicar Patriarhal, ci titlul de Sinaitul. Au participat și alți ierarhi ai Sfîntului Sinod.

- Marti 17 septembrie** — a primit pe Domnul Miloş Alcalay, Ambasadorul Venezuelei la Bucureşti împreună cu domnul Cornel Popescu, Preşedintele Casei Române din Venezuela.
— a făcut o vizită de lucru la şantierul Facultăţii de Teologie din Bucureşti şi al Centrului Ecumenic.
- Miercuri 18 septembrie** — a participat, la Palatul Cotroceni din Capitală, la dineul oferit de Preşedinţia României în onoarea Preşedintelui Turciei, Turqut Ozal.
- Joi 19 septembrie** — a prezidat lucrările Permanenţei Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureştilor.
- Vineri 20 septembrie** — a participat la Institutul de Arhitectură din Bucureşti la lucrările juriului pentru desemnarea proiectului de construire a Bisericii din Cimitirul Eroilor
- Simbătă 21 septembrie** — a vizitat minăstirea Dealu.
- Duminică 22 septembrie** — a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Catedrala din Tîrgovişte, instalîndu-l pe Înalţ Prea Sfinţitul Arhiepiscop al Tîrgoviştei şi Muscelului, Dr. Vasile Tîrgovişteanul.
- Miercuri 25 septembrie** — a primit pe P.C.Pr.Petre Buburuz, Protopop de Chişinău şi Deputat în Parlamentul Republicii Moldova.
- Vineri 27 septembrie** — a primit un grup de restauratori de carte veche din Anglia, de la Fundaţia ce se ocupă de restaurarea valorilor culturale.
- Simbătă 28 septembrie** — a participat la slujba Sfintei Liturghii la Mînăstirea Antim şi a condus lucrările Colocviului consacrat comemorării a 275 de ani de la moartea Mitropolitului Antim Ivireanul.
- Duminică 29 septembrie** — a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Catedrala Pariarhală.
— a avut o întrevvedere cu reprezentanţii românilor din străinătate, membri ai Comitetului de iniţiativă pentru organizarea unui Congres al românilor de pretutindeni, pentru anul viitor.
- Marti 1 octombrie** — a instalat în funcţia de vicar patriarhal pe P.S.Episcop Teofan Sinaitul la cancelaria Sf.Sinod de la mînăstirea Antim şi apoi la Editura şi tipografia Institutului biblic şi de Misiune Ortodoxă.
- Joi 3 octombrie** — a primit pe Pr.Dimitrie Tătulescu coordonator la Bucureşti al Biroului de activităţi filantropice pentru România din partea Episcopiei Ortodoxe Române din S.U.A., ca reprezentant al P.S.Episcop Natanael, şi pe Domnul Charles Ajalat, Cancelar al Arhiodiecezei creştine ortodoxe Antiohiene a Americii de Nord membru al Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Preşedinte şi Director executiv al Societăţii de ajutorare Creştină Ortodoxă, organizaţie panortodoxă din S.U.A. dedicată manifestării de compasiune faţă de nevoile lumii întregi.

- a primit pe Domnul Henk van Apeldoorn, coordonatorul programului de ajutorare pentru România din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.
- Simbătă 5 octombrie – a oficiat slujba tîrnosirii bisericii din parohia Blejoi, protoieria Ploiești cu hramul „Nașterea Maicii Domnului și Cuvioasă Parascheva“, hirotonind în diacon pe teologul Matache Marcel și în preot pe teologul Pirvu Vasile.
- Marti 8 octombrie – a participat cu o delegație a Bisericii Ortodoxe Române la funerariile Sanctității Sale, Dimitrios I, Patriarh Ecumenic al Constantinopolului.
- Duminică 13 octombrie – a oficiat împreună cu I.P.S.Mitropolit Daniel și alți ierarhi slujba tîrnosirii bisericii noi din satul Victoria, parohia Tocileni, din județul Botoșani.
- Luni 14 octombrie – la invitația I.P.S.Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a oficiat Sfinta Liturghie la Catedrala Mitropolitană din Iași cu ocazia mării sărbători a Sfintei Cuvioase Parascheva, împreună cu I.P.S.Arhiepiscop Pimen al Sucevei și Rădăuților P.S.Episcop Eftimie a Românilor și Hușilor, P.S.Episcop Epifanie al Buzăului P.S.Arhiereu-viceparoh Casian Gălățeanul, P.S.Episcop Calinic Botoșeneanul.
- Marti 15 octombrie – a participat la deschiderea cursurilor Facultății de Teologie din cadrul Universității din Iași.
- Miercuri 16 octombrie – a participat la deschiderea cursurilor Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț, a fost apoi întîmpinat împreună cu I.P.S.Daniel de soborul Mănăstirii, iar după amiază a deschis cursurile noului an școlar la Seminarul din Mănăstirea Agapia.
- Joi 17 octombrie – La invitația I.P.S.Antim al Dunării de Jos a vizitat centrul eparhial al Episcopiei Galaților și însoțit de P.S.Arhiereu Casian a participat la deschiderea noului an școlar la Seminarul Sf.Andrei, instalat în localul restituit de către Stat.
- Simbătă 19 octombrie – a primit un grup de preoți și credincioși ortodocși din Ptolemaida, Mitropolia Florinei, satul Epivata, Grecia locuitori din satul în care s-a născut sfinta Cuvioasă Maică Parascheva, ce au făcut un pelerinaj la moaștele Sfintului Dimitrie Basarabov, la Catedrala Patriarhală, la moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva la Catedrala Mitropolitană din Iași unde au primit în dar un giulgiu al Cuvioase Maici Parascheva, precum și la alte Mănăstiri din țară. Ei au construit de curind în satul Maicii Parascheva, o catedrală cu hramul Sfintei Cuvioase.
- Duminică 20 octombrie – a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Catedrala Patriarhală împreună cu Prea Cuviosul Arhimandrit Caravas Maxim și P.C.Preoți Dimos, Hrisostom, Sava și Ștefan, preoți ce au condus grupul de credincioși din

- Ptolemaida, Grecia, în pelerinajul făcut la mănăstirile românești.
- Luni 21 octombrie**
- a primit pe Domnul Joseph Voyame, raportor special al organizației Națiunilor Unite, pentru drepturile omului, aflat într-o vizită de lucru în România.
  - a prezidat lucrările Comisiei de Pictură bisericească, prilej cu care a fost prezentat noul Episcop Vicar Patriarhal, Prea Sfințitul Teofan Sinaitul și noul Președinte al Comisiei de Pictură Bisericească, Prea sfințitul Episcop Vicar Patriarhal, Nifon Ploieșteanul.
  - a participat la Institutul Teologic din București la deschiderea lucrărilor Seminarului Ortodox cu tema „Înnoirea Cultului“, organizat de Comisia „Unitate și Înnoire“ a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, prin P.C.Pr.Prof.Dr.Ion Bria, ale cărui lucrări s-au desfășurat pînă pe data de 27 oct.
  - a primit pe P.C.Pr.Prof.A.M.Allchin, din Anglia, director al Centrului de Spiritualitate creștină de la Universitatea din Oxford.
- Marti 22 octombrie**
- a primit pe Domnul Vasile Barbu, directorul Muzeului județean din Giurgiu, în legătură cu continuarea lucrărilor de restaurare ale Sfintei Mănăstiri Comana.
  - a participat la Ateneul Român, la un Concert de muzică plastică organizat de Liga Tineretului Ortodox Român, în cadrul celei de a doua ediții a Festivalului Național al tineretului Ortodox „Filocalia“.
  - a primit pe Înalț Prea Sfințitul Timoteos, Mitropolit de Korfu, din Grecia, însoțit de arhimandritul Euthimies Duis și de P.C.Pr.Nikiforides.
- Miercuri 23 octombrie**
- a primit pe Înalț Prea Sfințitul Domițian Mitropolit de Vidin din Bulgaria, care a transmis salutări frățești din partea Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Bulgare.
  - a prezidat ședința de lucru a Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei.
- Joi 24 octombrie**
- a primit pe membri participanți la lucrările Seminarului Ortodox, cu tema „Înnoirea Cultului“.
  - a participat la recepția organizată de Ministerul Apărării Naționale, cu prilejul sărbătoririi Zilei Armatei Române, la Sala de Marmoră a Cercului Militar Național.
- Miercuri 30 octombrie**
- a oprim pe Domnul Ștefan Naumov, Ambasadorul Bulgariei la București, împreună cu P.C.Pr.Petăr Totev, coordonatorul comunității ortodoxe bulgare din București.
- Joi 31 octombrie**
- a prezidat ședința de lucru a Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.
- Simbătă, 2 noiembrie**
- a participat cu o delegație a Bisericii Ortodoxe Române la festivitățile de intronizare ale noului Patriarh Ecumenic și Arhiepiscop de Constantinopol,

Sanctitatea Sa Bartholomaios I.

- Marti, 5 noiembrie** – a prezidat ședința de lucru a Consiliului Național Bisericesc.
- Joi, 7 noiembrie** – a primit pe Președintele Ligii pentru Integrarea Socială a Șomerilor din România Domnul Alexandru Bogdan Deak.
- Vineri, 8 noiembrie** – a asistat la oficierea slujbei parastasului pentru veteranii de război, Cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”.
- Duminică, 10 noiembrie** – a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Catedrala Patriarhală.
- Luni, 11 noiembrie** – a participat la lucrările celei de a doua Conferințe pastoral-misionare a Preoților cu tema „Misiunea Social-Caritabilă a Bisericii”, la Protoieria III din Capitală.
- Marti, 12 noiembrie** – a primit pe Domnul Ștefan Niculescu, inițiator al unei viitoare Fundații umanitare de întraajutorare a persoanelor sărace și handicapate, de colaborare între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Luterană din România.
- a primit pe Capelanul Bisericii Anglicane din București, P.C.pr.David de Verne.
- s-a întâlnit cu preoți din diferite eparhii la Facultatea de Teologie din București, în legătură cu organizarea canonică a preoțimei pentru lucrarea misionar-socială a clerului.
- Miercuri 13 noiembrie** – a participat la lucrările celei de a doua Conferințe pastoral-misionare a Preoților, având ca temă „Misiunea Social-Caritativă a Bisericii” la Protoieria Călărași.
- a vizitat apoi Mănăstirea „Radu Negru” fiind însoțit de P.Cuv.Protosinghel Galaction, exarhul Mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor.
- Joi, 14 noiembrie** – a primit pe Domnul Alexandru Cirtu, redactor al revistei Univesității din Craiova, „Calende”.
- a primit o delegație a Asociației Studenților Creștini Ortodocși din România (A.S.C.O.R.) în legătură cu proiectul înființării unei Capele Ortodoxe Univesitare pentru studenții bucureșteni.
- Vineri, 15 noiembrie** – a primit pe Domnul Șeuleanu Dragoș, de la Centrul de Studii Europene pentru probleme etnice, din cadrul Academiei Române.
- a primit pe Domnul Mugur Isărescu, Guvernator al Băncii Naționale din România.
- Simbătă 16 noiembrie** – a primit pe Dl.Prof.Gavrilă Copil, Președintele Societății București-Chișinău, pe Dl.Ing.Valentin Manu, Vicepreședinte aceleiași societăți și pe Dl.Director Radu Economu, jurist, Vicepreședinte al Societății pentru Cultura Poporului Român în Bucovina.

- a primit pe Dl. Werner Schuster, șeful Operei Diaconice a Bisericii Evanghelice din Stuttgart, Germania.
- Duminică 17 noiembrie** – a oficiat slujba Sfintei Liturghii la Catedrala Patriarhală, împreună cu I.P.S. Nicolae, Mitropolitul Banatului și a hirotonisit în preot pe P.C. Diacon Coman Dumitru, pe seama parohiei ortodoxe române din Melbourne – Australia.
- Marti 19 noiembrie** – a primit pe Doamna Angela Clark, directoare executivă a Asociației pentru Orfelinatele din România și pe doamna Ioana Unteanu din cadrul aceleiași Asociații.
- Miercuri 20 noiembrie** – a prezidat ședința de lucru a Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române.

– a primit pe Dl. Ion Ungureanu, ministrul Culturii și Cultelor din Republica Moldova.
- Duminică 24 noiembrie** – a asistat la slujba Sfintei Liturghii la paraclisul Seminarului Teologic Radu Vodă, din București și a ținut cuvânt de învățătură pentru tinerii seminariști viitori slujitori ai Sfințelor altare.
- Luni 25 noiembrie** – a primit pe reprezentanții Uniunii Elene din România, Dl. Fotopoulos, Președinte al Uniunii Elene, Dl. Gh. Vitanidis, Prim Vicepreședinte al Uniunii Elene și Dl. Chiriac Manușaride, jurist.

– a primit pe Episcopul Chilstrom W. Herbert din partea Bisericii Evanghelice Luterane din S.U.A. împreună cu soția și pe Dr. William J. Rusch, Asistentul Episcopului.
- Marti 26 noiembrie** – a primit pe Dl. Prim Consilier Panayotis Caracasis, al Ambasadei Greciei, la București, în vizită de prezentare la post.

– a primit pe Dl. Nicolae Stoicescu, ambasadorul României, la Atena.

– a primit pe doamna Cornelia Stanciu, de la Rompres.

– a avut o consfătuire de lucru cu P.C. Protopopi din cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor.
- Miercuri 27 noiembrie** – a primit pe domnul Dumitru Vintilă, Director al Conservatorului din Atena.

– a participat la un dîneu oferit de Primul Ministru al României, Domnul Theodor Stolojan, în onoarea Excelenței Sale, Domnul Constantin Mitsotakis, Prim-Ministru al Greciei, la Sala Rondă a Hotelului Continental din București.
- Joi 28 noiembrie** – a primit pe Dl. Constantin Mitsotakis, Prim Ministru al Greciei.

– a participat la o recepție oferită de Dl. Ambasador al Greciei la București, Dl. George S. Linardos, în cinstea Primului Ministru al Greciei, Domnul Constantin Mitsotakis.
- Vineri 29 noiembrie** – a primit pe Dl. Eugen Marza, Președinte al Asociației crescătorilor de Albine din România.

- a participat la Studioul de Concerte al Radio-televiziunii din București, la concertul Orchestrei Naționale Radio „Requiem pentru Tinerii Martiri“.
- Simbătă 30 noiembrie — a participat la recepția oferită de președinția României la Palatul Cotroceni cu ocazia sărbătorii de 1 Decembrie, Ziua Națională a României.
- a participat la Ateneul Român la manifestarea spirituală dedicată Sfântului Andrei — Apostol al Românilor, cu ocazia sărbătoririi zilei Sfântului Andrei, organizată de către Asociația „Frăția Ortodoxă Română“.
- Duminică 1 decembrie — a asistat la slujba Sfintei Liturghii, apoi a oficiat slujba Te Deumului în catedrala Patriarhală cu ocazia aniversării zilei de 1 Decembrie, Ziua Națională a României, dînd îndemn pentru păstrarea unității și a dragostei între români.
- Luni 2 decembrie — a primit pe Dl.Acad.Vladimir Tudici, pe Dl.George Muntean și pe Dl.Radu Economu, din partea Societății pentru Cultură a poporului român din Bucovina.
- Marti 3 decembrie — a primit pe Dl. Adrian Năstase, Ministrul de Externe al României.
- a participat la Muzeul Național de Istorie a României, la Sesiunea de Comunicări științifice „Patrimoniul Religios – Dimensiunea sa Culturală“, organizată de Secretariatul de Stat pentru Culte.
- Miercuri 4 decembrie — a prezidat ședința de lucru a Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor.
- Vineri 6 decembrie — a primit pe Dl.Valeriu Săitan, din S.U.A., Washington, Președintele Asociației Românilor din S.U.A., care se ocupă de dirijarea ajutoarelor către România.
- Simbătă 7 decembrie — a făcut o vizită de lucru la Șantierul Mănăstirii Căldărușani.
- Duminică 8 decembrie — a asistat la slujba Sfintei Liturghii la Catedrala Patriarhală.
- a făcut o vizită la Biserica Sf. Nicolae Buzești avariata în urma izbucnirii unui incendiu.
- Miercuri 11 decembrie — a primit la Palatul Patriarhal, un grup de vizitatori, membri ai Adunării Parlamentare a Consiliului Europei.
- Joi, 12 decembrie — a participat la ziua sărbătoririi Sfântului Spiridon al Trinitundeii la Sfinta Liturghie, la Biserica Sfântul Spiridon din București, cu ocazia hramului acestei Biserici.
- a primit pe Dl.Vincentțu Rădulescu, Director al Editurii „Glicon“.
- Simbătă, 14 decembrie — a primit pe doamna Gabriela Cegolea, soprană la Scala din Milano cu ocazia prezentării unui album de colinde.

- Duminică, 15 dec.** – a oficiat slujba Liturghii la Biserica Sf. Elefterie din București cu ocazia sărbătoririi hramului acestui sfânt locaș, împreună cu I.P.S. Daniel Mitropolitul Moldovei și Bucovinei și cu P.S. Episcopul Vicar Damaschin Severineanu de la Arhiepiscopia Craiovei, constituind și un moment din programul sărbătorilor Creștine ale Culturii: „Nașterea Mântuitorului Hristos – Renașterea Noastră”, organizate de Centrul Creștin al Tineretului – Asociația Studenților Creștini Ortodocși.
- Luni, 16 decembrie** – a participat la Gala U.N.I.C.E.F.: „Copii, vine Moș Crăciun”, organizată de Comitetul Național Român pentru U.N.I.C.E.F., împreună cu Radio Televiziunea Română, la Sala Palatului, gală dedicată obiceiurilor tradiționale de Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului și întimpinării Anului Nou.
- Marti 17 și miercuri 18 decembrie** – a prezidat ședința de lucru a Sinodului Plenar al Bisericii Ortodoxe Române.
- a participat la Concertul de Colinde organizat de Asociația Foștilor Deținuți Politici, la Sala Radio Televiziunii Române.
- Joi, 19 decembrie** – a primit un grup de colindători de la Liceul de Muzică „Dinu Lipatti”, din București.
- a primit un grup de colindători, elevi basarabeni.
- Vineri, 20 decembrie** – a primit un grup de colindători din Oastea Domnului.
- Simbătă, 21 decembrie** – a primit pe Dl. Piro Vito, Ambasadorul Albaniei la București.
- Duminică, 22 dec.** – a oficiat Sf. Liturghie la Catedrala sf. Patriarhiei, iar la orele 12 slujba de pomenire a eroilor căzuți în Revoluția din 22 decembrie 1989, la Cimitirul eroilor martiri din București, împreună cu I.P.S. Arhiepiscop Ioan Robu și ceilalți conducători de culte.
- a primit pe Domnul Turcanu Ion, secretar al Parlamentului din Republica Moldova.
- a participat la Concertul de colinde al Coralei Patriarhiei, la Biserica Sfântul Spiridon Nou din București.
- Marti, 24 decembrie** – a vizitat împreună cu P.S. Episcop Nifon, Leagănul de Copii nr.1, „Sf. Ecaterina” din București, participând la serbarea „Întîmpinarea lui Moș Crăciun”, împărțind daruri copiilor.
- a primit corul „Doina Armatei”, cu ocazia susținerii concertului de colinde în Reședința Patriarhală.
- a primit un grup de colindători, studenți, de la Centrul Creștin al Tineretului.
- Miercuri 25 decembrie** – a oficiat Sfânta Liturghie la Catedrala Patriarhală, împreună cu P.P.S.S. Nifon Ploieșteanu și Teofan Sinaitul, rostind cuvîntul de învățătură.
- a primit un grup de colindători, studenți de la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” din București.

- Joi 26 decembrie – a oficiat Sfânta Liturghie la Biserica Sf. Pantelimon, din București.
- vineri 27 decembrie – a participat la Concertul „Oratoriul de Crăciun“ de Paul Constantinescu, la Ateneul Român.
- Simbătă 28 decembrie – a asistat la slujba Sfintei Liturghii la Mănăstirea Plumbuita, rostind cuvînt de învățătură.
- Luni 30 decembrie – a primit corul de copii „Simbolj” ce a susținut un concert de Colinde în Reședința Patriarhală.

SECRETARUL CABINETULUI PATRIARHAL,
Pr. Rene Broscăreanu

ȘTIRI DIN CUPRINSUL EPISCOPIEI BUZĂULUI

1. Resfințirea bisericii cu hramul „Sf. Dimitrie” din parohia Oreau, protopopiatul Rm. Sărat, județul Buzău.

Slujba de resfințire ca și Sf. Liturghie au fost oficiate de către P.S. Episcop Epifanie, însoțit de la Centrul Eparhial de către P.C. Pr. Ioan Constantin – Consilier bisericesc și P.C. Arhid. Gabriel Sibiescu de la Catedrala episcopală.

Pentru activitatea desfășurată P.C.Pr. Petre Pîrlog a fost hirotesit „sachelar”

După oficierea Sf. Liturghii, a urmat cuvîntul de întîmpinare și „Bun venit”, adresat P.S. Episcop Epifanie de către P.C. Protopop Grigore Petrache.

A urmat o scurtă dare de seamă privind lucrările de reparații și restaurare a picturii, făcută de preotul paroh Petre Pîrlog, care a reliefat și aportul deosebit al credincioșilor pentru finalizarea lucrărilor.

În cuvîntul său, P.S. Episcop Epifanie a adresat credincioșilor prezenți un părintesc cuvînt de suflet.

De asemenea, P.S. a făcut referire la problema predării religiei în învățămîntul de stat, îndemnînd pe credincioși să solicite – prin semnături – includerea acesuia în orașul și programa de învățămînt a școlilor de stat.

2. Resfințirea bisericii cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail și Gavril” din parohia Tronari, protopopiatul Pătirlagele județul Buzău.

În anul 1988, ca urmare a unui incendiu, biserica din parohia Tronari a ars pînă la temelie.

Din inițiativa P.S. Episcop Epifanie, P.C. Protopop Gheorghe Furtună a luat asupra sa răspunderea privind construirea unui nou sfînt locaș în parohia susmenționată cu un număr redus de familii care are adepți ai cultului adventist.

Cu ajutorul Centrului Eparhial, al parohiilor din jur și nu în ultimul rînd, cu contribuția credincioșilor, s-a înălțat în locul bisericii dispărute această biserică la sfîrșitul anului 1989.

Împodobirea sfîntului locaș cu pictură nouă, în tehnica „fresco”, s-a făcut către P.C. Arhid. Gabriel Sibiescu.

După finalizarea acestor lucrări, în ziua de 14 iulie 1991, P.S. Episcop Epifanie a poposit în mijlocul credincioșilor parohiei Tronari, oficiind slujba de sfințire a sfântului locaș.

În cadrul Sfintei Liturghii, la momentul potrivit, P.C. Diac. Prof. Gh. Hoibea a roștit predica zilei.

Sfârșindu-se Sfinta Liturghie, P.C. Protopop Gheorghe Furtună prezentă o scurtă dare de seamă asupra lucrărilor efectuate. În cuvântul său, P.S. Episcop Epifanie și-a exprimat bucuria de a se afla, din nou, în mijlocul enorașilor parohiei Tronari spre a le binecuvînta și sfinți locașul împodobit cu pictură nouă. P.S. Sa a evidențiat strădaniile depuse de P.C. Protopop Gheorghe Furtună pentru finalizarea lucrărilor, remarcînd în același timp, dragostea și devotamentul cu care P.C. Arhid. Gabriel Sibiescu a executat pictura. De asemenea, P.S. Episcop Epifanie a îndemnat pe credincioși – și prin ei pe toți fiii parohiei – să păstreze adevărurile de credință ortodoxă, fără a se lăsa ademiniți de falsele învățături sectante.

3) Reșfințirea bisericii parohiale „Mihai Viteazu“ din municipiul Buzău.

Biserica din cartierul „Mihai Viteazu“ din municipiul Buzău, afectată de cutremurele din ultima vreme a necesitat lucrări de reparații, consolidare și restaurare a picturii, lucrări executate sub îndrumarea și atenta supraveghere a P.C.Pr. Ionel Chițoiu – paroh și P.C. Pr. Radu Stanciu – coslujitor.

Pentru finalizarea lucrărilor au contribuit credincioșii parohiei și Centrul Eparhial Buzău.

Slujba de reșfințire s-a oficiat de către P.S. Episcop Epifanie în ziua de 25 august 1991.

Predica zilei a fost roștită de P.C. Pr. Ioan Constantin – Consilier bisericesc. După oficierea Sfintei Liturghii și darea de seamă privind modul cum s-au desfășurat lucrările, făcută de către P.C.Pr. Ionel Chițoiu, a urmat cuvîntul de învățătură al P.S. Episcop Epifanie, care, totodată, a adresat felicitări pentru finalizarea lucrărilor celor doi preoți slujitori și credincioșilor acelei parohii.

Pentru rodnică activitate pastoral-gospodărească, P.C.Pr. Ionel Chițoiu și P.C.Pr. Radu Stanciu au fost hirotesii ca „Iconom stavrofor“.

4) Reșfințirea bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului“ din parohia Mărtinești, protopopiatul Focșani, județul Vrancea.

În ziua de 1 septembrie 1991, credincioșii parohiei Mărtinești au trăit momente duhovnicești înălțătoare prilejuite de reșfințirea bisericii parohiale.

Răspunzînd invitației făcute, P.S. Episcop Epifanie, s-a deplasat în ziua de 1 septembrie 1991 în parohia Mărtinești, unde, înconjurat de un mare sobor de preoți, a oficiat slujba de reșfințire a sfântului locaș și Sfinta Liturghie.

Predica zilei a fost roștită de către P.C.Pr. Iulian Negoită, iar la sfîrșitul Sf.Liturghii P.C.Pr. Marian Trușcă – paroh a fost hirotonit „sachelar“.

În cuvîntul său, P.S. Episcop Epifanie a adresat credincioșilor prezenți un număr mare, părintesc cuvînt de învățătură și îndemnul de a fi mereu alături de

vrednicul lor păstor, care – deși tânăr și la începutul misiunii preoțești – a efectuat lucrări valoroase și necesare.

5) Sfințirea bisericii filiale Sergent Ionel Ștefan, parohia Rușețu, protopopiatul Buzău, județul Buzău.

Duminică, 15 septembrie 1991, a avut loc slujba de sfințire a bisericii ridicate, la îndemnul P.C.Pr. Vasile Ciorîță – paroh și P.C.Pr. Petre Bălan – coslujitor și cu ajutorul enoriașilor, în satul Sergent Ionel Ștefan, filiala parohiei Rușețu.

Slujba de sfințire și Sf. Liturghie au fost oficiate de către P.S. Arhieru – Vicar Gherasim Vrinceanu.

Predica zilei a fost rostită de către P.C.Pr. Ioan Dumitran – misionar protopopesc.

După darea de seamă a preotului paroh, P.S. Arhieru – Vicar Gherasim a transmis celor prezenți arhieresti binecuvîntări din partea P.S.Episcop Epifanie și a expus celor prezenți învățătura ortodoxă cu privire la biserică – locaș de închinare, îndemnînd pe credincioși să păstreze nealterate învățăturile ortodoxe și să rămînă strîns uniți în jurul Bisericii strămoșești.

6) Resfințirea bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului“, filiala Putna, parohia Ivăncești, protopopiatul Panciu, județul Vrancea.

Prin strădania preotului paroh Lăică Istrate și a credincioșilor parohiei, la biserica din satul Putna, filiala parohiei Ivăncești, s-au executat lucrări de reparații exterioare la tencuiele, precum și la acoperiș. În interior s-au executat lucrări de restaurare a picturii.

După încheierea acestor lucrări, P.S.Pr. Episcop Epifanie, dînd curs invitației P.C.Pr. Lăică Istrate și a credincioșilor săi, s-a deplasat în ziua de 22 septembrie 1991 în parohia Ivăncești (Filiala Putna) spre a binecuvînta și sfinți biserica de acolo.

La încheierea acesteia, P.C. Protopop Constantin Dobrin adresează P.S. Episcop Epifanie urarea de „Bun venit“ pe meleagurile vrîncene, urmînd apoi darea de seamă cu privire la desfășurarea lucrărilor a P.C.Pr. Lăică Istrate. Luînd cuvîntul, P.S. Episcop Epifanie a adresat celor prezenți cuvînt de învățătură despre sfînta biserică – locaș de închinare, despre păstrarea dreptei credințe și a exprimat cuvinte de laudă la adresa preotului paroh și a credincioșilor săi.

Pentru activitatea desfășurată, preotul paroh a fost hirotonit „sachelar“.

7) resfințirea bisericii cu hramul „Sf.Arhangheli Mihail și Gavril“ din parhia Muncelu, protopopiatul Panciu, județul Vrancea.

P.S.Episcop Epifanie a oficiat slujba de resfințire a bisericii parohiei Muncelu, același protopopiat.

După oficierea slujbei de resfințire, datorată lucrărilor de reparații și restaurare a picturii, a fost săvîrșită Sfînta Liturghie.

Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de un grup de elevi seminaristi și studenți teologi.

Predica zilei a fost rostită de către P.C.Pr. Costică Panaite – Consilier cultural.

La sfârșitul Sf.Liturgiei, P.S. Episcop Epifanie i-a acordat rangul onorific de „iconom” pentru meritele sale gospodărești.

Sfințirea locului și punerea pietrei de temelie pentru noi biserici

1. Biserica din filiala Găgeni, parohia Vintileanca, protopopiatul Buzău.

Duminică, 11 august 1991, P.S. Arhieru – Vicar Gherasim Vrinceanu, din încredințarea P.S. Episcop Epifanie, a oficiat slujba de sfințire a locului și punerea pietrei de temelie pentru o nouă biserică ce se va înălța în satul Găgeni, filiala parohiei Vintileanca.

2. Biserica-paraclis de la mănăstirea Poiana Mărului, județul Vrancea.

În ziua de duminică, 8 septembrie 1991, praznicul Nașterii Maicii Domnului, P.S. Episcop Epifanie, după săvârșirea Sfintei Liturgii în biserica mică de la mănăstirea Poiana Mărului, așezămînt monahal unde a viețuit și activat vestitul Cuvios Vasile, a oficiat și slujba de sfințire a locului și punerea pietrei de temelie pentru o nouă biserică ce va avea hramul „Sf. Prooroc Ilie Tesviteanu”.

Cursuri pastorale și de educație religioasă.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința sa de lucru din 26 ianuarie 1991, a hotărît ca în anul 1991 Cursurile teologice pastoral- misionare pentru definitivare și promovare să se unifice cu cele metodologice și didactice pentru predarea educației moral-religioase în învățămîntul de stat, ambele sub denumirea: Cursuri pastorale și de educație religioasă.

Cursurile pastorale și de educație religioasă din acest an s-au organizat în șapte centre – printre care și Buzăul – în perioada 26 august – 7 septembrie 1991.

O atenție și grijă deosebită a acordat acestor cursuri P.S. Episcop Epifanie, prezent la deschiderea și încheierea lor, îndrumînd pe toți participanții să deponă rîvnă în asimilarea ori reîmprospătarea cunoștințelor ce li se vor preda.

În cadrul discuțiilor care au avut loc la încheierea acestor cursuri între părinții profesori și preoții participanți, în prezența P.S. Episcop Epifanie, s-a evidențiat utilitatea unor asemenea întruniri, avînd în vedere implicarea personalului de cult în predarea religiei în învățămîntul de stat, intensificarea misiunii social-caritative a Bisericii și rolul pe care-l are preoțimea ortodoxă în procesul de însănătoșire morală a familiei și societății românești.

Cursuri de scurtă durată pentru pregătirea unor persoane laice care doresc să predea religia în școlile de stat.

În Eparhia Buzăului există un număr de 833 școli generale, care – comparativ cu numărul de preoți – este dublu.

Datorită necesității predării educației moral-religioase în școlile de stat – din lipsa de personal suficient – Episcopia Buzăului a organizat la sediile protopopiatelor Buzău și Focșani, în perioada 9 – 13 septembrie 1991, cursuri de scurtă durată privind pregătirea unor persoane laice care doresc să predea religia în învățământul de stat.

Cursurile s-au desfășurat conform unui program cuprinzând prelegeri, seminarizări și lecții practice și au participat 53 persoane (soții de preoți, învățători, profesori pensionari etc.) au fost declarate admise 51 persoane, cărora li s-a eliberat de către Episcopia Buzăului un atestat în baza căruia pot preda religia în învățământul de stat.

Hirotonii de preoți.

1. Candidatul Mihăiță Bratu, licențiat în teologie, a fost hirotonit preot în ziua de 17 iulie 1991 pe seama parohiei Călimăneasa, protopopiatul Panciu, Județul Vrancea.

2. Tînărul Săndel-Ștefan Tănase, absolvent al Seminarului Teologic Buzău și student anul III la Facultatea de teologie București, a fost hirotonit preot în ziua de duminică – 18 august 1991 – pe seama parohiei Homocea (postul II), protopopiatul Panciu, județul Vrancea.

Decese de preoți

Preot sachelar Nicolae Ioan

După o boală necruțătoare, îndurată vreme de aproape doi ani, a încetat din viață, în ziua de sîmbătă 6 iulie 1991, preotul Nicolae Ioan de la parohia Gugești, protopopiatul Focșani, județul Vrancea.

S-a născut la data de 2 februarie 1950 în localitatea Brașov, studiile seminareale făcîndu-le la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca între anii 1965- 1970.

La 30 octombrie 1971 este hirotonit preot pentru postul de preot de la parohia Hădăreni, protopopiatul Luduș, Eparhia de Alba Iulia.

În anul 1978 se transferă la parohia Gugești. Aici slujește credincioșilor încredințați spre păstorire pînă la data trecerii sale la Domnul.

Slujba înmormîntării a fost oficiată de un numeros sobor de preoți din cadrul protopopiatului Focșani.

În cuvîntul său, P.C. Protopop Alexandru Capră a prezentat date privind viața și activitatea preotului decedat, trasmițînd familiei părintelui Nicolae Ion sincere condoleanțe din partea P.S. Episcop Epifanie.

În veci să fie pomenit și Dumnezeu să-l ierte!

†

Preot iconom stavrofor Dumitru Mazăre

În ziua de 20 iulie 1991, a încetat din viață vrednicul preot Dumitru Mazăre, parohul parohiei Mănăstioara, protopopiatul Panciu, jud. Vrancea.

S-a născut la data de 12 februarie 1923 în comuna Fiționești, județul Vrancea, ca al treilea fecior al familiei preotului Grigore Mazăre.

Școala primară a urmat-o în comuna natală, iar între anii 1936-1944 a frecventat cursurile seminarului Teologic „Sf. Gheorghe” din Român.

Se căsătorește cu domnișoara Valentina Mușat, din căsătoria lor rezultând doi copii.

În ziua praznicului Bunei Vestiri din anul 1946 este hirotonit preot de către episcopul Românilui, funcționând ca preot ajutor la parohia Fiționești alături de tatăl său.

Din anul 1948 și pînă la data de 20 iulie a.c. a slujit ca preot, fără întrerupere, la parohia Mănăstioara.

În cei peste 45 de ani de slujire s-a remarcat pe toate planurile, motiv pentru care i-au fost acordate toate rangurile onorifice.

Slujba de înmormîntare a avut loc în ziua de 22 iulie a.c., fiind oficiată de un sobor de 18 preoți. P.C. Protopop C-tin Dobrin, în numele P.S. Episcop Epifanie și al preoților, lor din protopopiat, a transmis familiei și rudelor celui decedat sincere condoleanțe.

După oficierea serviciului religios, în prezența membrilor familiei și a unui impresionant număr de credincioși care l-au cunoscut și apreciat, trupul neînsuflit al părintelui Dumitru Mazăre a fost depus în mormîntul de lîngă biserica unde a slujit vreme de atîția ani.

Veșnica lui pomenire!

†

Preot iconom Alexe Porcescu

S-a născut la data de 24 iulie 1909 în comuna Sărata-Galbenă, județul Lăpușna, Basarabia.

După absolvirea școlii primare în satul natal, urmează cursurile Seminarului Teologic din Chișinău.

Este hirotonit preot la data de 24 septembrie 1933 pe seama parohiei Zoreni, județul Cetatea Albă, Basarabia. La această parohie funcționează pînă în anul 1936 cînd se transferă la parohia Moldova, apoi din 1940 la parohia din județul Argeș.

În anul 1959 se transferă la parohia Policiori, protopopiatul Pătirlageie, județul Buzău de unde avea să iasă la pensie începînd cu data de 1 septembrie 1971.

Slujba înmormîntării a avut loc la biserica parohiei „Tuturor Sfinților” din municipiul Buzău în ziua de 9 august 1991.

După ce P.C. Pr. Ioan Dumitran – misionar protopopesic a transmis condoleanțe din partea P.S. Episcop Epifanie. A vorbit despre viața și activitatea răposatului P.C.Pr. Cătănuță Edu de la parohia Vadu-Pașii.

Pr. iconom stavrofor Virgil Frînculescu

În cursul lunii noiembrie 1991, ziua 14, a plecat dintre noi și din sînul familiei, cel care a fost preotul Virgil Frînculescu, slujitor cu o bogată activitate pastorală și cancelaristică.

Născut la data de 16 ianuarie 1915, în localitatea Chijdu – , din părinți agricultori Ion și Elena. Cursurile școlii primare le face în satul Lera, între anii 1923-1927, urmînd apoi, între anii 1928-1930, cursurile Seminarului Teologic „Chesarie Episcopul” din Buzău. Ca teolog studiază la Facultatea de Teologie din Cernăuți, fiind declarat licențiat în teologie în cursul anului 1940.

La data de 1 noiembrie 1942 se căsătorește, venind pe lume cei doi fii: Florin și Cristina.

Este hirotonit preot în 6 noiembrie 1942 și pînă în 1945 funcționînd ca secretar la Seminarul Teologic Buzău, apoi ca spiritual.

Începînd cu data de 1 iulie 1946, ocupă postul de preot paroh de la parohia Obrejița, fostul județ Rm.Sărat.

După numai 4 ani, vine la Centrul Eparhial ca secretar eparhial, funcționînd și ca preot II la parohia „Sf. Ioan” – Poștă – Buzău.

Cu data de 1 noiembrie 1955, trece în postul de preot de la Catedrala episcopială, iar la data de 1 aprilie 1969 se transferă la parohia „Sf.Nicolae” din municipiul Buzău unde funcționează pînă la pensionare – 1 ianuarie 1991.

Slujba prohodirii părintelui Virgil Frînculescu a avut loc în ziua de sîmbătă, 16 noiembrie 1991, în biserica Banu din municipiul Buzău.

Preot Enache Graur

În noaptea de 23 spre 24 decembrie 1991, la vîrsta de 82 de ani, a încetat din viață preotul pensionar Enache Graur.

S-a nscut la data de 20 martie 1909 în localitatea Străoane de Sus, fostul județ Putna, ultimul din cei șapte copii ai familiei Ion și Safta Graur.

Școala elementară o urmează în satul natal între anii 1917-1921, după care, urmează Seminarul Teologic „Sf. Gheorghe” din orașul Român, iar între anii 1923-1936 a studiat Facultatea de Teologie Cernăuți

Este hirotonit preot la data de 1 aprilie 1930 pe seama parohiei Bou, Vrancea, unde funcționează pînă în anul 1940 cînd este transferat la parohia Păunești II, județul Vrancea.

La data de 1 decembrie 1944 trece la parohia „Sf. Apostoli” din Focșani. La această parohie activează pînă în anul 1949. În anul 1964 se încadrează la parohia Bîliești, județul Vrancea.

Începînd cu data de 1 iulie 1968 este transferat la parohia Săpunaru din Focșani unde funcționează pînă la pensioarea sa – 1 noiembrie 1987.

Slujba înmormîntării părintelui Enache Graur a avut loc în ziua de 26 decembrie 1991, fiind oficiată de un sobor de preoți – majoritatea de la parohiile din municipiul Focșani – în frunte cu P.C.Pr. Alexandru Capră – protopop.

După oficierea slujbei de înmormântare, a vorbit despre activitatea sa misionară și gospodărească, P.C.Pr. Ioan Munteanu.

În numele P.S. Episcop Epifanie și al preoțimii din protopopiatul Focșani a vorbit P.C. Protopop Alexandru Capră.

Înhumarea a avut loc în cripta familiei din cimitirul Nord-Focșani.

Veșnica lui pomenire!

Deschiderea noului an școlar 1991 – 1992 la Seminarul teologic și Școala de Cîntăreți bisericești Buzău.

În ziua de miercuri, 2 octombrie 1991, orele 11, a avut loc deschiderea oficială a cursurilor noului an școlar 1991-1992.

Festivitatea prilejuită de deschiderea noului an școlar au început în Paraclisul Sfintei Episcopii – prin oficierea slujbei Te-Deumului de către un sobor de părinți profesori ai Seminarului.

La slujba Te-Deumului au luat parte P.S. Episcop Epifanie și P.S. Arhiepiscop – Vicar Gherasim, însoțiți fiind de colaboratorii apropiați de la Centrul Eparhial.

După slujba Te-Deumului, P.C. Arhid. Mihalache Tudor – directorul Seminarului Teologic Buzău a prezentat condițiile cu totul deosebite în care au început cursurile noului an școlar: lipsa spațiului de școlarizare și cazare, scumpirea alimentelor, majorarea taxei pentru elevi etc.

Aceste condiții inedite – și nefavorabile –, a spus P.C. Director trebuie să determine pe toți elevii Seminarului și Școlii de cîntăreți să respecte programul stabilit de conducerea Școlii, regulamentul școlilor teologice și disciplina de internat pentru ca procesul de învățămînt să se poată desfășura în condiții optime.

Ca întotdeauna, P.S. Episcop Epifanie, prezent la slujba Te-Deumului – a adresat elevilor prezenți cuvînt de părintească îndrumare: „Grija și preocuparea Bisericii Ortodoxe Române în zilele noastre este, în primul rînd, pentru însănătoșirea morală a națiunii române. Și cei dîntii chemați să lucreze la refacerea morală a poporului român sînt preoții, sînt slujitorii sfintelor altare printre care vă veți numara și voi.

Cu toate acestea, vă îndemn să fiți – după cum glăsuiește cuvîntul Sf. Evanghelii – pămîntul cel bun în care părinții profesori să semene sămînța învățăturilor care să aducă roade bogate spre bucuria dascălilor și părinților voștrii, spre folosul Bisericii noastre. Așa să vă ajute Dumnezeu!”

Consilier cultural

Pr Costică Panaite

RESFINTIREA BISERICII PAROHIEI „ICOANA“ DIN CAPITALĂ

Ziua de duminică, 6 octombrie 1991, a constituit pentru preoți, enoriași și închinătorii bisericii parohiei „Icoana“ din Capitală un moment de aleasă înălțare sufletească și de vie și puternică trăire religioasă, prilejuită de slujba resfințirii sfântului locaș, în urma lucrărilor de restaurare a picturii murale și a catăpetesmei, ca și a celor de renovare a zidăriei exterioare și a clădirilor anexe.

Biserica monument istoric a parohiei „Icoana“, a fost construită de Panait Băbeanu între anii 1784-1786 și restaurată substanțial de către Elena Băbeanu în anul 1873, după planurile arhitectului Al. Orăscu, în forma în care apare astăzi. Biserica a fost pictată în frescă în anul 1786, de către Grigorie Zugravul, pictură care se păstrează într-o stare foarte bună sub actualul strat de pictură în ulei, executată în anul 1889, după ultima restaurare substanțială arhitecturală a bisericii, de către ucenicii din școala lui Gheorghe Tatarăscu. În același an i s-a adăugat bisericii și pridvorul actual pe stâlpi deschiși. Între timp bisericii i s-au făcut unele reparații cerute de degradările produse de vreme și intemperii.

În urma cutremurului din 1977, biserica a suferit grave avarii, fiind necesare lucrări de consolidare a structurilor și de tencuială exterioară și interioară. Pictura în ulei, restaurată de către pictorul Ioan Taflan în 1967 se acoperise de fum și praf, la care s-au adăugat degradările produse de cutremur.

Prin grija și osîrda vrednicilor slujitori de atunci ai bisericii, Pr. paroh Ioan Popa, fost consilier arhiepiscopal, și Pr. Nicolae Nicola, fost protoiereu la Circa II Capitală, s-au început lucrările de consolidare și de renovare a picturii. La 6 martie 1984 a trecut la cele veșnice Pr. Nicolae Nicola, iar la 8 ianuarie 1988 Pr. Paroh. Ioan Popa. Pînă la această dată se executaseră lucrările de consolidare a locașului de cult, zugrăvirea exterioară și renovarea picturii murale.

Lucrarea de restaurare a picturii murale s-a executat de către pictorii restauratori Teodora Spătaru și Dan Mohanu.

Din ianuarie 1988 a venit la biserică „Icoanei“ P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula, care, ca student și doctorand a cîntat la strana acestei biserici, iar din 1977 a slujit aici ca preot îmbisericit pînă la septembrie 1986 cînd a fost numit definitiv pe postul II la parohia „Icoanei“. Din iunie 1989 a fost transferat la această parohie Pr. Ioan Popescu de la parohia Grădișteea. Lucrările de restaurare și de înfrumusețare a locașului de cult au continuat sub cei doi preoți.

În urma executării acestor lucrări, Prea Fericitul Părinte Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române a delegat pe P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul – vicar patriarhal, să officieze slujba de resfințire a bisericii „Icoana“ în ziua de 6 octombrie 1991.

În ajunul sărbătorii, la biserică s-a oficiat slujba privegherii, iar în dimineața zilei de Duminică, 6 octombrie 1991, s-a slujit Sfînta Liturghie arhierescă precedată de slujbele de sfințire a apei și de resfințire a bisericii.

P.S. Episcop Nifon a fost însoțit la această slujbă de resfințire de către P.C. Pr. Dumitru Rădună, protoiereu la Circa II Capitală, și un mare sobor de diaconi și preoți.

Slujba Sfintei Liturghii s-a oficiat de către P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, încnjurat de un impresionant sobor de 18 preoți și diaconi.

La slujba Sfintei Liturghii au participat, alături de enoriași și închinători, și reprezentanți ai Ambasadelor Greciei și Marii Britanii la București.

La momentul îndătinat, a avut loc hirotonirea întru preot a P.C. Diac. Panait Dan, proaspăt absolvent al Institutului Teologic din București.

Predica zilei a fost rostită de P.C. Pr. Prof. Nicolae Necula.

Răspunsurile liturgice au fost date de corul bisericii condus de Dl. Petre Fîrtătescu.

După oficierea Sf.Liturghii, P.C. Protoiereu Dumitru Rădună a prezentat o scurtă dare de seamă asupra activității pastoral-misionare desfășurată în Protoieria II Capitală și în special la parohia „Icoana” de către cei doi slujitori, P.C. Pr. Paroh. Ion Popescu și P.C.Pr. Prof. Nicolae Necula. Apoi P.C.Pr.Paroh Ion Popescu a prezentat darea de seamă privind desfășurarea lucrărilor de restaurare și de înfrumusețare a Sfântului locaș care au condus la slujba de resfințire. P.C.Sa a adresat vii mulțumiri tuturor celor care au contribuit, într-un fel sau altul, la buna desfășurare a acestor lucrări. La sfîrșit a luat cuvîntul P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul, vicar patriarhal. P.S.Sa a rostit un substanțial și înălțător cuvînt de învățătură despre însemnătatea sfântului locaș și a slujirii preotești în viața credincioșilor. Cuvîntul P.S. Sale a fost ascultat cu multă plăcere și atenție. Apoi P.S. Episcop Nifon Ploieșteanul a oficiat slujba hirotesiei întru iconom-stavrofor pentru cei doi slujitori ai bisericii – preot paroh Ion Popescu și Prof. Nicolae Necula, înmîinînd și însemnele rangului onorific respectiv acordat cu înalta binecuvîntare a Prea Fericitului Părinte Patriarh TEOCTIST al Bisericii Ortodoxe Române, pentru merite deosebite în activitatea pastoral-misionară și gospodărească. În continuare s-a oficiat parastasul pentru ctitorii și slujitorii bisericii adormiți întru Domnul.

Festivitatea resfințirii bisericii parohiei „Icoana” s-a încheiat cu o agapă frățească oferită de parohie.

Frumusețea acestei zile de toamnă, impresionanta și mișcătoarea slujbă arhierască, înălțătoarele și vibrantele cuvinte de învățătură care s-au rostit au creat în sufletele participanților la această festivitate imaginea adevăratei Biserici Ortodoxe, vie și lucrătoare, în care se operează mîntuirea credincioșilor. Rezonanțele afective trezite în inimile lor vor răspîndi încă multă vreme ecouri de negrăit.

Pr. Prof. Nicolae Necula

